

DUMAS
ALEXANDRE

JOSEF
BALSAMO

Alexandre Dumas
Josef Balsamo

*http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=25203383
Josef Balsamo / Historiallinen romaani Ludvig XV:n hovista:*

Содержание

Johdanto	4
ENSIMMÄINEN LUKU	14
TOINEN LUKU	24
KOLMAS LUKU	46
NELJÄS LUKU	62
VIIDES LUKU	79
KUUDES LUKU	93
SEITSEMÄS LUKU	101
KAHDEKSAS LUKU	114
YHDEKSÄS LUKU	128
KYMMENES LUKU	154
YHDESTOISTA LUKU	178
Конец ознакомительного фрагмента.	193

Alexandre Dumas

Josef Balsamo / Historiallinen romaani Ludvig XV:n hovista

Johdanto

"Josef Balsamossa" esitetyn toiminnan pohjaksi on lukijan otettava huomioon edellä ilmestyneistä "Lääkäriin muistelmista" muutamia lähtökohtia.

Ranskan vanha kuningas *Ludvig XV* on mitätön elostelija, suopealuontoinen kyllä, mutta läpeensä itsekäs. Hänen neljästä naimattomasta tyttärestään vanhin, *Madame Louise*, siirtyykin luostariin johtajattareksi, kun hänen vakava uskonnollinen mielensä ei enää siedä hovin arvotonta ilmapiiriä; sitäpaitsi hän aavistelee huonosti hallitun kansan tyytymättömyydestä purkauksia, joiden seurauksia hän tahtoo lieventää yksinäisyytensä rukouksilla. Hänen päätöstään jouduttaa se seikka, että isän rakastajatar, kreivitär *Jeanne Dubarry*, puuhailee itselleen virallista esittelyä hovissa, saadakseen tunnustetun aseman.

Rouva Dubarry on alhaista sukuperää, suorastaan katutyttö, jolle kuitenkin ulkonainen viehkeys ja jonkunlainen rattoisa olemus on suonut niin suuria etuja, että joku tuntematon

on kerran ennustanut hänelle Ranskan kuningattaren arvoa. Tämä ennustus onkin vähitellen näyttänyt toteutuvalta, kun nimittäin muuan keinotteleva varakreivi Jean Dubarry on keksinyt naittaa hänet muodollisesti veljelleen, kreivi Dubarrylle, ja täten toimittanut kaunottarelle sellaisen yhteiskunnallisen sijan, että hän on saattanut kääntää puoleensa vanhan kuninkaan huomion, kunnes Jeanne on päässyt huikentelevan hallitsijan viimeiseksi jalkavaimoksi. Kreivittärellä on kunnianhimoa, jota Ludvig XV kuitenkin vain vastahakoisesti tyydyttelee. Kun esim. hallitsijan ei sovi viettää yötänsä alamaisen asunnossa, saa kreivitär ensiksikin huoneiston Versaillesin hovipalatsissa Pariisin lähellä, ja lopulta houkutellaan iälliseltä rakastajalta sekin hullutus, että kreivittären maaseutuhuvila Luciennes samaisessa tarkoituksessa julistetaan kuninkaalliseksi linnaksi, kuvernöörinään kreivittären kaksitoistavuotias neekeripalvelija *Zamore*.

Seuraavana askeleena on edellämainittu kreivittären virallinen esittely hovissa, paljon merkitsevä toimenpide, jolle tulee kiire siitä syystä, että kruununprinssi eli dauphin – Ludvig XV:n pojanpoika, sittemmin kuninkaana *Ludvig XVI*, – on juuri menossa naimisiin Itävallan keisarinnan Maria Teresian tyttären *Marie Antoinetten* kanssa. Tuleva kruununprinsessa eli dauphine on jo matkalla Versaillesiin vihittäväksi, eikä hänen tultuansa voisi enää olla kysymystäkään rouva Dubarryn kaltaisen henkilön vakinaisesta liittämisestä hänen lähimpään piiriinsä. Vanha kuningas ei suinkaan ole halukas edistämään tätä esittelyä

ja luottaakin siihen, että hänen rakastajattarensa ei onnistu saada n.s. "kummitätiä", esittelijätärtä, jolla on esiintymiskelpoisuus hovissa. Kreivitärtä vastassa on nimittäin luonnollisestikin koko hovin naismaailma, johtajattarina kuninkaan tyttäret ja pääministeri *de Choiseulin* sisar, *herttuatar de Grammont*, joka muuten olisikin valmis asettumaan tuon pyrkijättären sijalle kuninkaan suosiossa. Kuninkaan toinen läheinen mies, jokseenkin sisäministerin asemassa oleva poliisipäällikkö *de Sartines*, katsoo omille asioilleen turvallisemmaksi säilytellä hyviä välejä kreivitär Dubarryn kanssa.

Apukeinokseen kreivitär saa viekkaalla juonella houkutelluksi Pariisiin erään vanhan leskirouvan, pitkällisestä käräjöimisestään kuuluisan kreivitär *de Béarnin*, kun tuomarina tässä Choiseul-ryhmän vastustamassa oikeudenkäynnissä toimii varakansleri *de Maupeou*. Varakansleri on Dubarryn väkeä, ja hän saa kuninkaan rakastajattaren esiintymään kreivitär *de Béarnille* muka hyväntekijänä, jonka "kummitädiksi" hoviesittelyyn vanha kreivitär voisi päästä jo lupautuneeksi ilmoitetun sijalle, jotta käräjäoitsijätär siten saisi kuninkaan kannattamaan juttuansa. Leskirouva huomaa kuitenkin pian juonet ja osaa vastavehkeilyllä kiristää itselleen tavattomia hyvityksiä. Mutta hänen lopulta suostuttuaan "kummitädiksi" hovin naispuolue nostattaa rakastajattaren eteen sarjan uusia vastuksia juuri esittely-iltana, viime hetkessä. Näihin juoniin on ottanut osaa vanha itsekäs hovimies, entinen sotamarski, herttua *de Richelieu*, mutta vain kyetäkseen esiintymään rouva Dubarryn

pelastajana: hän antaa epätoivoon joutuneelle kaunottarelle ratkaisevan apunsa, ja esittely tapahtuu. Viekas sotamarski jää toivomaan paljon hyvää epävirallisen kuningattaren kiitollisuudesta.

Tuossa esittelyjuhlassaan rouva Dubarry ihmetyksekseen näkee Preussin kuninkaan lähetystöön kuuluvana jonkun *kreivi Fenixin*, joka ei ole kukaan muu kuin hänen yllämainittu ennustajansa. Vain lyhyeen he saavat puhutelluksi toisiansa, sillä tuloksella, että kiitollinen kreivitär lupautuu mihin hyvänsä vastapalvelukseen, koska tuo ennustus oli antanut hänen pyrkimyksilleen onnellisen suunnan ja tuntui siltä kuin tämä salaperäisesti vaikuttava mies jotenkuten kykenisi edistämään hänen kohoutumistaan oikeaksi kuningattareksikin.

"Kreivi Fenix" on alkuperäiseltä nimeltään *Josef Balsamo*, kaikkein merkillisimpiä seikkailijoita, mitä ihmiskunnan historiassa mainitaan. Niinkuin yllämainittu hovipiiri edustaa kuningas- ja ylimysvallan rappeutumista, samaten Josef Balsamo esiintyy hyvin vaikuttavana tekijänä eräässä Ranskan vallankumouksen toisessa aiheessa, kansainvälisessä haaveiluvirtauksessa, joka uudelleen elvyttelee uskonnollista mystiikkaa ja keskiaikaisia salaisoppeja, tahtoen perustaa ihmiskunnan yleisen veljeyden pohjaksi kaikkiihteisen kansainvallan, jonka suojassa erityisesti syvennyttäisiin henkimaailman ilmiöihin. Se liike siis suuntautuu yksinvaltiutta ja kirkkohallintoa vastaan niinkuin toisaalta vapaamieliset järkeilijätkin – n.s. valistusfilosoofit, kuten *Jean Jacques*

Rousseau – omilla perusteillaan muokkaavat maaperää noiden kahden mahdin kukistamiseksi.

Josef Balsamon ristiriitaisessa luonteessa yhdistyy keinottelu ja aatteellisuus. Hän on Italiasta lähtöisin ja paljon matkustellut, tutustunut itämaisen mystiikan uskonnolliseen ajatteluun ja saanut opetusmestarikseen lähes satavuotiaan *Althotaan*, joka luonnontieteellisissä tutkimuksissaan ja keksinnöissään puolittain esiintyy viimeisenä keskiaikaisena alkemistina, puolittain kuuluu nykyajan tiedemiesten varhaisimpiin edelläkävijöihin. Balsamon omana edullisena erikoisuutena on harvinaiset hypnotisoidun lahjat, ja hänen on onnistunut saada vaimokseen varsinainen "meediumi", s.o. henkilö, johon tuo kyky tehoaa voimakkaimpana, aiheuttaen täten nukutetussa n.s. kaukonäkemyksen. Tämä meidän päiviimme asti vain osittain selitetyksi saatu ilmiö muistuttaa unissakävelijästä, joka silmät ummessa tai sammunein katsein kykenee ohjaamaan askeleensa huimaavilla jyrkänteillä, – se vain eroa, että kaukonäkijä horroksissaan voi selostaa näkemyksiänsä, jotka ulottuvat etäisiinkin paikkakuntiin. Hypnotismilla Balsamo onkin kiinnittänyt itseensä tuon nuoren naisen, *Lorenza Felicianin*, joka toisaalta pelkää sielulleen kadotusta miehensä näennäisen taikuuden johdosta.

Yksinvaltaa ja kirkollista ahdasmielisyyttä vastaan on Balsamo perustanut n.s. egyptiläisen vapaamuurari-osaston, itse ollen sen päällikkönä eli "suurkoptina"; jäsenet ovat kaikenlaisia levottomia sieluja, joiden vapautta silloinen aika

kahlitsi. Järjestö ryhtyy tekemään salassa työtä yleisen vallankumouksen hyväksi; Balsamo matkustaa Pariisiin, tärkeimpään sivistyskeskukseen, heikontaakseen kaikin keinoin Ranskan kuningassuvun asemaa. Siksi hän luonnollisesti tahtoo kannatella rouva Dubarryn pyyteitä, saadakseen kuningasvallan arvottomuuden yhäti vihattavammaksi jo napisevalle kansalle. Matkallaan hän menettää tärkeän tukensa: Lorenza Felicianin saa taikuuden pelko karkaamaan miehensä arabialaisella Djerid-juoksijalla. Onnekseen tuo omituinen "loitsija" yöpyy Taverneyn rappeutuneeseen herraskartanoon, jossa hän saa solmituksi uuden vaikutussuhteen.

Vanha parooni *de Taverney*, joka toisen kartanonsa rippeiden mukaan voi liittää nimeensä vielä *Maison-Rougen* kreiviyden, on entinen hovimies, herttua de Richelieun sotakumppaneita, ajattelemattomalla elämällään köyhtynyt-periaatteeton ylimys, jonka ainoana toivona nyt on, että hänen poikansa *Filip* – dauphinin santarmirykmentin luutnantti – ja kuusitoistavuotias tyttärensä *Andrée* voisivat palauttaa sukuun varallisuutta sellaisilla tempuilla kuin silloisessa turmeltuneessa hienostopiirissä oli mahdollista. Kehno isä on kuitenkin saanut vastuksikseen lujaluontoista kuntoa harrastavat lapset.

Tapansa mukaan Balsamo esittäytyy Taverneyssäkin ylen salaperäisenä olentona: kautta vuosituhansien yhä uusissa ihmismuodoissa eläneenä ennustuskykyisenä tietäjänä, joka on erityisellä harjoittelulla kehittänyt henkisen olemuksensa muistamaan kaikki nuo edelliset ikäkautensa. Kun hän on

tätä osaansa varten aina keräillyt mieleensä kaikenlaisia henkilötietoja, onnistuu hänen ällistyttää epäuskoista vanhaa parooniakin, todenmukaisilla perusteilla osoitellessaan olevansa muuan tämän viereltä taistelussa kaatunut nuoruudentoveri; Balsamo muuten on näöltään hiukan neljännellä kymmenellä. Haastetussaan seikkailija panee merkille neiti Andréen ylevän henkevyuden ja tulee koetelleeksi häneen hypnoottista kykyään sillä tuloksella, että aatelisneidillä ilmenee taipumusta kaukonäköisyyden horrostilaan. Yöllä Balsamo tekeekin suoranaisen yrityksen, jolloin nukutettu saa hänelle ilmoitetuksi, että Lorenza Feliciani pakenee Pariisiin päin. Samalla haluaa Balsamo tiedustaa Marie Antoinetten lähenemisestä, hän kun on jo selvillä siitä, että tuleva kruununprinsessa on saapunut Ranskan rajan sisäpuolelle Strassburgiin. Kaukonäkijättärelle ilmenee tällöin, että Marie Antoinettea parhaillaan juhliitaan Nancyssä, jokseenkin lähellä Taverneytä, ja että hänen seurueessaan on Filip de Taverney, jolle prinsessa juuri huomauttaa, että hän aikookin seuraavana aamuna matkansa varrella poiketa tämän kotikartanoon. Nuori luutnantti on ensimmäinen Itävallan herkkämielistä arkkiherttuatarta vastaan Ranskan alueella tullut ranskalainen upseeri, ja Marie Antoinette on päättänyt tämän seikan muistoksi luoda hänelle hyvän uran.

Horroksesta herättyään ei Andrée tiedä mitään ilmoituksistansa, mutta nyt saa Balsamo esiintyä uudessa valossa taikurina, ennustaessaan paroonille aamulla, että hänen kuninkaallinen korkeutensa kohtsiltään saapuu

kartanoon Filip-luutnantin saattamana. Balsamolle on tärkeätä saada prinsessan suosio ulottumaan myöskin Andréeneitiin, jotta hänen hypnotisminsä hallittavissa oleva tyttö tulisi siirtyneeksi hoviin, ollakseen kaiken varalta hänen käytettävissään. Omilla apukeinoillaan hän järjestää prinsessalle mieluisan vastaanoton ja saa tarkoituksensa toteutumaan; parooni ja hänen tyttärensä liittyvät prinsessan saattueeseen, Andréen päästessä hovineidoksi. Balsamo itsekkin esitellään kuningattarelle ja korskealle, kunnianhimoiselle, maallismieliselle, taikauskoiselle kirkkoruhtinaalle, kardinaali *de Rohanille*, joka salaisesti rakastaa prinsessaa, mutta herättää tätä aavistelevassa Marie Antoinetessa voittamatonta vastenmielisyyttä. Esittelytilaisuudessaan Balsamo kylvää prinsessan mieleen epämääräisen ahdistuksen siemenen, synkeillä ennustuksilla tämän ja kuningassuvun kohtalosta, kuten ennustajalla oli aihettakin, tietäessään mitä erilaisia voimia oli toimimassa vallankumouksen hyväksi.

Neiti Andrée de Taverneyn imettäjän poika, *Gilbert*, on seitsemäntoista vuoden ikään elellyt kartanossa jokseenkin jouten ja laiminlyötynä. Hänellä on luontaista ylpeyttä ja suuria pyrkimyksiä asemansa yläpuolelle; hän on itsekseen lueskellut Jean Jacques Rousseau'n teoksia ihmisten tasa-arvoisuuden mahdollisuuksista ja kansanvaltaisesta yhteiskuntajärjestelmästä, ja hän päättää raivata tiensä korkeammille tiedon aloille, itsenäiseen asemaan. Nuorukaisella on tavattomasti sisua ja tarmoa, ja ylimysmielisen isäntäväkensä

halveksimana hän paatuu yhä yksinomaisemmin ajattelemaan vain itseänsä, edistystään, niin että hän piankin katsoo pakolliseksi purkaa lapselliselta tuntuvan lemmensuhteensa Andréen kamarineitton, nuoreen *Nicole Legay*-nimiseen älykkääseen maalaiskeimailijattareen; Gilbert on päättellyt, että tämä liitto olisi kammitsana hänen tulevaisuudenunelmilleen. Onpa Gilbert rohjennut kohottaa katseensa juuri valtiattareensa, siirtäen rakkaudenkaipuunsa tähän ylvääseen aatelisneitiin, joka ei ole hänestä tietääksensäkään.

Balsamon tulo Taverneyn kartanoon tekee näistä kahdesta sivuhenkilöstä kohtalokkaita välikappaleita päähenkilöiden vastaisen elämän suuntaamiselle. Nicole-neito on hämmästyttävässä määrin Marie Antoinetten näköinen; sillä perusteella hän on tullut ikuistetuksi historiassakin sen turmiollisen häväistysvehkeen yhteydessä, jota Dumas kuvailee "Kuningattaren kaulanauhassa". Alkuaan kiintyneenä valtiattareensa Nicole katkeroituu hänelle, johtuessaan luulemaan Gilbertiä neidin rakastajaksi siinä yöllisessä kohtauksessa, jolla Balsamo vaivuttaa Andréen horrostilaan. Epäluuloisena hän saattaa emäntäänsä matkalla, ollen valmis hylättävilläkin keinoilla etsimään menestystä, koska hänet on niin petetty. Gilbert taasen saa sen käsityksen, että Andrée on sortunut kreivinä esiintyneen taikurin viettelyksiin, ja hän uskaltaa suunnitella itselleen osuutta teeskentelijättäreksi luulottelemansa aatelisneidin suosiosta.

Gilbert jätetään oman onnensa nojaan Taverneyn kartanoon,

isäntäväen lähtiessä liittymään prinsessan matkueeseen. Sitkeä nuorukainen rientää kuitenkin jalkaisin perässä Pariisia kohti, mutta uupuu taipaleelle, jolloin hänet korjaa vaunuihinsa rouva Dubarryn käly, kujeellinen "*Chon*". Seurueeseen yhtyy sittemmin tämän veli, varakreivi *Jean Dubarry*, joka joutuu matkalla kaksintaisteluun luutnantti Filip de Taverneyn kanssa, koettaessaan oman matkansa jouduttamiseksi ottaa eräästä kievarista prinsessan tarpeisiin pidätetyt hevoset. Tästä seikkailusta johtuu, että Dubarryn piiri koettaa väittää nuorta luutnanttia Choiseul-puolueen salavehkeen kätyriksi, yllyttäen kuningasta rankaisutoimiin; kruununprinssi ja pääministeri toisaalta asettuvat luutnantin puolelle ja käyttävät seikkailua Dubarry-perheen röyhkeyden todisteena. Vanha kuningas suuttuu koko jutulle eikä suostu toimimaan kumpaisenkaan puolen vaatimusten hyväksi. Gilbert on saanut hoivansa rouva Dubarryn huvilassa, mutta hänen luonteelleen on mahdotonta ruveta moisen piirin ilvehtijäksi ja Zamoren kumppaniksi; kun häntä pidätellään, hän karkaa ikkunasta, tyhjin taskuin ja tuntemattomana tavoittaakseen Pariisista sellaista siedettävää tointa, jonka ohessa hän voisi lukea lääkäriksi ja pysytellä Andrée-neidin ympäristössä.

Gilbertin uudesta seikkailuretkestä alkaa "*Josef Balsamo*" –romaani.

ENSIMMÄINEN LUKU

Vanhus

Gilbert [kts. johdanto. Suom.] ei ole uskaltanut paeta teitä pitkin, sillä hän pelkäsi itseään ajettavan takaa. Nyt hän oli metsiköstä toiseen samoten saapunut suurempaan metsään, jossa hän viimein pysähtyi. Hän arveli juosseensa paljon yli puolen penikulman kolmessa neljännestunnissa.

Karkulainen katseli kaikkialle ympärilleen: hän oli aivan yksin. Se yksinäisyys sai hänet rauhoittumaan. Hän koetti nyt päästä sille tielle, joka hänen arvionsa mukaan veisi Pariisiin.

Mutta vaunut ja hevoset, joiden hän näki tulevan Roquencourtin kylästä ja joita ohjasivat oranssinkeltaisiin livreoihin puetut kuskit, saivat hänet pelästymään niin, että häneltä meni heti halu yrittääkään valtatielle, ja hän heittäytyi jälleen samoamaan metsää.

– Pysynpä näiden kastanjapuiden kätöksessä, – tuumi Gilbert; – jos minua haetaan, niin haetaan minua valtatieltä. Tänä iltana minä hiivin puulta puulle ja polulta polulle Pariisiin päin. Väittävät, että Pariisi on suuri; minä olen pieni, ja häviän sinne.

Tämä tuuma tuntui hänestä sitäkin viisaammalta, kun ilma oli kaunis, metsä siimeinen ja maa sammaleesta pehmeä. Polttava ja silloin tällöin puiden välistä kiiluva aurinko, joka alkoi jo aleta Marlyn harjanteitten taakse, oli säteillään kuivannut ruohon ja

nosti nyt maasta suloista kevääntuoksua, joka lähtee sekä itse kasveista että niiden kukista.

Oli tullut se hetki päivästä, jolloin hiljaisuus vaipuu yhä hellempänä ja syvempänä alas maan päälle tummentuvasta taivaasta, se hetki, jolloin kukat sulkevat kupunsa, kätkien niihin nukahtaneen hyönteisen. Kullankiiluvat ja pörähtelevät kärpäset menevät tammien kupeisiin koloihinsa, joissa ne asustavat, linnut lentelevät vaieten lehvistöissä, joista korva eroittaa nyt enää ainoastaan niiden siipien nopsaa räpinää. Ja ainoa linnunlaulu, mitä enää kuulee, on kottaraisen ilmeikkään terävä viheltely ja punarinta-satakielen arka visertely.

Gilbert oli tottunut metsissä samoiluun; hän tunsi niiden äänet ja niiden hiljaisuuden. Niinpä hän ei liioin aprikoinutkaan, vaan heittäytyi nyt, olematta enää milläänkään lapsellisista pelon syistä, kanervikkoon, jossa oli siellä täällä vielä ruskean kellertäviä, talvellisia lehtiä.

Eikä Gilbert ollut ainoastaan rauhallinen, hän oli suorastaan suunnattoman iloinenkin. Hän veti halukkaasti sisäänsä raitista, puhdasta ilmaa. Hän tunsi, että hän oli taas tälläkin kerralla stoalaisella uljuudella voittanut ihmisen heikkoudelle viritetyt ansat. Välipä sillä, ettei hänellä ollut leipää, ei rahaa eikä asumusta! Eikö hänellä ollut oma, kallis vapautensa? Eikö hän saanut nauttia siitä mielin määrin?

Hän asettui siis maahan, loikomaan jättiläissuuren kastanjan alle, joka tarjosi hänelle pehmeää vuodetta kahden paksun, sammaleisen juurensa välissä. Ja katsellen hänelle hymyilevää

taivasta kohti hän nukahti.

Lintujen laulu herätti hänet. Ei ollut vielä täysi päivä. Nousten kovaa puun juurta vasten puutuneen kyynärpääänsä varaan näki Gilbert sinertävässä aamuhämärässä metsässä heikosti kolmen tien haaran. Siellä täällä kiiteli pitkin kasteen kostuttamia polkuja kaniineja korvat riipuksissa, ja utelias naaraspeura pysähtyi kapsutellen teräskovilla sorkillaan metsän aukeamaan katselemaan tuota outoa olentoa, joka loikoi puun alla ja joka sai ihmettelijän kiireen kaupalla jälleen pakenemaan.

Jalkeille noustuaan Gilbert tunsi olevansa nälissään; olihan hän pakonsa edellä viimeksi kieltäytynyt tarjotusta aterialta. Huomatessaan olevansa metsän lehväkaton alla luuli hän, tuo Lotringin ja Champagnen suurten metsäin innokas samoilija, ensin olevansa yhä vielä Taverneyn metsiköissä ja Pierrefitten viidakoissa, kuvitteli aamuruskon herättäneen itsensä jossakin väijytyspaikassa, johon hän oli asettunut muka pyytämään Andréelle riistaa. Mutta siellä herätessään oli hän nähnyt aina vieressään jonkun ansalla saadun pyyn tai oksalta ammutun fasaanin. Nyt huomasi hän lähellään ainoastaan hattunsa, jonka jo eilinen samoilu oli saanut pahaan kuntoon ja jota aamukaste oli nyt vielä lisäksi turmellut.

Siis hän ei nähnytkään unta, kuten oli ensin herätessään luullut, vaan Versailles ja Luciennes olivat selvää totta samoin kuin kaikki muu siitä hetkestä alkaen, jolloin hän oli riemukulussa tullut ensinmainittuun niistä, aina hetkeen asti, jolloin hän oli toisesta niistä kurjasti paennut.

Ja kaiken muun lisäksi palautti hänet täydellisesti todellisuuteen yhä lisääntyvä ja siis hetki hetkeltä yhä kiukkuisempi nälkä.

Niinpä katseli hän nyt vaistomaisesti ympärilleen löytääkseen täältäkin kotoisten metsäinsä makeita muuramia, oratuomen marjoja taikka vain joitakin mureita metsän juuria, jotka ovat peltonaurista kitkerämmästä mausta huolimatta mieluisia halonhakkaajista, kun he työkalut olalla lähtevät aamuisin kävelemään työpaikkaansa. Mutta nyt ei ollut noiden syötävien aikakaan, eikä Gilbert nähnyt ympärillään muuta kuin saarneja, jalavia, kastanjapuita ja tiheätä tammenvesaa, jota versoo kaikkialla hietikkomailla.

– No olkoon, – päätteli Gilbert itsekseen, – menenpä tästä suoraa päätä Pariisiin. Sinne saattaa olla vielä matkaa puolitoista, kaksi penikulmaa tai vähän ylitse; sen kulkee kahdessa tunnissa Väliäpä sillä, kärsiikö vielä pari tuntia, kun tietää, että sitten ei enää tarvitse kärsiä. Pariisissa on joka ihmisellä leipää, ja ensimmäinen käsityöläinen, jonka tapaan, ei ole antamatta kunnialliselle ja työhön pystyvälle miehelle leipää työtä vastaan. Pariisissa voi päivässä hankkia ruokaa seuraavaksikin päiväksi; mitä minä tarvitsen muuta? En mitään, kunhan vain jokainen tuleva päivä tekee minut yhä suuremmaksi, kohottaa ja lähentää minua... siihen päämaaliin, jonka tahdon saavuttaa.

Gilbert kulki kiireemmin; hän pyrki valtatielle, mutta oli sekaantunut niin, ettei tiennyt, mihin päin mennä. Taverneyssä, sen ympäristön metsissä, hän tiesi hyvin, missä oli itä, missä

länsi; jokainen auringon säde osoitti hänelle, mikä tunti päivästä oli ja minne päin oli mentävä. Öisin oli jokainen tähti hänelle oppaana, vaikkei hän tuntenutkaan niitä nimillä Venus, Saturnus tai Lucifer.

Mutta tässä uudessa maailmassa hän tunsu yhtä vähän yleisiä asioita kuin ihmisiääkään, ja näiden molempien joukossa täytyi nyt löytää uransa sattumalta haparoiden.

– Onneksi näen tuolla tienviittoja, – tuumi Gilbert.

Ja hän meni kylätielle, jossa hän oli näkevinään ne viitat.

Niitä oli siellä todellakin kolme: yhdessä luki Marais-Jaune, toisessa Champ de l'Alouette, kolmannessa Trou-Salé.

Gilbert ei tullut tästä entistään viisaammaksi. Hän samosi kolme tuntia pääsemättä pois metsästä, harhaten suurta kierrosta ja tullen aina samaan paikkaan.

Hiki valui hänen otsaltaan; parikymmentä kertaa oli hän riisunut takkinsa ja liivinsä ja kiivennyt kastanjapuuhun; mutta kun hän oli päässyt sen latvaan, ei hän nähnyt sieltä muuta kuin Versaillesin, joskus oikealla puolella, joskus vasemmalla, Versaillesin, jonne jokin kovanonnen voima näytti tahtovan lykätä hänet väkisinkin takaisin.

Puolihulluna raivosta ja tohtimatta lähteä enää valtatielle, sillä hän uskoi, että koko Luciennes ajoi häntä takaa, Gilbert pysyttelihe yhä edelleen metsissä, ja pääsi viimein ohi Viroflayn, sitten Chavillen ja lopuksi Sèvresin.

Kello löi viisi Meudonin linnassa, kun hän saapui kapusiiniluostarin luo, joka on Bellevuen ja tehtaan välillä. Siellä

kiipesi hän erään ristin poikkipuulle pelkäämättä joutua, jos sen rikkoisi, kuten Sirven [protestantti, jonka Toulousen parlamentti tuomitsi v. 1764 kerettllläisenä kuolemaan. Suom.] parlamentin tuomitsemana teilattavaksi. Ja siitä hän nyt viimein näki Seinejoen, kauppalan ja lähimmistä taloista kohoavat sauhut.

Mutta Seinen rantaa pitkin ja halki kauppalan ja sen talojen editse vei Versaillesin valtamaantie, josta hänellä oli täysi syy pysyä loitolla.

Hetkiseksi unohti Gilbert sekä väsymyksensä että nälkensä. Hän näki kauempana ilmanrannalla valtavan joukon korkeita taloja aamuisen usvan verhoamina; hän ajatteli, että se oli Pariisi. Hän läksi siis samoamaan sinne päin eikä pysähtynyt ennenkuin oli juoksustaan tikahtua.

Hän seisoi nyt keskellä Meudonin metsää, Fleury'n ja Plessis-Piquetin välillä.

– Kas niin, – tuumi hän katsellen ympärilleen, – nyt ei turhaa kursailua. Nyt tapaan varmaan jonkun työmiehen, joka näin aamulla menee työhönsä aika leipä kainalossa. Minä sanon miehelle: 'Kaikki ihmiset ovat veljiä ja heidän täytyy siis toisiaan auttaa; teillä on leipää enemmän kuin itse tarvitsette, paitsi aamiaiseksi koko päiväksiin, kun taas minä kuolen nälkään.' Ja silloin antaa hän minulle toiset puolet leipäänsä.

Nälkä teki Gilbertin entistään enemmän filosofiksi, ja hän jatkoi järkeviä mietteitään:

– Oikeastaan, – tuumi hän – pitäisi ihmisillä täällä maailmassa olla kaikki yhteistä. Vai onko Jumala, kaiken

olevaisen alkulähde, antanut jollekulle erikoisesti sen ilman, joka hedelmöittää maan, tai maan, joka kasvattaa hedelmät? Ei, muutamat harvat ovat vain anastaneet ne itselleen; mutta Herramme silmissä, niinkuin filosoofinkin, ei ole kenelläkään mitään; ihminen, jolla on jotakin, on sen ainoastaan saanut lahjaksi Jumalalta.

Luontaisella hyvällä älyllään Gilbert ainoastaan yhdisteli aikakautensa epämääräisiä ja hämäriä aatteita, noita, joiden ihmiset siihen aikaan tunsivat häilyvän ilmassa ja liitävän päittänsä päällä aivan kuin pilvet, joita ajetaan yhtä määrättyä suuntaa kohti ja jotka kokoontuvat kasaan ja purkautuvat viimein rajuilmaksi.

– Jotkut harvat, – jatkoi Gilbert samoten edelleen, – jotkut harvat pitävät väkisten omanaan sellaista, joka on kaikkien omaa. No, noilta harvoilta voidaan myöskin väkisin ottaa pois moinen omaisuus, johon heillä ei ole muuta oikeutta kuin jakaa sitä muille. Jos joku veljeni, jolla on liiaksi leipää itseään varten, ei tahdo minulle antaa osaa leivästään, kah!.. silloin otan sen häneltä väkisin, noudattaen eläinten lakia, kaiken kohtuuden ja selvän järjen ojennusnuoraa, sillä sen on laatinut luonnollinen tarve. Sen teen, paitsi silloin, kun veljeni minulle sanoo: 'Osa, jota sinä vaadit, on minun vaimoni ja lasteni'; tai jos hän sanoo: 'Minä olen sinua väkevämpi ja syön itse leipäni enkä vaatimuksistasi välitä.'

Tällaisessa nälkäisen suden mielentilassa joutui Gilbert metsässä eräälle aukeamalle, jonka keskellä oli lammikko; sen

vesi oli punertavaa ja sen reunoilla kasvoi kaislaa ja lumpeita.

Lammikon kaltevilla rinteillä kasvoi nurmea aina veden äyräille saakka, veden, jonka kalvolla risteili kaikkiin suuntiin pitkäjalkaisia hyönteisiä; ja nurmessa kiilui sakeasti orvokkeja, niinkuin se olisi ollut siroiteltu täyteen turkooseja.

Taulun taustan tai aukeaman ympäryspiirin muodosti kehä suuria haapoja. Lepät rehevine lehtineen täyttivät ne aukot, joita luonto oli jättänyt noiden valtiaitten hopeankuultavain runkojen väliin.

Kuusi eri lehtikujaa toi tähän tienristeyksen tapaiseen paikkaan. Kaksi noista kujista näytti nousevan suoraan aurinkoon, joka kultasi paraillaan kaukaisten puitten latvoja; mutta neljä muuta hajaantuivat ympäri aivan kuin säteet ja haipuivat metsän sinertävään syvyyteen.

Tämä luonnon vihanta lehtisali oli tuuheampi ja kukoistavampi kuin ainoakaan muu paikka koko metsässä.

Gilbert oli tullut siihen erästä varjoisaa, hakattua väylää pitkin.

Hän silmäsi ensin ympärilleen ja näki silloin sen laajan maiseman, jonka olemme tässä kuvanneet. Sitten hän katseli lähemmin paikkaa ja huomasi silloin erään syvän ojan reunan varjossa, kaatuneen puun rungolla istumassa miehen, jolla oli päässä harmaa peruukki, yllään karkeasta kankaasta tehty ruskea takki ja samanlaiset housut ja harmaat pikeeliivit. Hänen kasvonsa olivat lempeän ja älykkään näköiset. Varsin kaunismuotoisissa ja jänteissä jaloissa oli hänellä

harmaat pumpulisukat; aamukaste oli jo kirkastanut hänen solkikenkäinsä kärjet, vaikka ne vielä olivat muuten paikoin tomuiset.

Vanhuksen vieressä, kaatuneen puun rungolla, oli vihreä kasvikotelo, apo auki ja täynnä äskettäin poimittuja kasveja. Polviensa välissä piti hän tammipuusta tehtyä keppiä, jonka pyöreä nuppi kiilsi varjossa ja jonka kärjessä oli pieni, kaksi tuumaa leveä ja kolme tuumaa pitkä lapio.

Kaikki nämä kuvaamamme pikkuseikat huomasi Gilbert yhdellä silmäyksellä; mutta ennen kaikkea huomasi hän leipäkannikan, jota ukko mursi kappaleiksi syöden sitä itse ja jaellen sitä veljellisesti peipposille ja keltasirkuille, jotka tähystelivät hiukan kauempaa moista haluttua saalista ja lensivät murujen kimppuun heti kun niitä niille heitettiin ja pakenivat sitten jälleen iloisesti tirskuen metsän turviin minkä ennättivät. Silloin tällöin pisti vanhus, joka katseli lintujen lentoa lempein ja samalla vilkkain silmin, kätensä ruudukkaaseen nenäliinaan, otti siitä kirsikan ja söi sen halukkaasti leipäpalansa särpimenä.

– Kas tuossa mies, jolla on sitä, mitä tarvitsen, – tuumi Gilbert, väisti syrjään oksan ja tuli yksinäistä vanhusta kohti, joka silloin heräsi mietteistään.

Mutta Gilbert ei ehtinyt astella kuin kolmanneksen aukeamasta ukkoon päin, kun hän otti vanhuksen tyynet ja lempeät kasvot nähdessään pois hatun päästään.

Kun ukko huomasi, ettei hän enää ollut paikalla yksin, vilkaisi hän tarkastavasti pukuaan ja koteloaan.

Hän pani kiinni takkinsa napit ja sulki kotelon luukun.

TOINEN LUKU

Kasvientutkija

Gilbert rohkaisi luontonsa ja meni aivan ukon eteen. Mutta hän avasi suunsa ja sulki sen jälleen virkkamatta sanaakaan. Hänen päätöksensä alkoi horjua; hänestä tuntui kuin hän olisi pyytänyt almua eikä vaatinut luonnollista oikeuttaan.

Vanhus huomasi hänen arkuutensa; se näytti vaivaavan häntä itseään enemmän kuin Gilbertiä.

"Haluatteko sanoa minulle jotakin, ystävä?" kysyi hän hymyillen ja jätti leipänsä puunrungolle.

"Kyllä, monsieur", vastasi Gilbert.

"Mitä sitten tahdotte?"

"Te näytitte heittävän leipääne linnuille, ikäänkuin ei olisi kirjoitettu, että Jumala ruokkii heidät."

"Hän ruokkii ne kyllä, nuori mies", vastasi tuntematon vanhus; "mutta ihmisen käsi on eräs välikappaleista, joita hän käyttää heitä ruokkiakseen. Jos tällä olette tahtonut minua moittia, niin olette väärässä, sillä leipä ei joudu hukkaan, heittipä sen autioon metsään tai asutulle kadulle. Toisessa paikassa noukkivat sen linnut, toisessa korjaavat sen köyhät."

"No niin, monsieur", sanoi Gilbert omituisen liikutuksen vallassa kuullessaan vanhuksen terävän ja samalla lempeän äänen; "vaikka olemmekin autiossa metsässä, niin tiedänpä

ihmisen, joka mielellään kilpailisi leivästänne pikkulintujen kanssa".

"Tekö se olisitte, ystäväni?" huudahti vanhus; "ehkäpä teillä on nälkä?"

"Niin, nälkä juuri, monsieur, sen voin teille vakuuttaa, ja jos suvaisisitte..."

Vanhus tarttui kohta kiireesti ja lähimmäistään säälien leipäänsä. Mutta sitten hän epäröi hetkisen ja katseli Gilbertiä vilkkain ja samalla syvin silmin.

Gilbert ei tosiaankaan näyttänyt niin nälkäiseltä, ettei moinen epäröiminen olisi ollut oikeutettua. Hänen vaatteensa olivat siistit, joskin niissä oli tahroja maassa loikomisesta. Hänellä oli aivan valkea paita, sillä eilen oli hän Versaillesissa ottanut nyytistään puhtaan paidan, jota nyt kosteus oli kuitenkin aika tavalla turmellut; näki siis selvästi, että Gilbert oli viettänyt yönsä metsässä.

Sitäpaitsi hänen kätensä olivat valkeat, joten hänet voi paremminkin arvata toimeettomaksi uneksijaksi kuin ruumiillisen työn tekijäksi.

Gilbert oli hienotunteinen nuorukainen, hän ymmärsi, miksi vanhus näytti häntä epäilevän ja miksi hän epäröi, ja kiiruhti siis auttamaan häntä hänen johtopäätöksissään, joiden hän ajatteli muuten voivan koitua itselleen vahingoksi.

"Ihmisellä on nälkä aina joka kahdentoista tunnin päästä, monsieur", sanoi Gilbert, "ja minä en ole syönyt muruakaan kahteenkymmeneen neljään tuntiin".

Nuorukaisen kasvoilla näkyi ankara mielenliikutus, ja hänen vapisevasta äänestään ja kalpeista kasvoistaan saattoi huomata, että hän puhui totta.

Vanhukselta katosi epäröinti tai paremminkin sanoen pelko. Hän ojensi Gilbertille yhtäikaa sekä leipänsä että nenäliinan, jossa hän piti kirsikoitaan.

"Kiitoksia, monsieur", sanoi Gilbert ja työnsi hiljaa nenäliinan takaisin; kiitoksia, "ei muuta kuin leipää, se riittää".

Hän mursi kannikan kahtia ja antoi siitä puolet takaisin. Sitten istahti hän ruohikkoon parin kolmen askeleen päähän vanhuksesta, joka katseli häntä yhä enemmän kummastuksissaan.

Hänen ateriansa ei vienyt pitkää aikaa. Leipää oli vähän, ja Gilbertillä oli hyvä ruokahalu. Ukko ei häirinnyt häntä ainoallakaan sanalla; hän jatkoi vain mykkää tutkimustaan, joskin syrjäsilmillä: tarkastellen päältäkatsoen muka vain toimessaan kotelossa olevia kasvejaan ja kukkiaa, jotka kohottivat tinatusta peltiluukusta esille päitään aivan kuin saadakseen raitista ilmaa.

Mutta sitten hän näki Gilbertin lähtevän lammikolle ja huudahti silloin vilkkaasti:

"Älkää juoko siitä, nuori mies; se on viimevuotisten kuolleitten kasvien saastuttamaa ja kelluu täynnä sammakon kutua. Ottakaa nyt täältä muutamia kirsikoita, ne virkistävät yhtä paljon kuin vesikin. Ottakaa vain, olkaa hyvä, sillä näen, että te ette ole mikään tungetteleva vieras."

"Se on totta, monsieur, tungettelu ei ole luontooni käypää, enkä minä pelkää mitään niinkuin olevani haitaksi. Sen todistin minä juuri äsken Versaillesissa."

"Ahaa, te tulette Versaillesista?" kysyi tuo outo vanhus katsellen Gilbertiä.

"Sieltä, monsieur", vastasi nuorukainen.

"Se on rikas kaupunki; täytyypä olla kovin köyhä tai ylpeä kuollakseen siellä nälkään."

"Minä olen molempia, monsieur."

"Jouduitteko johonkin kiistaan isäntänne kanssa?" kysyi tuntematon arastellen ja katseli yhä tarkkaavasti Gilbertiä, järjestellen kasveja koteloon.

"Minulla ei ole isäntää, monsieur."

"Sepä oli itsetietoinen vastaus", virkkoi vanhus pistäen hatun päähänsä.

"Mutta se on kuitenkin totta."

"Ei, nuori mies, sillä jokaisella täällä maailmassa on isäntänsä, ja sillä on väärä käsitys elämästä, joka sanoo, että hänellä ei ole isäntää."

"Kuinka niin?"

"Niin, hyvä Jumala, olimmepa vanhoja tahi nuoria, kaikkien meidän täytyy taipua jonkin hallitsevan voiman alaisiksi. Toisia meistä hallitsevat ihmiset, toisia periaatteet, ja ne isännistämme, jotka käskevät ihmisäänellä tai lyövät ihmisen kädellä, eivät aina suinkaan ole ankarimpia!"

"No, vaikka niinkin", virkkoi Gilbert; "myönnän siis, että

minua hallitsevat periaatteet. Ja periaatteet ovat ainoa isäntävalta, jota ajatteleva ihminen voi häpeämättä tunnustaa."

"Ja mitkä ovat periaatteenne, sanokaahan? Minusta te näytätte liian nuorelta, että teillä voisi olla vakaita periaatteita."

"Monsieur, minä tiedän, että ihmiset ovat veljiä, että jokainen ihminen sitoutuu syntyessään täyttämään suuren joukon velvollisuuksia näitä veljiään kohtaan. Tiedän, että Jumala on antanut minulle jonkinlaisen arvon, olipa se vaikka pienikin, ja että jos tunnustan toisten arvon, minulla on oikeus vaatia heitä tunnustamaan omani, siinä määrin nimittäin, etten liioittele arvoani. Jos en niin ollen tee mitään vääryyttä tai häpeällisiä töitä, on minulla oikeus saada muilta kunnioitusta, ja pelkästään siitä syystä, että olen ihminen."

"Ahaa", virkkoi vanhus, "te olette opiskelija?"

"En, monsieur, ikävä kyllä; minä olen vain lukenut *Elämänolojen epätasaisuuden* ja *Yhteiskuntasopimuksen*. Näistä kahdesta kirjasta olen saanut kaiken, mitä tiedän, ja ehkä kaikki unelmatkin, mitä minulla on."

Kun nuorukainen vastasi näin, välkähti tuntemattoman silmissä kirkas tuli. Hän liikahti niin rajusti, että oli rusementa loistavalehdykkäisen kissankäpälän, joka ei näyttänyt tahtovan mielellään taipua menemään hänen kotelonsa sisään.

"Ja näitä periaatteita te siis tunnustatte?"

"Te ehkä ette niitä tunnusta", vastasi nuorukainen, "mutta ne ovat Jean Jacques Rousseauin".

"Mutta", huomautti tuntematon vanhus niin epäluuloisella

äänellä, että se nöyryytti Gilbertin itserakkautta, "mutta oletteko te ymmärtänyt oikein nuo asiat?"

"Kyllä", vastasi Gilbert, "ymmärtänen toki äidinkieltäni; varsinkin silloin, kun se on puhdasta ja runollista..."

"Ettepä näy sitä oikein ymmärtävän", vastasi vanhus hymyillen, "sillä se, mitä nyt teiltä kysyin, oli varsin selvää, joskaan ei juuri runollista. Minä kysyin teiltä, ovatko filosofiset opintonne saattaneet teidät ymmärtämään pääkohdat järjestelmästä, jota esittää tuo... tuo..."

Vanhus keskeytti ja melkeinpä punastui.

"Rousseau", lopetti nuorukainen. "Oi, monsieur, minä en ole opiskellut filosofiaa missään opistossa, mutta kaikista niistä kirjoista, mitä olen lukenut, on *Yhteiskuntasopimus* kaikkein parhain ja hyödyllisin."

"Kuivaa opiskelua nuorelle miehelle; hedelmätöntä mietiskelyä kaksikymmenvuotiaan unelmille; katkera eikä liioin hyvältä tuoksuva kukka keväiselle mielikuvitukselle", sanoi vanhus surumielisen lempeästi.

"Kova onni kypsyttää ihmisen ennenaikaisesti, monsieur", vastasi Gilbert, "ja mitä unelmiin tulee, ne johtavat usein pahaan, jos antaa niiden kulkea luonnollista uomaansa".

Tuntematon avasi jälleen silmänsä, sillä hänen oli tapana sulkea ne puoliumpeen mietteisiin vaipuessaan tyyninä hetkinään, tapa, joka teki hänen kasvonsa jossakin määrin viehättäviksikin.

"Ketä te noilla sanoilla tarkoitatte?" kysyi vanhus punastuen.

"En ketään kuin itseäni, monsieur", vastasi Gilbert.

"Tarkoitattepas..."

"En tosiaan, sen vakuutan."

"Te näytätte tutkineen Geneven filosofia. Vihjailletteko hänen elämäänsä?"

"Enhän häntä tunnekaan", vastasi Gilbert viattomasti. "Ettekö tunne?" Outo vanhus huokasi raskaasti. "Oi, nuorukainen, hän on onneton ihminen."

"Mahdotonta! Että Jean Jacques Rousseau olisi onneton! Silloinpa ei olisi oikeutta taivaassa eikä maan päällä! Onneton, tuo mies, joka on omistanut koko elämänsä ihmisyyden hyväksi."

"No niin, näen nyt, että ette häntä tunne. Mutta puhutaanpas teistä itsestänne, ystäväni."

"Tahtoisin mieluummin saada tietoja näistä asioista, joista nyt puhumme; sillä mitä minulla olisi teille sanomista, minulla, joka en ole mitään?"

"Ja sitäpaitsi ette minua tunne, ja te pelkätte olla oudolle suora."

"Oh, monsieur, miksi minä pelkäisin ketään, olipa hän kuka tahansa, ja kuka voisi tehdä minut onnettomammaksi kuin jo olen? Muistakaa vain, millaisena ilmestyin eteenne, yksinäni, nälkäisenä."

"Minnekä te olitte matkalla?"

"Pariisiin. Oletteko pariisilaisia, monsieur?"

"Olen... taikka: en."

"Kumpi sitten?" kysyi Gilbert hymyillen.

"En juuri mielelläni valehtele, ja tiedän, että ihmisen täytyy ajatella ennenkuin puhuu. Olen pariisilainen, jos pariisilaisella ymmärretään ihmistä, joka on asunut Pariisissa kauan ja joka elää pariisilaisen elämää. Mutta siinä kaupungissa minä en ole syntynyt. Mutta miksi kysytte tätä?"

"Se liittyi ajatuksiini jollakin tavoin asiaan, josta tässä olemme puhelleet. Aioin sanoa, että jos asutte Pariisissa, olette tietävästi nähnyt saman Rousseau'n, josta tässä keskustelimme."

"Kyllä, olen hänet nähnyt, välistä."

"Aina, kun hän kulkee ohitse, pysähtytään tietysti katsomaan? Häntä ihaillaan ja osoitetaan sormella kuten ainakin ihmiskunnan hyväntekijää?"

"Ei; lapset juoksevat hänen perässään ja kivittävät häntä vanhempiensa yllyttäminä."

"Kuinka, hyvä Jumala!" huudahti Gilbert tuskallisin pettymyksen tuntein. "Mutta rikas hän nyt ainakin lienee?"

"Hän kysyy usein itseltään, niinkuin tekin tänä aamuna: – Mistä nyt saan aamiaista? –"

"Mutta vaikka hän olisikin köyhä, häntä kuitenkin pidetään arvossa, ja hän on mahtava ja kunnioitettu?"

"Joka ilta, kun hän asettuu levolle, ei hän nukahtaessaan tiedä vaikka heräisi seuraavana aamuna Bastiljissa."

"Oh, niinkö! Kyllä mahtaa hän siis ihmisiä vihata?"

"Hän ei heitä rakasta eikä vihaa; ne äitelöivät häntä, ei muuta."

"Etteikö vihata ihmisiä, jotka kiduttavat meitä; sellaista minä en ymmärrä."

"Rousseau on aina ollut vapaa, monsieur. Rousseau on aina ollut kyllin vahva turvatakseen ainoastaan itsensä, ja juuri voima ja vapaus tekevät ihmisistä hurskaita ja hyviä; ainoastaan orjuus ja heikkous tekevät heidät pahoiksi."

"Senpätähden minä olenkin tahtonut olla vapaa", vastasi Gilbert ylpeästi. "Minä olen jo vaistomaisesti aavistanut totuuden, jonka te nyt minulle selititte."

"Saattaa olla vapaa vankilassakin, ystäväni", jatkoi tuntematon vanhus. "Jos Rousseau joutuisi huomenna Bastiljiin, niinkuin hänelle kerran kuitenkin käy, niin kirjoittelisi ja ajattelisi hän kuitenkin yhtä vapaasti kuin Sveitsin vuorilla. Minä en ole koskaan ymmärtänyt ihmisen vapautta niin, että hän saisi tehdä mitä tahtoo, vaan siten, ettei mikään maailman voima voi pakottaa häntä tekemään sellaista, mitä hän ei tahdo."

"Onko siis Rousseau kirjoittanut nuokin sanat, monsieur?"

"Luulenpa", vastasi tuntematon vanhus.

"Eihän *Yhteiskuntasopimuksessa*?"

"Ei, ne ovat eräässä uudessa julkaisussa nimeltä *Yksinäisen vaeltajan mietelmiä*."

"Monsieur", sanoi Gilbert, "uskonpa, että olemme yhtä mieltä eräästä asiasta".

"Mistä?"

"Että me molemmat rakastamme ja ihaillemme Rousseaut."

"Puhukaa omasta puolestanne, nuori mies, te olette vielä kuvitelmien iässä."

"Saattaa erehtyä ihmisten ajatuksista, mutta ei heidän

luonteestaan."

"Ah, te olette aikananne kyllä näkevä, että juuri heidän luonteestaan saattaakin erehtyä. Rousseau on ehkä hiukan oikeuttarakastavampi kuin muut, mutta, uskokaa minua, hänellä on omat vikansa ja sangen suuret."

Gilbert pudisti päätänsä, näyttäen varsin vähän uskovan tätä vakuutusta; mutta näin epäkohteliaasta vastaväitteestä huolimatta oli vanhus hänelle yhtä suopea kuin ennenkin.

"Palatkaamme jälleen puheemme lähtökohtaan", virkkoi hän. "Sanoin, että olitte poistunut isäntänne luota Versaillesista."

"Ja minä vastasin", sanoi Gilbert hiukan lauhkeampana, "minä vastasin teille, ettei minulla ollut isäntää. Mutta minun olisi tullut lisätä siihen, että vain itse estin itseni saamasta siellä oikein korkea-arvoisenkin isännän ja että minä kieltäydyin huolimasta tointa, jota monet olisivat halunneet."

"Mitä tointa?"

"Hm, siellä olisi pitänyt palvella joutilaita suuria herroja heidän ajanrattonaan. Mutta minä ajattelin, että kun olen nuori, pitäisi minun opiskella ja päästä eteenpäin maailmassa eikä hukata kallista nuoruuteni aikaa ja häväistä itsessäni ihmisarvoa."

"Tuo on hyvä", vastasi tuntematon vakavana. "Mutta päästäksenne maailmassa eteenpäin, onko teillä suunnitelmanne jo selvillä?"

"Kyllä, monsieur, minun suurin haluni on tulla lääkäriksi."

"Jalo ja kaunis elämänura, jolla voi valita joko vaatimattoman

ja uhrautuvan todellisen tieteen taikka pöyhkeän, kullatun ja kerskuvan puoskaroimisen. Jos rakastatte totuutta, tulkaa lääkäriksi; jos rakastatte komeutta, ruvetkaa lääkäriksi."

"Mutta opiskelemiseen menee paljon rahaa, niinhän, monsieur?"

"Kyllähän sitä menee; mutta paljon: sitä ei juuri voi väittää."

"Niin, tottakin, myöskin Jean-Jacques Rousseau, joka tietää kaikki, opiskeli aivan tyhjällä", virkkoi Gilbert.

"Tyhjälläkö? – Oi, nuori mies", virkkoi vanhus alakuloisesti hymyillen, "kutsutteko tyhjäksi parasta Jumalan ihmisille antamaa lahjaa: lapsenmieltä, terveyttä, hyvää unta; kas ne täytyi genèveläisen filosofin uhrata siitä vähästä, mitä hänellä oli tilaisuus oppia".

"Vai vähästä!" huudahti Gilbert melkein närkästyneenä.

"Aivan varmaan; tiedustelkaa asiaa ihmisiltä, niin saatte kuulla, mitä siitä sanotaan."

"Ensinnäkin hän on suuri musiikkimies."

"Oh, vaikka kuningas Ludvig XV on haltioissaan laulanut: *On palvelija multa ja onni mennyt pois*, se ei silti merkitse, että *Kyläennustaja* on hyvä ooppera."

"Hän on suuri kasvientutkija. Lukekaa vain hänen kirjeitään, joista minä en ole kylläkään saanut käsiini muuta kuin joitakuita lehtiä; sen asian te nyt tuntenette, te, joka itse kokoatte metsistä kasveja."

"Oh, usein luulee olevansa botanisti eikä olekaan kuin..."

"Sanokaa vain."

"Kuin rohtoheinäin kerääjä... ja kuitenkin..."

"Ja kumpi te olette... botanisti vai heinäin kerääjä?"

"Oi, kerääjä vain, sangen vähäpätöinen ja tietämätön mies näitten Jumalan ihmetöiden rinnalla, joita sanotaan kasveiksi ja kukiksi."

"Hän osaa latinaa?"

"Hyvin huonosti."

"Mutta minä olen lukenut, että hän on kääntänyt muinaista kirjailijaa nimeltä Tacitus."

"Kyllä, siksi että hän ylpeydessään, – oh, jokainen ihminen saa joskus ylpeydenpuuskansa, – siksi, että hän ylpeydessään tahtoi tehdä kaikkea. Mutta hän tunnustaa itse tuon ensimmäisen kirjan esipuheessa, ainoan minkä hän käänsi, että hän ymmärtää latinaa melkoisen huonosti. Ja Tacitukseen, joka on aika visaa, hän väsyi pian. Ei, ei, nuori ystäväni, vaikka miten näyttäisitte häntä ihailevan, yleisneroja ei ole, ja, uskokaa minua, ihminen menettää aina syvyydessä sen, minkä laajuus voittaa. Ei ole niin pientä jokea, joka ei rankkasateella tulvisi yli äyräittänsä ja näyttäisi suorastaan järveltä. Mutta koettakaapa soutaa sitä venheellä, niin tapaatte pian pohjan."

"Ja teidän mielestänne Rousseau on siis tuollainen matalatekoinen sielu?"

"Kyllä; ehkäpä hänen edustamansa matala pinta on hiukan laajempaa kuin toisten, mutta ei muuta", vastasi vanhus.

"Monet saisivat mielestäni olla sangen onnellisia, jos pääsisivät niin korkealle kuin se pinta on."

"Minustako tuota sanotte?" kysyi vanhus niin leppoisasti, että Gilbert menetti heti aseensa.

"Ah, en, Jumala paratkoon!" huudahti hän; "minusta on liian mieleistä puhella kanssanne, loukatakseni teitä".

"Ja mistä syystä on se puhelu kanssani mieleistä? Sanokaapas, sillä enpä usko teidän tahtovan minua imarrella saadaksenne vain murun leipää ja muutamia kirsikoita?"

"Arvasitte oikein. Minä en tahdo imarrella ketään mistään hinnasta maailmassa. Mutta tietäkääs, te olette ensimmäinen, joka puhuu minulle korskeilematta ja suopeasti, kuten puhutaan nuorelle miehelle eikä niinkuin lapselle. Vaikka me olemmekin eri mieltä Rousseasta, on teidän lauhkeudessanne jotakin ylevää, joka vetää minun mieltäni teidän puoleenne. Teidän kanssanne puhuessani tuntuu minusta kuin olisin jossakin kalliisti sisustetussa huoneessa, jonka ikkunaluukut ovat kiinni, mutta jonka komeudet minä pimeässäkin aavistan. Teidän tarvitsisi ainoastaan antaa langeta jonkun valonsäteen huoneeseen, ja minua aivan häikäisisi!"

"Mutta noudatattehan itsekkin puheissanne eräänlaista makua, josta voisi edellyttää teidän saaneen paremman kasvatuksen kuin tunnustatte saaneenne?"

"Teen sen ensi kertaa elämässäni, ja minä ihmettelen itsekkin lausumiani sanoja. Niissä on sellaisia, joiden merkitystä minä en täydesti ymmärrä ja joita minä käytän kuultuani niitä ainoastaan yhden kerran. Minä olen tavannut niitä lukemistani kirjoista, mutta en ole ennen niitä käsittänyt."

"Te olette lukenut paljon?"

"Liikaa; mutta minä luen uudestaan."

Vanhus katseli Gilbertiä kummastuneena.

"Niin, minä olen lukenut kaikki, mitä käsiini sain, tai paremminkin, olen ahminut kaikki, niin huonot kuin hyvätkin kirjat. Ah, jos joku olisi ollut opastamassa minua luvuissani ja sanomassa minulle, mitä minun tulee muistaa ja mitä minun piti unohtaa!.. Mutta anteeksi, monsieur, nyt unohdan, että joskin teidän sananne ovat minulle arvokkaat, eivät silti minun teille. Te olette lääkekasveja kokoamassa, ja ehkä häiritsen teitä?"

Gilbert liikahti jo lähteäkseen pois, mutta toivoi hartaasti, ettei häntä päästettäisi. Vanhus katseli nuorukaista tarkasti pienin harmain silmin, ja näytti arvaavan hänen salaisimmatkin ajatuksensa.

"Ette häiritse", vastasi hän, "minun koteloni on jo melkein täynnä, ja tarvitsen enää vain eräitä sammallajeja; kuulin, että täällä päin kasvaa kauniita *Capillaris*-sammaleita" [Eräs lääkekasvi. Suom.].

"Kuulkaapas", sanoi Gilbert, "minä taisin nähdä noita kasveja, joita te etsitte, äsken tuolla kalliolla".

"Pitkän matkan päässä?"

"Ei; sinne lie tuskin viittäkymmentä askelta."

"Mutta mistä te tiedätte, että nuo näkemänne kasvit ovat sitä lajia?"

"Minä olen kotoisin metsämaita, monsieur; ja sen henkilön tytär, jonka kodissa olen kasvanut, harrasti myöskin botaniikkaa;

hänellä oli kasvisto, ja jokaisen kasvin alle oli hän omin käsin kirjoittanut sen nimen. Minä katselin usein niitä kasseja ja nimilippuja, ja muistan nyt nähneeni niissä erään kasvin nimeltä *Capillaris*, vaikka minä sitä ennen tunsin sen ainoastaan nimellä kalliosammal."

"Ja teillä on halua botaniikkaan?"

"Ah, monsieur, kun minä kuulin Nicolen, – Nicole oli neiti Andréen kamarineitsyt, – kun minä kuulin Nicolen sanovan, ettei hänen emäntänsä ollut löytänyt jotakin kasvia Taverneyn ympäristöltä, pyysin minä Nicolea ottamaan selvää, minkälainen se kasvi oli. Silloin neiti Andrée piirsi usein sen kasvin muutamalla kynänvedolla paperille, tietämättä, että minä se sitä olin alunpitäen pyytänyt. Nicole otti ja toi tuon piirretyn kuvan minulle. Silloin minä samosin pellot ja niityt ja metsät, kunnes löysin mainitun kasvin. Ja löydettyäni kaivoin sen lapiolla maasta ja yöllä istutin sen sitten keskelle nurmipengertä. Ja kun neiti Andrée sitten jonakin kauniina aamuna läksi kävelemään, niin yhtäkkiä hän huudahti ilosta ja sanoi: 'Ah, sepä merkillistä, tuossahan se kasvaa, se kukka, jota minä olen etsinyt joka paikasta.'"

Vanhus katseli Gilbertiä entistäkin tarkkaavammin. Ja ellei Gilbert olisi näitä sanojaan ajatellen luonut silmiään punastuen maahan, olisi hän huomannut, että vanhuksen tarkkaavaisuuteen yhtyi sydämellinen hellyys.

"No niin", sanoi ukko, "tutkikaa te vain botaniikkaa, nuori mies; botaniikka johtaa teidät suorinta tietä lääketieteeseen.

Jumala ei ole tehnyt mitään tarpeettomasti, uskokaa se, ja joka kasvilla on merkityksensä tieteen kirjassa. Oppikaa tuntemaan ensin näöltä kaikki yksinkertaiset lääkekasvit. Sitten opitte tuntemaan niiden ominaisuudet."

"Pariisissahan on kouluja, eikö niin?"

"On, jopa ilmaisiakin kouluja; välskäriskoulu on esimerkiksi nykyisen hallituksen suuri hyvätyö."

"Minä lähdän siihen kouluun."

"Mikään ei ole helpompaa; sillä oletan, että teidän vanhempanne, tuntien taipumuksenne, antavat teille tarpeellisen ylläpidon."

"Minulla ei ole vanhempia; mutta siitä ei huolta, minä elän omalla työlläni."

"Kyllä, tietävästi; ja koska olette lukenut Rousseau'n teoksia, olette varmaan nähnyt, että jokaisen ihmisen, olipa hän vaikka kuninkaan poika, täytyy osata tehdä jotakin käsityötä."

"En ole lukenut *Émile*-kirjaa, sillä luullakseni se kehoitus on lausuttu siinä, eikö niin?"

"Kyllä."

"Mutta minä kuulin parooni de Taverneyn laskevan pilaa tuosta periaatteesta, valitellen, ettei hän ollut tehnyt pojastaan puuseppää."

"Minkä hän hänestä sitten teki?" kysyi tuntematon.

"Upseerin", vastasi Gilbert.

Vanhus hymyili.

"Niin, sellaisia he ovat kaikki, nuo aateliset: sen sijaan, että

opettaisivat lapsilleen ammatin, joka elättää, opettavat he heille taidon, joka tuottaa kuolemaa. Sattuu vallankumous ja tulee eteen maanpako. Silloin on heidän vieraassa maassa pakko joko kerjätä tai myydä miekkansa, joka on vielä pahempaa. Mutta te, joka ette ole aatelispoika, te olette kai perehtynyt johonkin käsityöhön?"

"Monsieur, kuten olen jo teille sanonut, minä en ole perehtynyt mihinkään; sitäpaitsi tunnustan teille suoraan, että minulla on voittamaton kauhu kaikkia töitä vastaan, jotka vaativat kovia ja rajuja ruumiillisia ponnistuksia."

"Ahaa", virkkoi vanhus, "te olette siis laiska?"

"Enpä niinkään, laiska minä en ole; sillä antakaa minulle, pakottamatta minua ruumiilliseen työhön, kirjoja ja pankaa minut puolipimeään työhuoneeseen, niin saatte nähdä, että kulutan kaikki päiväni ja yöni sellaiseen työhön, joka on minusta mieleistä."

Vanhus katseli nuoren miehen pehmeitä ja valkeita käsiä.

"Se johtuu luontaisesta taipumuksesta", sanoi hän, "vaistosta. Sellaisesta vastenmielisyydestä kasvaa usein hyviä hedelmiä, mutta se täytyy ohjata silloin oikeaan suuntaan." Sitten hän jatkoi: "Mutta vaikka ette ole opiskellut missään korkeammassa oppilaitoksessa, niin olette kai kuitenkin käynyt jotakin koulua?"

Gilbert pudisti päätänsä.

"Osaatte lukea ja kirjoittaa?"

"Ennen kuolemaansa ennätti äitini opettaa minut lukemaan. Äiti rukka; sillä kun hän näki minut niin heikoksi ruumiiltani, oli

hänellä tapana sanoa: 'Hyvää työmiestä ei hänestä tule koskaan; siksi hänestä täytyy tehdä pappi tahi oppinut.' Ja jos minä joskus olin haluton kuuntelemaan opetusta, sanoi hän minulle: 'Opi lukemaan, Gilbert, niin ei tarvitse hakata halkoja, kyntää eikä louhia kiviä.' Ja silloin minä opin lukemaan. Ikävä kyllä, osasin tuskin vasta lukea, kun äitini kuoli."

"Ja kuka teidät kirjoittamaan opetti?"

"Itse."

"Itse?"

"Niin; minä teroitin kepin ja harjoittelin sillä hiekkaan, jonka seuloin hienoksi. Kahden vuoden ajan minä kirjoitin painokirjaimilla, kopioiden niitä kirjoista, enkä tiennyt olevankaan muunlaisia kirjaimia kuin ne, joita jäljentelin jo mukiinmenevästi. Mutta noin kolme vuotta sitten läksi neiti Andrée luostariin. Häneltä ei tullut uutisia muutamaan päivään, kunnes kirjeentuoja eräänä päivänä antoi käteeni kirjeen neiti Andréelta hänen isälleen. Silloin näin, että oli olemassa toisenlaisiakin kirjaimia kuin painetut. Hra de Taverney avasi kirjeen ja heitti kuoren pois, ja sen kuoren minä otin ja vein talteen. Kun kirjeenkantaja tuli toisen kerran, luetin hänellä päällekirjoituksen; se sisälsi sanat: '*Parooni de Taverney-Maison-Rouge, osoite: Taverneyn linna, Pierrefitte.*' Jokaisen alle näistä kirjaimista kirjoitin vastaavan painokirjaimen, ja silloin huomasin, että näihin pariin riviin sisältyivät melkeinpä kaikki aakkosten kirjaimet. Sitten koettelin kirjoittaa samanlaisia kirjaimia kuin neiti Andréekin. Noin viikon ajassa olin

kopioinut tuon osoitteen varmaankin kymmenen tuhatta kertaa, ja minä osasin kirjoittaa. Minä siis kirjoitan välttävästi ja ehkäpä hyvänpuoleisestikin. Näette, monsieur, ettei toiveeni ole liioiteltu, koska osaan kirjoittaa, koska olen lukenut kaikki, mitä olen käsiini saanut ja koettanut ajatella kaikkea lukemaani. Miksikä en löytäisi miestä, joka tarvitsee kynääni, sokeaa, joka tarvitsee silmiäni, tai mykkää, jolle on apua kielestäni."

"Unohdattepa, että silloin saatte isännän, te, joka ette moista tahdo. Sihtööri tai esilukija ovat ainoastaan toisen luokan palvelijoita, eivät sen arvokkaampia olentoja."

"Se on totta", mutisi Gilbert ja kalpeni. "Mutta ei väliä, minun täytyy päästä eteenpäin. Minä ravaan Pariisin katuja, kannan vettä, jos ei muu auta, mutta minun täytyy päästä päämaaliini taikka kuolen tielle, ja silloinhan päämäärä kuitenkin on saavutettu!"

"Oh", virkkoi tuntematon vanhus, "teillä näkyy tosiaan olevan sekä tarmoa että rohkeutta".

"Mutta kuulkaas te, joka olette ollut minulle nyt niin hyvä, eikö teillä itsellänne ole mitään ammattia?" kysyi Gilbert. "Puvustanne päättäen luulisi teidän olevan kauppasäätyä."

Vanhus hymyili lempeää ja surumielistä hymyään.

"Kyllähän minulla on ammatti", sanoi hän; "tietysti, sillä kaikilla ihmisillä täytyy olla työnsä, mutta kauppahommille se on aivan vieras. Liikemies ei keräisi lääkeruohoja."

"Elinkeinoksenneko te niitä keräätte?"

"Melkeinpä."

"Oletteko niin ollen köyhä?"

"Olen."

"Köyhätpä ne juuri auttavatkin toisiaan, sillä köyhyys on tehnyt heidät hyväksi, ja hyvä neuvo on kultaakin kalliimpi. Antakaa siis nyt minulle hyvä neuvo."

"Ehkäpä voin tehdä parempaakin."

Gilbert hymyili.

"Niin minä jo ajattelin", ihastui hän.

"Kuinka paljon luulette kuluvan elantoonne?"

"Oh, sangen vähän."

"Ette taidakaan vielä tuntea Pariisia?"

"Näin sen eilen ensi kertaa Luciennesin kukkuloilta."

"Siispä ette tiedä, kuinka kallista tuossa suuressa kaupungissa on elää?"

"No miten kallista? Suunnilleen?.. Sanokaa vertauksen vuoksi jokin pikkuseikka."

"Kyllä. Se esimerkiksi, mikä maksaa maaseudulla soun, maksaa Pariisissa kolme."

"No niin", sanoi Gilbert; "jos oletetaan, että saan jostakin suojaa pääni päälle, levätäkseni siellä työni jälkeen, tarvitsen elantooni noin kuusi sou'ta päivässä".

"Hyvä, hyvä, ystäväni!" huudahti vanhus. "Tuollaisen pitäisi minun mielestäni ihmisen olla. Tulkaa kanssani Pariisiin, ja minä hankin teille jotakin itsenäistä työtä, jolla voitte elää."

"Oi, monsieur!" huudahti Gilbert ilon hurmauksessa.

Sitten hän kuitenkin lisäsi:

"Sillä ehdolla tietysti, että minä tosiaan saan tehdä työtä ja ettette minulle tarjoa vain almuja?"

"Oi, en. Olkaa siitä huoletta, poikaparka, en ole tarpeeksi rikas jakaakseni almuja, enkä ainakaan niin mieletön, että niitä antaisin umpimähkään."

"No se on hyvä", vastasi Gilbert. Häntä ei tämä ihmisvihainen sutkaus suinkaan loukannut, vaan hän oli siitä päinvastoin hyvillään. "Tuollainen puhe on minusta mieleen. Minä myönnyn tarjoukseenne ja kiitän teitä siitä."

"On siis sovittu, että tulette kanssani Pariisiin?"

"On, monsieur, jos otatte."

"Tietysti otan, koska itse olen tarjoutunut ottamaan."

"Mihinkä minun on sitouduttava teitä kohtaan?"

"Ei muuhun kuin tekemään työtä. Ja sitäpaitsi te saatte määrätä työpaikkanne; saatte oikeuden olla nuori, oikeuden olla vapaa, niin, jopa oikeuden olla joutilaanakin... silloin, kun itse ansaitsette joutenolonne", vastasi vanhus väkisinkin hymyillen. Ja hän kohotti silmänsä taivasta kohti:

"Oi nuoruus, oi sen voima, oi vapaus!" lisäsi hän ja huokaisi.

Kun hän lausui nämä sanat, tuli hänen hienoihin ja puhtaisiin piirteisiinsä ihmeellisen runollinen surumielisyyden hohde.

Sitten nousi hän ylös nojaten sauvaansa.

"Ja nyt", sanoi hän iloisemmin, "nyt, kun teillä on ammatti, haluatteko, niin kootaan vielä toinen kotelollinen kasveja? Minulla on täällä mukanaani harmaata paperia, johon ensimmäinen sato järjestellään. Mutta kuulkaas, eikö teillä ole

yhä nälkä? Minulla on vielä leipää."

"Säästetään se iltapuoleksi, pyydän, monsieur..."

"Mutta syökää edes kirsikoita, niistä on meille vain haittaa."

"Hyvin halusta. Mutta antakaa minun kantaa koteloanne; siten on teidän helpompi kulkea, ja luullakseni kestävät minun jalkani kauemmin väsymättä kuin teidän, sillä ne ovat tottuneet juoksuun."

"Mutta kah, tähän tuotte minulle suorastaan onnea; tuolla näet taitaa jo olla *Picris hieracioides*, jota olen aamusta saakka etsinyt sitä löytämättä; ja tuossa juuri jaloissanne, varokaa, ettette sitä tallaa, on *Cerastium aquaticum*. Malttakaas, älkää kaivako sitä maasta, – ah, ettepä ole vielä lääkeheinäin tuntija, ystäväni; toinen näistä on vielä liian märkä tällä kertaa poimittavaksi ja toinen ei ole tarpeeksi kehittynyt. Kun tänään kello kolme tulemme takaisin tätä samaa tietä, niin otetaan tuo *Picris hieracioides*, ja *Cerastium* jälleen otetaan vasta viikon päästä. Muuten haluan näyttää sitä kasvupaikallaan erälle oppineelle ystävälleni, jolta aion pyytää teille suojelusta. Ja nyt, tulkaa näyttämään minulle se paikka, josta äsken puhuitte ja jossa sanoitte nähneenne niin kaunista *capillarista*."

Gilbert läksi menemään uuden tuttavansa edellä, vanhus seurasi häntä, ja he painuivat molemmat metsään.

KOLMAS LUKU

Monsieur Jacques

Gilbert oli ihastuksissaan tästäkin odottamattomasta onnesta, jollainen näytti ilmestyvän aina toivottomilla hetkillä hänen turvakseen. Ja hän meni, kuten äsken olemme sanoneet, tuon tuntemattoman miehen edellä, joka oli muutamilla sanoilla pystynyt tekemään hänet niin taipuisaksi ja kesyksi.

Tällä tavoin vei hän vanhuksen sammaleiden luo, jotka tosiaan olivat oikein kauniita *capillariksia*. Ja kun vanhus oli niistä ottanut tarvittavat kappaleensa, lähtivät he etsimään toisia kasveja.

Gilbert oli paljon perehtyneempi kasvitieteeseen kuin hän oli itse luullutkaan. Hän oli syntynyt metsäseuduilla, ja hän tunsi kaikki metsäkasvit niinkuin lapsuudentuttavansa, vaikka hän tunsi ne ainoastaan kansanomaisilla nimillä. Mutta sikäli kuin hän mainitsi niitä näillä nimillä, sanoi hänen uusi tuttavansa nyt niiden tieteelliset nimet. Ja kun Gilbert sitten näki jonkun samaan sukuun kuuluvan toisen kasvin, niin koetti hän muistella ja toistaa tuon tieteellisen nimityksen. Pari kolme kertaa hän typisteli ja väänsi noita kreikkalaisia tai latinalaisia nimiä; silloin tuntematon vanhus eritteli hänelle oudot sanat ja selvitti hänelle, millä tavoin nimen eri osat vastasivat niiden kuvaamaa esinettä. Ja sillä tavoin Gilbert oppi paitsi kasvien nimet, myöskin mitä

ne kreikkalaiset tahi latinalaiset sanat merkitsivät, jotka Plinius, Linné tai Jussieu olivat määritelmiksi antaneet.

Joskus hän valitti:

"Kuinka ikävää, monsieur, etten saata ansaita noita kuutta sousta päivässä harjoittamalla teidän kanssanne kasvitiedettä koko päivän. Voin vannoa, etten lepäisi hetkeäkään; enkä tarvitsisi kuuttakaan sousta: leivän kannikka, sellainen kuin teillä oli aamulla, ravitsisi minut kyllä koko päiväksi. Äsken join tuolta lähteestä vettä, joka oli aivan yhtä hyvää kuin Taverneyssäkin, ja viime yönä nukuin erään puun juurella, jossa sain paremmat unet kuin parhaassa linnassa."

Tuntematon vanhus hymyili.

"Ystäväni", vastasi hän, "talvi tulee, kasvit kuihtuvat, lähteen peittää jää, tuuli vinkuu lehdettömissä puissa eikä henkäile suloisesti niinkuin nyt lehviä liikutellessaan. Silloin te tarvitsette asuntoa, vaatteita, puita takkaan, ja noista kuudesta sousta, jotka kesäpäivinä ansaitsette, ette voisi säästää sitä, mitä kuluu huoneen, puitten ja vaatteiden maksuun."

Gilbert huokasi, kokosi uusia kasveja ja teki uusia kysymyksiä.

Sillä tavoin kuljeksivat he hyvän osan päivää d'Aulnayn, Plessis-Piquetin ja Meudonin metsissä.

Tapansa mukaisesti oli Gilbert jo päässyt uuden kumppaninsa kanssa sängen tuttavallisiin väleihin. Vanhuskin puolestaan kyseli häneltä monenlaisia asioita ja erittäin älykkäästi; mutta Gilbert vastasi niin vähän kuin mahdollista, sillä hän oli aina

kuitenkin epäluuloinen, varovainen ja arka.

Châtillonissa vanhus osti leipää ja maitoa ja sai toverinsa paljoa houkuttelematta nauttimaan niistä puolet. Sitten läksivät he menemään Pariisia kohti, että Gilbert pääsisi kaupunkiin vielä päiväiseen aikaan.

Nuorukaisen sydän alkoi sykkiä innosta pelkästään Pariisia ajatellessaankin. Eikä hän salannut liikutustaan, kun hän näki Vanvesin kukkuloilta Sainte-Genèvieven, Invaliidi-kirkon ja Notre-Damen ja valtavan meren taloja, jonka yksinäiset aallot kohoavat ja lyövät kuin vuoksivesi Montmartren, Bellevillen ja Menilmontantin mäkien kupeita vastaan.

– Ah, Pariisi – , mutisi Gilbert itsekseen.

"Niin, Pariisi, rykelmä kivimuureja, kurjuuden kita", sanoi vanhus. "Jokainoasta kivistä, jonka siellä kohtaatte, saisitte nähdä vuotavan kyneleitä tai verivirran, jos kaikki, mitä nuo kivimuurit sisäänsä kätkevät, näkyisi päältä päin."

Gilbert hillitsi ihastuksensa. Muuten pian se katosi itsestäänkin.

He tulivat sisään Enfer-tullista. Etukaupunki oli likainen ja löyhkäävä; sairaita kannettiin heidän ohitseensa paareilla hospitaaleihin; puolialastomat lapset leikkivät liassa koirain, lehmäin ja sikojen kanssa.

Gilbertin otsa jo synkkeni.

"Teistä on tämä hirvittävää, eikö niin"? kysyi vanhus. "No, kohta ette näe näinkään ihanaa näytelmää. Ihminen on toki vielä rikas silloin, kun hänellä on sika tai lehmä; lapsikin on vielä ilona.

Mutta lika, sitä sen sijaan on kaikkialla!"

Gilbert ei ollut haluton näkemään Pariisia myöskin sen synkältä puolelta; hän hyväksyi siis kuvauksen, jonka hänen kumppaninsa antoi.

Viimemainittu oli tähän saakka ollut puheissaan sangen runsasanainen, mutta nyt hän tuli sikäli hiljaiseksi ja mykäksi, mikäli lähestyttiin kaupungin keskustaa. Hän näytti jo niin huolestuneelta, ettei Gilbert voinut kysyä häneltä, mikä tuo puutarha oli, joka näkyi tuolta portin lävitse, ja minkä nimistä siltaa nyt kuljettiin Seinen ylitse: se puutarha oli Luxembourg; ja silta oli Pont-Neuf.

Mutta kun kuljettiin yhä edemmäksi ja kun tuntemattoman vanhuksen huoli näytti muuttuvan suorastaan rauhattomuudeksi, niin uskalsi Gilbert virkkaa:

"Asutteko vielä etäälläkin, monsieur?"

"Tullaan jo perille", vastasi vanhus, jonka Gilbertin kysymys näytti tekevän yhä synkemmäksi.

Four-katua mennessään kulkivat he aivan komean Hôtel de Soissonsin ohitse, jonka ikkunat ja pääportaat olivat tälle kadulle päin, kun taas sen ihanat puutarhat ulottuivat Grenelle- ja Deux-Écus-katuihin asti.

Gilbert joutui erään kirkon edustalle, joka oli hänestä kovin kaunis.

Hän pysähtyi hiukan sitä katselemaan.

"Siinä on kaunis rakennus", sanoi hän.

"Se on Saint-Eustache", vastasi vanhus.

Sitten hän kohotti päätään ja huudahti:

"Kello on jo kahdeksan! Oh, hyvä Jumala, joutukaa nyt, nuori mies, tulkaa nopeasti!"

Vanhus huippasi entistä kovemmin, ja Gilbert seurasi häntä.

"Kuulkaahan", virkkoi vanhus vaiettuaan hetkiseksi niin kiusallisella tavalla, että Gilbert alkoi tulla rauhattomaksi; "kuulkaahan, minä unohdin teille sanoa, että minä olen naimisissa".

"Ahaa!" äännähti Gilbert.

"Ja että minun vaimoni, kuten oikea pariisitar ainakin, nurisee, kun tulen näin myöhään kotiin. Muuten täytyy minun sanoa teille, että hän yleensä epäilee kaikkia vieraita."

"Tahdotteko, niin lähden nyt omia teitäni"? kysyi Gilbert, jonka välittömyyden nämä sanat yhtäkkiä hyytivät.

"Ei, ei, ystäväni; minähän pyysin teitä luokseni, tulkaa vain."

"No, tulenhan minä", sanoi Gilbert.

"Tästä oikealle, tänne näin, täällä asun."

Gilbert katsoi ylöspäin ja näki laskevan auringon viimeisten säteiden valossa torin kulmassa ja erään ryytipuodin oven päällä osoitekilvessä sanat:

Rue Plâtrière.

Tuntematon käveli yhä nopeammin, sillä kuta lähemmäksi hän tuli asuintaloon, sitä enemmän lisääntyi hänen kuumemaisen kiihkeä jännityksensä, josta olemme puhuneet. Gilbert, joka ei tahtonut kadottaa häntä näkyvistään, tölmäsi joka hetki milloin jalankulkijoihin, milloin kantajien taakkoihin,

milloin vaunujen pyöriin tai rattaiden aisoihin.

Hänen oppaansa näytti hänet jo aivan unohtaneen: hän kiiruhti nopein askelin, ajatellen selvästi yhä jotakin kiusallista.

Viimein pysähtyi hän erään oven eteen, jonka yläosa oli tehty rautasäleistä.

Nuoranpää pisti näkyviin ovesta olevasta reiästä: vanhus vetäisi nuorasta ja ovi aukeni.

Silloin hän kääntyi, ja nähdessään Gilbertin seisovan epäröiden ovella sanoi hän:

"Tulkaa nopeasti."

Ja hän sulki oven.

Jonkun askeleen pimeässä hamuttuaan komahhti Gilbertin jalka pimeitten portaiden ensimmäiseen askelmaan. Vanhus oli täällä tuttu ja oli jo ennättänyt nousta kymmenkunnan askelmaa.

Gilbert kiiruhti hänen perässään ja nousi portaita sikäli kuin vanhus nousi ja pysähtyi, kun hän pysähtyi.

Ja hän pysähtyi kuluneelle olkimatolle eräällä portaiden kääntöpaikalla, josta vei sisään kaksi ovea.

Tuntematon vetäisi vuohensorkasta, joka oli kiinnitetty rullakaihduinnooraan, ja kimeä-ääninen kello soi silloin sisällä jossakin Sitten kuului puukenkäin laahustavaa käyntiä ja ovi aukesi.

Kynnyksellä seisojain noin viidenkymmenen tai viidenkuudetta vuoden ikäinen nainen.

Kahden henkilön äänet sekautuivat nopeaan puheluun: toinen niistä oli Gilbertin seuralaisen ja toinen naisen, joka oven oli

avannut.

Ensinmainittu sanoi arasti:

"Tulenko liian myöhään, hyvä Teresia?"

Toinen motkotti:

"Onpa tämäkin illallisaika, Jacques."

"No niin, no niin, kyllähän siitä selvittää", vastasi vanhus lauhkeasti ja sulki oven ja otti kasvikotelonsa Gilbertiltä.

"Ahaa, oikein kantaja!" huudahti eukko. "Se tässä vielä puuttuu!"

Sinä et siis enää voi itse kantaa noita kasvikasojasikaan! Monsieur Jacques pestaa itselleen kantajan! Pyydän anteeksi, monsieur Jacques Monsieur Jacquesista tulee oikein suuri herra."

"No, älähän, älähän", vastasi vanhus, jota oli näin tylästi kutsutti nimellä Jacques, ja asetteli kärsivällisesti kasvejaan uunin reunakkeelle; "no niin, rauhoituhan vähän, Teresia".

"Maksakin edes hänelle ja anna hänen mennä, niin ettei täällä ole urkkijoita."

Gilbert tuli kalman kalpeaksi ja ryntäsi ovelle. Monsieur Jacques esti häntä menemästä.

"Monsieur", vastasi isäntä tavallaan jyrkästikin, "ei ole kantaja, sen vähemmin mikään urkkija. Hän on vieraani, jonka toin mukaanani."

"Vieras! Se tässä vielä puuttuu!"

"Kuulehan, Teresia", vastasi vanhus yhä lauhkealla äänellä, vaikka siitä jo huomasi selvästi kasvavan jyrkkyyden vivahduksen; "otahan tulta kynttilään, minulla on kuuma ja

meillä on jano."

Muorilta tuli vastaukseksi murina, ensin melkoisen äänekäs, mutta sitten laimeneva. Sitten otti hän tulukset ja iski niitä rasian päällä, joka oli täytetty taulalla; säkenet alkoivat räiskyä ja sytyttivät heti taulan rasiassa.

Kaiken tämän kohtauksen ajan, jolloin ensin nuristiin ja viimein oltiin vaiti, oli Gilbert seissyt liikkumattomana ja mykkänä ja aivan kuin kiinni naulattuna kahden askeleen päässä ovelta. Ja häntä alkoi suorastaan kaduttaa tulonsa tänne sisään.

Jacques huomasi, miten nuorukainen kärsi.

"Tulkaa peremmäksi, monsieur Gilbert", pyysi hän, "olkaa hyvä".

Muori käänsi keltaista ja jöröä naamaansa nähdäkseen, kenelle hänen puolisonsa puhui näin harkitun kohteliaasti, ja silloin Gilbert näki tarkemmin tuon naisen, ohueen kuparijalkaan pistetyn kynttilän ensimmäisessä hohteessa.

Gilbertistä olivat jo ensi silmäyksellä nuo näkemänsä kasvot ylen vastenmieliset. Sillä ne olivat ryppyiset ja punaisen pöhöiset ja paikoittain ikäänkuin sapella kyllästetyt. Silmät olivat paremminkin terävät kuin vilkkaat ja enemmän kevytmieliset kuin terävät, ja koko typerähkö naama oli nyt lattean alistuvainen, alistuvaisuutta, jonka laadun eukon ääni ja äskeinen vastaanotto osoitti.

Mutta eukkokaan ei puolestaan ollut suinkaan tyytyväinen nuorukaisen kalpeihin kasvoihin ja hänen varovaisuuteensa ja jäykkyyteensä.

"Sen minä uskon, että teillä on kuuma ja että teillä on jano, herraset", murisi Teresia. "Kyllähän siinä tosiaan väsy, kävellä kaiket päivää metsän siimeksessä, ja kyllähän se on työtä, kumartua silloin tällöin ottamaan maasta jotakin ruohoa! Sillä tietysti vieraskin kerää rohtoja: se on aina virattomien virkaa."

"Vieraamme on rehellinen ja kunnan nuorukainen", vastasi Jacques yhä jyrkemmäksi lujenevalla äänellä; "ja hän on suonut minulle kunnian olla seurassani koko päivän, ja olen varma, että minun hyvä Teresiani ottaa hänet ystävänä vastaan".

"Kahdelle täällä jotakin lienee, mutta ei kolmelle", mutisi Teresia.

"Minä olen vaatimaton ja samoin hänkin", vastasi Jacques.

"Kyllä, sen minä arvaan. Kyllä minä sen vaatimattomuuden tunnen! Sanon sinulle, että talossa ei ole leipää tarpeeksi teidän kahdelle vaatimattomuudellenne, enkä minä lähde kapuamaan kaksia portaita ja hakemaan sitä lisää. Sitäpaitsi on leipurinpuoti jo tähän aikaan kiinni."

"No, lähdenpä sitten minä sitä noutamaan", vastasi Jacques rypistäen kulmakarvojaan. "Avaahan ovi, Teresia."

"Mutta..."

"Avaa, minä lähden."

"Hyvä, hyvä", hoki muori motkottaen, mutta alistuen kuitenkin kuullessaan jyrkän äänen, johon hän oli vähitellen pakottanut vastahakoisuudellaan Jacquesin turvautumaan. "Enkö nyt ole tässä tottelemassa sinun kaikkia oikkujasi?.. Kas niin, täytyy tyytyä siihen, mitä on. Tulkaa syömään!"

"Istuutukaa tänne minun viereeni", virkkoi Jacques Gilbertille vietyään hänet viereiseen huoneeseen ja pienen katetun pöydän ääreen, jolla oli kahden lautasen vieressä kaksi ruokaliinaa, joista toinen oli sidottu punaisella nauhalla, toinen valkealla; ne osoittivat siis isännän ja emännän paikkoja.

Tuon pienen neliskulmaisen huoneen seinät olivat verhotut vaaleansinisellä paperilla ja niitä kaunisti kaksi maantieteellistä karttaa. Muita huonekaluja oli kuusi koivuista olki-istuimilla varustettua tuolia ja mainittu ruokapöytä sekä ompelupöytä, jonka kansi oli täynnä parsittuja sukkia.

Gilbert istui pöytään; muori toi hänen eteensä lautasen ja melkoisesti käytetyn ruokaliinan; lisäksi toi hän huolellisesti puhdistetun tinapikarin.

"Etkö sinä menekään alas?" kysyi Jacques vaimoltaan.

"Se on tarpeetonta", vastasi vaimo äkäilevällä äänellä, josta huomasi hänen olevan kaunoissaan miehelle äskeisestä tappiostaan. "Se on tarpeetonta, minä löysin kaapista puoli leipää. Sitä on nyt edessänne puolentoista naulaa, se saa riittää."

Niin sanoen kantoi hän keiton pöytään.

Jacquesille annettiin ensin ja sitten Gilbertille, ja muori itse söi liemimaljasta.

Kaikilla heillä kolmella oli hyvä ruokahalu. Gilbert koetti masentaa omaansa kaiken voitavansa mukaan, sillä hän oli tullut aivan noloksi perheriidasta, johon hän oli joutunut syypääksi. Mutta kuitenkin hän ennätti syödä keittonsa ensimmäiseksi.

Muori loi vihaisen silmäyksen hänen liian aikaisin

tyhjentyneeseen lautaseensa.

"Keitä täällä on käynyt tänään?" kysyi Jacques, kääntääkseen vaimonsa ajatuksia muualle.

"Tietysti kaiken maailman ihmiset, kuten aina", vastasi Teresia. "Sinä olit luvannut rouva de Bufflersille tänään valmiiksi hänen neljä vihkoaan, rouva d'Escarsille hänen kaksi aariaansa ja rouva Ponthièverrelle kvartetin säestyksineen. Toiset tulivat itse ja toiset lähettivät noutamaan, mutta monsieur Jacques oli keräämässä kasveja, ja kun ei voi huvitella ja tehdä työtä samalla aikaa, niin saivat rouvat soittaa ilman nuottejaan."

Jacques ei virkkanut sanaakaan, Gilbertin suureksi kummaksi hän ei pahoitellut. Mutta kun asia koski nyt yksistään isäntää, ei hän ollut tuonaankaan.

Keiton jälkeen tuli mukare keitettyä naudanlihaa, pienellä porsliinivadilla, joka oli täynnä veitsen naarmuja.

Jacques leikkasi Gilbertille melkoisen vähän, sillä Teresia piti häntä silmällä; sitten otti hän itselleen saman kokoisen palan kuin oli antanut vieraille, ja ojensi lopuksi vadin emännälle. Emäntä tarttui leipään ja leikkasi siitä Gilbertille viipaleen.

Se viipale oli niin pieni, että Jacques punastui. Hän odotti, kunnes Teresia oli leikannut palan hänellekin ja itselleen. Mutta sitten otti hän leivän vaimonsa kädestä ja sanoi:

"Leikatkaa te itse leipää itsellenne, nuori ystäväni, ja ottakaa niin paljon kuin nälkänne vaatii, olkaa niin hyvä; leipää ei saa antaa mittamäärällä muille kuin niille, jotka sitä tuhlaavat."

Hetken kuluttua tuli voissa kärjistettyjä vihreitä herneitä.

"Katsokaa, miten ne ovat vihreitä", virkkoi Jacques; "ne ovat meidän omia suolaamiamme ja ne ovat erittäin maukkaita".

Ja hän ojensi vadin Gilbertille.

"Kiitos, monsieur", vastasi tämä; "minä olen jo syönyt niin paljon, minulla ei ole enää nälkä".

"Vieras ei ole samaa mieltä kuin sinä näistä säilykkeistämme", virkkoi Teresia happamana. "Hänestä olisivat tuoreet herneet varmaankin parempia, mutta niin kalliita herkkuja ei meillä ole varoja hankkia."

"Ei suinkaan, madame", vastasi Gilbert, "minusta ne ovat päinvastoin sangen maukkaita ja pitäisin niistä paljonkin, mutta minun ei ole tapana syödä kuin yksi ruokalaji".

"Ja juotte pelkkää vettä"? kysyi Jacques ja ojensi Gilbertille leilin.

"Aina vettä, monsieur."

Jacques kaatoi lasiinsa tilkan viiniä.

"Nyt, vaimoseni", virkkoi hän asettaen pullon takaisin pöydälle, "olepas hyvä ja mieti tälle nuorelle miehelle jotakin makuupaikkaa; hän on tietävästikin hyvin väsynyt".

Teresia pudotti haarukan kädestään ja katseli miestänsä suorastaan kauhuissaan.

"Makuupaikkaa, oletko sinä hullu? Sinä raahaat tänne ihmisiä nukkumaan! Sinä siis aiot panna hänet omaan sänkyysi? Sinulta alkaa tosiaan mennä pää sekaisin! Sinä aiot siis ruveta pitämään huoneita matkustavaisille? Älä siinä tapauksessa luulekaan saavasi minusta apua; ota keittäjätär ja sisäkkö; riittää sekin, että

saan sinuakin passata, muita lisäksi tarvitsematta."

"Teresia", vastasi Jacques vakavalla ja lujalla tavallaan, "Teresia, hyvä ystäväni, kuulehan nyt minua; kysymyshän on ainoastaan yhdestä yöstä. Tämä nuori ihminen ei ole koskaan vielä ollut Pariisissa; ja minä olen hänet tänne tuonut. Minä en tahdo hänen menevän majataloon. Siihen en suostu, vaikkapa hän nukkuisi minun vuoteessani, kuten sanoit."

Ja ilmaistuaan toisen kerran tahtonsa vanhus odotti vaimonsa vastausta.

Teresia oli katsellut tarkkaavasti häntä ja näytti hänen puhuessaan tutkivan hänen kasvojensa jokaisen lihaksen liikettä; ja nyt hän näytti ymmärtävän, että kaikki vastustus tällä kertaa oli turhaa. Ja niin ollen muutti hän menettelytapaa.

Hänen taistelunsa Gilbertiä vastaan ei ollut onnistunut; sentähden hän ryhtyi nyt taistelemaan hänen puolestaan, joskin hänestä, totta puhuen, tuli sangen petollinen liittolainen.

"No hyvä", sanoi Teresia, "koska nuori herra on tullut tänne sinun kanssasi, niin tietysti tunnet hänet hyvin, ja siinä tapauksessa on parempi, että hän jää meille. Minä varustan vuoteen niin hyvin kuin taidan sinun työhuoneeseesi, niiden suurten paperipinkkain viereen."

"Ei", vastasi Jacques hätääntyen; "kirjoitushuone ei sovi makuuhuoneeksi. Tuli voisi helposti päästä papereihin."

"Mokomakin vahinko!" mutisi Teresia.

Sitten lisäsi hän ääneen:

"Eteiseen siis, kaapin eteen?"

"Ei sinnekään."

"Niinpä näen, että se hyvästä tahdostamme huolimattakin käy mahdottomaksi; sillä jollei häntä oteta sinun tai minun kamariini..."

"Minusta näyttää, Teresia, kuin sinulla olisi huono muisti."

"Minullako?"

"Niin. Eikös meillä ole ullakkokamari?"

"Ullakko, aioit kai sanoa?"

"Ei se suinkaan ole ullakko, vaan ullakkokamari, jossa on tosin vain luukku ikkunana. Mutta se on puhdas huone, ja siitä on kaunis näköala puutarhoihin, seikka, joka on Pariisissa harvinaista."

"Oh, vaikkapa olisikin pelkkä ullakko, monsieur", sanoi Gilbert, "olisin siitä sangen hyvilläni, sen vakuutan".

"Ei millään muotoa", virkkoi Theresia. "Siellähän minulla on liinavaatteet kuivamassa."

"Tämä nuori mies ei niitä sotke, Teresia. Eikö niin, ystäväni, te varotte, ettei kunnan emäntänne liinavaatteille tule mitään vahinkoa? Me olemme köyhiä, ja pienikin vahinko on meille tuntuva."

"Oi, siitä saatte olla huoletta, monsieur."

Jacques nousi ylös ja meni lähemmäksi Teresiaa.

"Katsoppas, rakas ystäväni, minä en tahdo, että tämä nuori mies joutuu turmiolle. Pariisi on vaarallinen paikka; täällä voimme häntä pitää silmällä."

"Aiotko sinä sitten ruveta häntä kasvattamaan? Maksaako hän

sitten mitään, tuo oppilaasi?"

"Ei, mutta minä vastaan, ettei meidän tarvitse hänestä maksaa. Huomisesta alkaen elättää hän itse itsensä. Ja mitä hänen asuntoonsa tulee, emmehän ollenkaan tarvitse ullakkokamaria, joten voimme tehdä hyvän työn ja antaa sen hänelle."

"Kummallista, miten kaikki laiskat tulevat keskenään hyvin toimeen", mutisi Teresia olkapäitään kohauttaen.

"Monsieur", sanoi Gilbert kyllästyneenä vielä enemmän kuin itse isäntä tähän taisteluun, jota monsieur Jacques kävi askel kerrallaan hankkiakseen vieraalle vieraanvaraisuutta, joka Gilbertiä nöyryytti; "monsieur, en ole koskaan ketään häirinnyt enkä tosiaan aio sitä tehdä juuri teitä kohtaan, joka olette ollut minulle niin hyvä. Sallikaa siis minun lähteä pois. Näin tuolla sillan vieressä, jonka yli tulimme, puita ja penkkejä. Vakuutan, että minun on oikein hyvä nukkua jollakin penkillä siellä."

"Kyllä kai", vastasi Jacques, "kaupunginvartio vangitsee teidät irtolaisena".

"Niinkuin hän onkin", jatkoi Teresia.

"Tulkaahan nyt vaan, nuori mies", sanoi Jacques, "muistaakseni siellä ylhäällä on hyvä olkipatjakin. Se on toki aina parempi kuin kova penkki; ja jos kerran penkkiin tyydytte..."

"Oh, monsieur, minä en ole koskaan nukkunut muuta kuin olkipatjalla", vastasi Gilbert.

Mutta sitten hän tahtoi salata tätä totuutta ja lisäsi pienen valheen:

"Karvapatja on minusta aina liian kuuma."

Jacques hymyili.

"Oljilla on tosiaan raikasta nukkua", sanoi hän. "Ottakaa tuosta pöydältä kynttilänpätkä ja tulkaa kanssani."

Teresia ei katsonutkaan Jacquesin puoleen. Hän huokasi raskaasti, hän oli voitettu.

Gilbert nousi totisena ylös ja lähti suojelijansa perästä.

Menessään eteisen läpi näki hän siellä vesikannun.

"Monsieur, onko vesi Pariisissa kallista?" kysyi hän.

"Ei, ystäväni; mutta jos olisikin, vesi ja leipä ovat aineita, joita ei ole oikeus kieltää ihmiseltä, joka niitä pyytää."

"Oh, tarkoitan sitä, että Taverneyssä ei vesi maksanut mitään, ja puhtaus on köyhän ylellisyys."

"Ottakaa vain, ystäväni", virkkoi Jacques osoittaen suurta porsliinikannua.

Ja hän läksi nousemaan portaita Gilbertin edellä, ihmetellen, että oli noin nuorena ihmisessä nähnyt rahvaan koko voiman yhdistyneenä ylimystön hienoihin vaistoihin.

NELJÄS LUKU

Jacques-herran ullakkokamari

Portaat olivat ahtaat ja jyrkät jo alhaalla eteisen päässä, sillä kohtaa, jossa Gilbert oli tullessaan kompastua niiden ensimmäisiin askelmiin, mutta tulivat yhä jyrkemmiksi ja ahtaammiksi talon kolmannessa kerroksessa, jossa Jacques asui. Hän ja hänen suojattinsa nousivat suurella vaivalla ylös todelliselle ullakolle. Ainakin tällä kertaa oli Teresia ollut oikeassa: asumus olikin varsin yksinkertaisesti ullakko, jaettu neljään osastoon, joista kolme oli käyttämätöntä.

Täytyy myöntää, että Gilbertille määrätty osastokin oli asuttavaksi kelpaamaton.

Katto suistui niin jyrkästi harjahirrestä, että se ja permanto muodostivat terävän kulman. Keskellä tuota viettoa kattoa oli luukku, jossa oli kehnot ja ruuduttomat ikkunakehykset ja joka päästi sisään valoa niukalti, mutta ilmaa yllin kyllin, varsinkin talvimyrskyillä.

Onneksi oli nyt melkeinpä kesä, ja kuitenkin, vaikka oli lämmin vuodenaika, oli kynttilä vähällä sammua Jacquesin kädessä, kun he astuivat kamariin.

Olkipatja, josta Jacques oli niin kehuskellen puhunut, oli tosiaan siellä lattialla, ja se veti huomion puoleensa kamarin tärkeimpänä huonekaluna. Nurkissa oli kasoissa vanhoja

painettuja kirjanarkkeja, jotka olivat reunoilta kellastuneita, keskellä rottain nakertamia kirjarykelmiä.

Kahdella nuoralla, jotka oli viritetty huoneen seinästä toiseen ja joista ensimmäiseen Gilbert oli tullessaan kuristaa itsensä, rapisi ja heilui yötulessa paperipusseja, joissa oli palkoineen kuivattuja herneitä, ryytikasveja sekä liinavaatteita ja vanhoja naisten pukimia.

"Tämä ei ole kaunista", virkkoi Jacques, "mutta uni ja pimeys muuttavat köyhimmätkin majat komeimpien palatsien vertaisiksi. Nukkukaa niinkuin teidän iällänne nukutaan, eikä teitä mikään estä huomisaamuna luulemasta nukkuneenne Louvren linnassa. Mutta ennen kaikkea, varokaa tulta!"

"Kyllä, monsieur", vastasi Gilbert hieman päästä pyörällä kaikesta tänään näkemästään ja kuulemastaan.

Jacques läksi jo ulos hymyillen vieraalleen, mutta pyörsi vielä takaisin.

"Huomenna puhutaan asioista. – Oletan, ettei teistä ole vastenmielistä tehdä työtä, vai mitä?"

"Tiedättehän, monsieur", vastasi Gilbert, "että päinvastoin suurin toivoni on saada työtä".

"No, siispä on kaikki hyvin."

Jacques astui jälleen askeleen ovea kohti.

"Ihmisarvolle sopivaa työtä nimittäin", lisäsi Gilbert saivarrellen.

"Minä en tunne muunlaista työtä, nuori ystäväni. Me siis tapaaamme huomenna."

"Hyvää yötä ja kiitoksia paljon, monsieur", lopetti Gilbert.

Jacques meni sulkien oven ulkoa ja Gilbert jäi kojuunsa yksin.

Ensin hän oli ollut kummastunut ja sitten ymmällään Pariisiin pääsystä. Mutta nyt hän kysyi itseltään, oliko tämä tosiaan Pariisi, tämä kaupunki, jossa saattoi olla moisia asumuksia kuin hänen nykyinen kamarinsa.

Sitten päätteli hän, että monsieur Jacques joka tapauksessa antoi kuin antoikin hänelle almun. Mutta kun hän muisti, mitenkä Taverneyssä almut annettiin, niin ei hän tätä seikkaa enää ihmetellyt, vaan ihmettely alkoi muuttua kiitollisuudeksi.

Kynttilä kädessä hän tarkasteli sitten kojunsa joka kulman, ollen kuitenkin varovainen, niinkuin Jacques oli vaatinut. Teresian vaatteita hän tuskin huomasi eikä tahtonut niistä ottaa edes vanhinta hametta yöksi peitteekseen.

Hän pysähtyi tarkastamaan painettuja kirjanlehtiä, jotka olivat tehneet hänet ylen uteliaaksi.

Ne olivat sidotut kiinni nippuihin; hän ei niihin koskenutkaan.

Kaula pitkällä ja ahmivin silmin alkoi hän sitten paperinippujen jälkeen tarkastella hernepusseja.

Hernepusset olivat tehdyt sangen valkeasta paperista, joka sekin oli painettuna kiinnitetty pusseiksi nuppineuloilla. Liikauttaessaan hiukan rajusti päätään sattui Gilbert nykäisemään nuoraa: yksi pusseista putosi permannolle.

Gilbert kalpeni ja pelästyi pahemmin kuin olisi murtanut auki jonkun raha-arkun ja kiiruhti kokoamaan maasta sinne tänne kierineitä herneitä ja panemaan niitä takaisin pussiin.

Tähän työhön ryhtyessään hän vaistomaisesti tuli katsataneeksi paperiin ja yhtä vaistomaisesti lukeneeksi pari niihin painettua riviä; rivit tekivät hänet tarkkaavaksi. Hän työnsi herneet kauemmaksi, istahti olkipatjansa reunalle ja alkoi lukea. Sillä nuo sanat olivat niin sopusoinnussa hänen ajatustensa ja varsinkin hänen luonteensa kanssa, että tuntui kuin ne olisivat olleet kirjoitetut paitsi häntä varten, suorastaan hänen omana käsialanaan.

Paperissa oli seuraavaa:

'Muuten eivät minua kiehtoneet erikoisesti ompelijattaret, kamarineitsyet tai puotineidit; minulle piti olla herrasnaisia; kullakin ovat omat oikkunsa, ja tämä on aina ollut minun omituisuuteni. Minä en tässä asiassa ajattele samalla tavoin kuin Horatius. Kuitenkaan ei minuun vaikuta syntyperän taikka säädyn turhamaisuus, vaan paremmin hoidettu iho, kauniimmat kädet, aistikkaammat vaatteet, koko heidän olentonsa suurempi hienous ja siisteys, heidän suurempi makunsa käyttäytyessään ja puhuessaan, hienompi ja paremmin ommeltu puku, sievempi, kenkä, nauhat ja pitsit ja paremmin järjestetty tukka. Minusta olisi kaikkein vähimmin kaunis mieluisin, jos hänellä olisivat nämä ominaisuudet. Minusta on itsestänikin tämä taipumus naurettava, mutta sydämeni määrää sen minulle vasten tahtoanikin.' [Rousseau, "Tunnustuksia". Suom.]

Gilbert hätkähti ja hänelle tuli hiki otsalle. Oli mahdotonta paremmin tulkita hänen ajatuksiaan, paremmin määritellä hänen

luonnollisia vaistojaan, paremmin eroitella hänen makuaan. Siinä vain ero, ettei Andrée ollut suinkaan *vähimmin kaunis kaikki nämä luetellut avut omistava*. Andréella oli kaikki nuo hyvät puolet, mutta hän oli samalla kaikkein kaunein.

Gilbert jatkoi siis ahnaasti lukemistaan.

Lainaamiemme rivien jälkeen tuli jännittävä seikkailu, joka eräällä nuorukaisella oli kahden nuoren tytön seurassa. Kertomus ratsastusmatkasta pienine ihastuttavine kirkaisuineen, jollaiset tekevät naisen yhä entistäänkin hurmaavammaksi, sillä ne ilmaisevat, että hän on heikko. Kertomus retkestä erään tyttösen ratsun selässä hänen takanaan ja öisestä kotiin paluusta, oli kaikkea muuta viehättävämpi ja jännittävämpi.

Gilbertin uteliaisuus kasvoi kasvamistaan. Hän oli avannut levälleen paperipussin ja luki jo sykkivin sydämin kaiken, mitä siihen oli painettu. Hän katsoi nyt lehtien sivunumeroa ja alkoi haeskella löytääkseen toisia, seuraavia sivuja. Sivunumeroissa oli aukko, mutta hän löysi seitsemän, kahdeksan muuta pussia, joiden lehdet näyttivät seuraavan toisiaan. Hän otti pois niistä nuppineulat, tyhjensi liskot pusseista permannolle, järjesti arkit ja alkoi lukea.

Nyt oli luettava aivan toisenlaista. Nämä uudet sivut kertoivat erään köyhän ja tuntemattoman nuoren miehen seikkailuista ylhäisen naisen kanssa. Ylhäinen nainen oli laskeutunut hänen tasolleen, tai paremminkin oli hän ylennyt naisen tasolle; ylhäinen nainen oli ottanut hänet vastaan aivan vertaisenaan ja huolinut hänen rakastajakseen ja vihkinyt hänet kaikkiin

sydämen salaisuuksiin, noihin nuoruuden unelmiin, jotka ovat niin lyhytikäisiä, että ne näyttävät meistä elämän toiseen laitaan päästyämme aivan kuin kauneilta, mutta nopeasti katoavilta lentotähdiltä, jotka liitävät kevään tähtitaivaalla.

Nuorukaisen nimeä ei missään mainittu. Vallasnainen oli nimeltään rouva de Warens, viehkeä ja suloinen nimi lausua!

Gilbert uneksi jo onnea saada viettää koko yön tällä tavoin lueksien, ja hänen iloaan lisäsi vielä varmuus, että hänellä oli koko rivi pusseja vielä avattavana yksi toisensa jälkeen. Mutta silloin kuului yhtäkkiä hiljaista ritinää: kynttilän pätkä oli vaskisen jalkansa kuumentamana sulanut ja vaipui nestemäiseen rasvaansa, ullakkokamarin täytti kirpeä haju, ydin sammui ja Gilbert jäi pilkkopimeään.

Tämä tapahtui niin nopeasti, ettei ollut neuvoa sitä estää. Gilbertiä, jonka lukeminen keskeytettiin tällä tavoin, melkein itketti raivosta. Hän antoi pinkan vaipua vuoteen viereen kokoamiensa herneiden päälle ja heittäytyi olkipatjalleen, ja vaikka hän olikin harmissaan, nukahti hän piankin sikeään uneen.

Nuorukainen nukkui kuten yhdeksäntoistavuotiaana ainakin nukutaan. Niinpä ei hän herännytkään ennenkuin munalukko, jonka Jacques edellisenä iltana oli pannut ullakkokamarin oveen, alkoi kalista.

Oli jo kirkas päivä, kun Gilbert avasi silmänsä, näki hän vieraan isäntänsä tulevan kamariin. Hänen silmänsä kääntyivät heti permannolle levitettyihin liskoihin ja paperipusseihin, jotka

hän oli palauttanut muinaiseen arkinmuotoon.

Myöskin Jacquesin silmät suuntautuivat samoihin esineihin.

Gilbert tunsi häpeän punan nousevan poskilleen, ja tietämättä, mitä sanoa, hän mutisi:

"Hyvää huomenta, monsieur."

"Hyvää huomenta, ystäväni", vastasi Jacques; "nukuitteko hyvin?"

"Kyllä, monsieur."

"Ettehän vaan liene *somnambuli*?" [unissakulkija. Suom.]

Gilbert ei tiennyt, mitä *somnambuli* merkitsi, mutta hän ymmärsi, että kysymyksen tarkoitus oli vaatia häneltä selitystä, miksi nuo herneet eivät olleet enää pusseissaan ja miksi pussit oli erotettu herneistä.

"Oi, monsieur", sanoi hän, "minä arvaan kyllä, miksi niin sanoitte. Minä olen syypää tähän pahaan työhön ja syytän siitä ankarasti itseäni, mutta luulen, että vahinko voidaan vielä korjata."

"Tiettävästikin. Mutta miksi on kynttilänne palanut aivan loppuun?"

"Minä valvoin liian kauan."

"Miksi te valvoitte"? kysyi Jacques epäluuloisena.

"Minä luin."

Jacques katseli yhä epäluuloisempana levitettyjä papereita.

"Tuo ensimmäinen arkki", virkkoi Gilbert näyttäen pussia, jonka hän oli ensimmäiseksi ottanut nuoralta ja lukenut, "ensimmäinen arkki, jota katselin sattumalta, teki minut niin

uteliaaksi... Mutta kuulkaahan, monsieur, te, joka tiedätte niin paljon, te varmaan tiedätte, mistä kirjasta se on?"

Jacques katsoi välinpitämättömästi arkkia ja vastasi:

"En tiedä."

"Se on nähtävästikin romaani", sanoi Gilbert; "kovin kaunis romaani".

"Vai romaani, niinkö luulette?"

"Niin, sillä siinä puhutaan rakkaudesta niinkuin romaaneissa, sillä erolla vaan, että sitä kuvataan paljoa paremmin."

"Mutta", väitti Jacques, "kun tuossa arkin alareunassa näkyy sana *Tunnustuksia*, niin luulisin..."

"Luulisitte...?"

"Että se voi olla tosi kertomus."

"Oi, ei, ei; ihminen, joka puhuu näin, ei voi puhua itsestään. Hänen tunnustuksensa ovat liian suorina, hänen arvostelunsa liian puolueeton."

"Ja minä puolestani luulen, että te olette erehtynyt", vastasi vanhus vilkkaasti. "Tekijä on ainoastaan tahtonut näyttää maailmalle esimerkin miehestä, joka paljastaa itsensä lähimmäisilleen sellaisena, miksi Jumala on hänet luonut."

"Tunnetteko te sitten tekijän?"

"Hän on Jean Jacques Rousseau."

"Rousseau!" huudahti nuori mies kiihkeästi.

"Niin. Täällä on muutamia arkkeja hänen viimeistä kirjaansa, hajallaan ja kappaleina."

"Siis se nuori mies, joka köyhänä ja tuntemattomana melkein

kerjäämällä elätti henkeänsä, samoten jalkaisin pitkin maanteitä, hän oli siis Rousseau, sama mies, jonka kädestä lähtivät sitten *Émile* ja *Yhteiskuntasopimus*?"

"Se oli hän, tai paremminkin: se ei ollut hän", vastasi vanhus kuvaamattoman surumielisenä. "Ei, se ei ollut hän, *Yhteiskuntasopimuksen* ja *Émilen* tekijä on mies, joka on kadottanut kuvitelmansa maailmasta, elämästä, maineesta, jopa melkein Jumalastakin; tuo toinen... Rousseau... madame Warensin nuorukainen nimittäin, on lapsi, joka astuu elämään samankaltaisesta ovesta kuin aamurusko maailmaan. Hän on lapsi, iloineen, toiveineen. Näiden kahden Rousseau'n välillä on kuilu, joka estää iäksi heidät yhtymästä, nimittäin... kolmikymmenvuotiset onnettomuudet."

Vanhus pudisti päätänsä, hänen kätensä hervahtivat surullisesti alas ja hän näytti vaipuvan syviin mietteisiin.

Gilbertin sielua häikäisi.

"Siis tuo seikkailu neiti Galley'n ja neiti de Graffenriedin kanssa on aivan totta"? kysyi hän. "Rousseau on siis tosiaan kokenut tuon kiihkeän rakkauden rouva de Warensia kohtaan? Siis tuon naisen omistaminen, joka teki hänet synkäksi eikä suinkaan kohottanut häntä taivasiin, kuten hän oli odottanut, se ei siis ole pelkkää hurmaavaa valhetta?"

"Nuori mies", vastasi vanhus, "Rousseau ei ole valehdellut koskaan.

Muistakaa hänen tunnuslauseensa: *Vitam impendere vero*."

"Sen tunnen", virkkoi Gilbert; "mutta kun en ymmärrä

latinaa, en tiedä, mitä se merkitsee".

"Se merkitsee: Antaa henkensäkin totuuden puolesta."

"Siis on mahdollista, että syntyperältään sellaista miestä kuin Rousseau voi rakastaa vallasnainen, ylhäinen vallasnainen? Oi, jos te tietäisitte, että tällainen saattaa tehdä hulluksi olentoja, jotka ovat yhtä halpaa syntyperää kuin Rousseau ja ovat tohtineet luoda silmänsä itseään ylempään."

"Te rakastatte", sanoi Jacques, "ja huomaatte Rousseau ja oman asemanne samanlaiseksi".

Gilbert punastui; mutta kysymykseen hän ei vastannut.

"Mutta eiväthän kaikki naiset ole sellaisia kuin rouva Warens", sanoi hän. "On ylpeitä, halveksuvia ja saavuttamattomiakin, ja sellaisia rakastaa on mielipuolisuutta."

"Ja kuitenkin, nuori mies, sellaisia tilaisuuksia on useinkin Rousseaulle tarjoutunut", vastasi vanhus.

"Ah, uskon sen", huudahti Gilbert, "mutta hän olikin Rousseau. Jos tuntisin, että minussa olisi kipinäkin tulta, joka hehkui hänen sydämessään ja sytytti hänen neroaan..."

"Niin?"

"Niin, silloin sanoisin, ettei löydy naista, olipa hän syntyperältään miten ylhäinen tahansa, joka olisi vertaiseni; mutta nyt minua, koska en ole mitään enkä voi millään tavoin uskoa tulevaisuuteeni, nyt minua häikäisee katsellessani johonkin itseäni ylempään. Oi, miten mielelläni puhuisin nyt Rousseau'n kanssa."

"Minkätähden?"

"Tahtoisin kysyä häneltä, eikö hän itse olisi noussut rouva de Warensin tasolle, ellei tämä olisi laskeutunut hänen luokseen; sanoakseni hänelle: 'Ettekö olisi valloittanut häntä omaksenne, jos hän olisi kieltänyt teiltä tuon omistamisen, joka lopulta teitä synkensi, valloittanut, vaikkapa...?'"

Nuorukainen keskeytti lauseensa.

"Valloittanut vaikkapa...?" toisti vanhus.

"Vaikkapa rikoksella!"

Jacques säpsähti.

"Vaimoni on kai jo noussut ylös", virkkoi hän ja keskeytti pakinan. "Mennään alas. Muuten, työmies ei saa aloittaa koskaan liian varhain päiväänsä: tulkaa, nuori mies, tulkaa!"

"Se on totta", virkkoi Gilbert; "anteeksi, monsieur, mutta eräät asiat aivan huumaavat aina aivoni, eräät kirjat saavat minut aivan haltioihini, ja eräät ajatukset melkeinpä hulluksi".

"Niin, niin, te olette rakastunut", virkkoi vanhus.

Gilbert ei vastannut mitään, vaan alkoi koota herneitä lattialta, ja laatia arkeista nuppineulain avulla pusseja. Jacques antoi hänen tehdä sen työn.

"Teillä ei ole täällä ylellistä", sanoi hän; "mutta joka tapauksessa teillä on kaikki tarvittava, ja jos olisitte ollut virkumpi aamulla, olisitte saanut tuosta ikkunasta hengittää kasvien suloista tuoksua, jolla kyllä on arvonsa suurkaupunkia saastuttavien ja tympeyttävien hajujen keskellä. Tässä alhaalla ovat Rue de la Jussiennen puutarhat. Lehmukset ja kultavihat kukkivat nyt siellä parhaillaan, ja nauttimalla niiden tuoksua

aamalla kokoaa vanki-parka itselleen onnea koko päiväksi, eikö niin?"

"Kyllähän minä siitä pidän paljon", vastasi Gilbert; "mutta olen siihen liian tottunut huomatakseni sitä erikoisesti".

"Sanokaa paremminkin, ettette ole vielä ollut tarpeeksi kauan maaseutuilmaa vailla kaivataksenne sitä. Mutta nythän teiltä tuo hommanne loppui: mennään työskentelemään."

Ja Jacques viittasi Gilbertille ovea, antoi hänen mennä edellään ja pani sitten oven jälleen lukkoon.

Tällä kertaa Jacques vei toverinsa suoraan siihen kamariin, jota Teresia eilis-iltana oli sanonut hänen työhuoneekseen.

Perhosia lasien alla, kasveja ja kivennäisaineita mustissa puupuitteissa, kirjoja pähkinäpuisessa kaapissa, kapea pöytä, joka oli peitetty pienellä vihreän ja mustan kirjavalla villaliinalla. mikä taas oli melkoisen kulunut pitkäaikaisesta käytöstä; pöydällä käsikirjoituksia Järjestyksessä; neljä koivuista nojatuolia, tummia väriltään ja päällystettyjä mustalla jousikankaalla, – näin oli huone sisustettu. Kaikki siellä oli hohtavaa ja kiilloitettua, moitteettomassa järjestyksessä ja puhdasta. Mutta samalla oli kamari silmälle ja sydämelle kylmä, sillä valo, joka kuului siihen pumpuliuudinten lävitse, oli harmaa ja heikko, ja kaikki ylellisyys, jopa vaatimaton hyvinvointikin näytti olevan kaukana sen lämmittämättömän ja mustan lieden äärestä.

Ainoastaan ruusupuinen klaveeri, joka seisoi neljällä yksinkertaisella jalalla, ja kamiinin reunalle asetettu

kupukello kirjoituksineen: "Dolt, Arsenaali", muistuttivat tässä hautamaisessa asumuksessa, että jotakin täälläkin eli, sillä ensinmainitun teräskielet värisivät kaduilla vieriväin ajoneuvojen herättäminä ja viimeainitun heiluri tiksutti hopeisin äänin.

Gilbert astui kuvailemaamme työhuoneeseen kunnioittavin tuntein. Hänestä oli huonekalusto melkein pä yllellinen, sillä se oli suunnilleen samanlainen kuin Taverneyn linnassa. Varsinkin vaikutti häneen suuresti vahattu lattia.

"Istukaahan", sanoi Jacques hänelle, osoittaen erästä toista pöytää, joka oli asetettu toiseen ikkunasyvennykseen. "Sanon teille heti, mitä työtä olen teille aikonut."

Gilbert totteli kiireesti kehoitusta.

"Ymmärrättekö tällaisia asioita"? kysyi vanhus.

Ja hän näytti Gilbertille paperia, johon oli vedetty määrättyjen välimatkojen päähän viivoja.

"Kyllä", vastasi Gilbert, "se on nuottipaperia".

"No niin, kun minä olen saanut sopivalla tavalla mustatuksi arkin tällaista paperia, nimittäin kun olen kopioinut siihen nuotteja niin paljon kuin siihen mahtuu, niin ansaitseen kymmenen soun-raham; sen hinnan minä itse vaadin tästä työstäni. Luulisitteko oppivanne kopioimaan nuotteja?"

"Kyllä, monsieur, luulen varmasti."

"Mutta eivätkö nuo pienet mustat pistetahrat, joita yksinkertaiset, kaksinkertaiset ja kolminkertaiset vartaat lävistävät, ala aivan vilistä silmissänne?"

"Se on kyllä totta, monsieur. Ensi silmäyksellä minä en niistä

paljoakaan ymmärrä; mutta hartaammin katsellen minä eroitan nuotin toisesta; tuossa esimerkiksi on F."

"Missä?"

"Tuossa, ylimmäisen viivan päällä."

"Entä tuo tuossa, kahden alemman viivan välissä?"

"Sekin on F."

"Entä sen yläpuolella oleva nuotti, joka ratsastaa toisella viivalla?"

"Se on G."

"Mutta osaatteko te lukea nuotteja, vai mitä?"

"Tunnen nuottien nimet, mutta en niiden merkitystä."

"Ja tiedättekö, mitä ne ovat, kun ne ovat valkeita tahi mustia tai kun niiden kaulassa on viiva, kaksi viivaa tai kolme viivaa?"

"Oh, sen minä kyllä tiedän."

"Entä nuo merkit?"

"Ne ovat taukomerkkejä."

"Entä tuo?"

"Se on ylennysmerkki."

"Ja tämä?"

"Se on B."

"Erinomaista. Mutta teidän puhutte kaikessa tietämättömyydessänne musiikista aivan yhtä taitavasti kuin botaniikasta ja kuten olitte vähällä puhua minulle rakkaudestakin", virkkoi Jacques ja hänen silmiään alkoi sumentaa, mikä usein tuntui olevan hänellä tapana.

"Oi, monsieur", vastasi Gilbert punastuen; "älkää pilkatko

minua."

"Päinvastoin, minä hämmästyin teitä. Musiikki on taidetta, joka tavallisesti opitaan vasta toisten opintojen jälkeen, ja teidän sanoitte, että ette ole käynyt mitään kouluja ettekä saanut mitään oppia."

"Ja se on totta, monsieur."

"Mutta ette suinkaan omasta päästänne ole voinut keksiä, että tuo musta piste ensimmäisellä viivalla on F?"

"Monsieur", lausui Gilbert matalammalla äänellä ja painaen päänsä alas, "siinä talossa, jossa asuin, oli eräs... nuori henkilö, joka soitti klaveeria".

"Ahaa, se sama, joka tutki kasveja?" kysyi Jacques.

"Aivan niin, monsieur; ja hän soitti oikein hyvinkin."

"Todellako?"

"Niin, ja minä jumaloin musiikkia."

"Mutta se ei ole mikään syy tuntea nuotteja."

"Monsieur, Rousseau sanoo, että se ihminen on epätäydellinen, joka nauttii seurauksista ottamatta selvää syistä."

"Kyllä; mutta hän on sanonut myöskin, että jos ihminen lisää tällaisella tutkimisella tietojaan, niin hän menettää ilonsa ja yksinkertaisuutensa ja luonnonvaistonsa."

"Mitäpä sillä väliä", vastasi Gilbert, "jos sellainen tutkiminen tuottaa hänelle yhtä suuren nautinnon kuin sekin on, jonka hän siten kadottaa?"

Jacques käännähti hämmästyneenä.

"Älkäähän", virkkoi hän, "ette ole pelkästään botanisti ja

musiikkimies, vaan myöskin loogikko".

"Voi, monsieur, minä en paha kyllä ole en botanisti, en musiikkimies enkä loogikko; minä ymmärrän ainoastaan eroittaa nuotin toisesta ja merkin toisesta, en mitään muuta."

"Te osaatte siis laulaa nuotista?"

"Minä? En toki."

"No, ei väliä, haluatteko nyt koettaa kopioida? Tässä on nyt valmiiksi viivattua paperia; mutta varokaa sitä turmelemasta, sillä se on sangen kallista. Tai parempi on, että annan aivan tavallista paperia: viivatkaa se ja kokeilkaa siihen."

"Kyllä, monsieur, minä teen niinkuin neuvotte. Mutta suokaa minun teille sanoa, etten aio tätä elinkautiseksi ammatikseni. Sillä parempi on ruveta julkiseksi kirjuriksi kuin kopioida nuotteja, joita ei itse ymmärrä."

"Oi kuulkaa, nuori mies, nyt te puhutte asiaa ajattelematta, muistakaa se!"

"Kuinka niin?"

"Voiko yleisölle kirjoittaa kirjeitä yöllä ja ansaita siihen aikaan leipänsä?"

"Ei, se on totta."

"No niin, kuulkaahan nyt, mitä teille sanon: tottunut mies voi parissa kolmessa tunnissa yöllä kopioida viisi, kuusi tällaista sivua, kun hänen kätensä on harjaantunut varmaksi ja keveäksi ja taitavaksi vetämään viivoja ja hän itse lukemaan nuotteja, mikä seikka päästää hänet alinomaa tähystämästä kopioitavaan. Kuudesta sivusta saa hän kolme frangia. Sillä rahalla ihminen

jo elää. Ainakaan te ette väittäne sitä vastaan, te, joka ette vaadi muuta kuin kuusi souta? Tekemällä pari tuntia yötyötä voi siis mies käydä kirurgian, lääketieteellisen ja kasvitieteellisen opiston luennoilla."

"Ahaa, nyt minä teitä ymmärrän, monsieur, ja kiitän koko sydämeistäni!" huudahti Gilbert.

Ja hän kävi kiihkeästi käsiksi puhtaaseen paperiarkkiin, jonka vanhus hänelle ojensi.

VIIDES LUKU

Kuka Gilbertin isäntä oli

Gilbert teki innokkaasti työtä, ja hänen paperinsa alkoi täyttyä tunnollisilla kokeilla, kun vanhus katseltuaan hänen tointaan jonkun aikaa istui myöskin pöydän ääreen ja alkoi korjailla painettuja arkkeja, jotka olivat samanlaisia kuin nuo hernepusit ullaakolla.

Sillä tavoin meni kolme tuntia, ja pieni kupukello löi yhdeksän.

Silloin tuli Teresia yhtäkkiä sisään.

Monsieur Jacques kohotti päätänsä.

"Tule nopeasti", sanoi emäntä hänelle, "mene tuonne saliin. Siellä on taas eräs prinssi. Hyvä Jumala, milloinkahan tämä ylhäisten virta loppuu? Kun hänen päähänsä ei vain pälkähtäisi jäädä ruualle, kuten Chartresin herttuan joku aika sitten!"

"Ja kuka se prinssi on?" kysyi Jacques matalalla äänellä.

"Hänen korkeutensa prinssi de Conti."

Tämän nimen kuullessaan tipautti Gilbert arkilleen G: n, jota Bridoisson [koomillinen virkaherra Beaumarchaisin näytelmässä "Figaron häät". Suom.] olisi arvostellut, jos hän olisi tähän aikaan elellyt, paremmin – *muu-uste*-löntiksi kuin nuotiksi.

"Prinssi ja korkeus", supatti hän itseksensä.

Jacques poistui ovesta Teresian perästä, joka sulki oven.

Silloin katseli Gilbert ympärilleen ja nähdessään olevansa yksin kohotti päätänsä, joka oli mennyt varsin pyörälle.

"Mutta missä minä oikein olenkaan?" huudahti hän. "Prinssejä ja korkeuksia tämän herra Jacquesin vieraina! Chartresin herttua, prinssi de Conti nuotinkopijoitsijan luona!"

Hän meni ovelle kuuntelemaan ja hänen sydämensä tykytti omituisella tavalla.

Toisessa huoneessa oli jo lausuttu ensimmäiset tervehdykset herra Jacquesin ja prinssin välillä. Prinssi puhui paraikaa.

"Veisin mielelläni teidät kanssani", virkkoi hän.

"Miksikä niin, hyvä prinssi?" kysyi Jacques.

"Esitelläkseni teidät dauphinelle. Nyt alkaa filosofialle uusi ajanjakso, rakas filosofini."

"Tuhannet kiitokset hyvästä tahdostanne, monseigneur; mutta minun on mahdoton tulla kanssanne."

"Mutta seurasittehan kuusi vuotta sitten rouva de Pompadouria Fontainebleaun huvilinnaan?"

"Silloin olin kuusi vuotta nykyistä nuorempi; nykyään kytkee kivuloisuus minut nojatuoliini."

"Ja ihmisvihanne."

"Entäpä jos niin olisi, monseigneur? Maailma ei tosiaan ole niin merkillinen, että sen tähden ansaitsisi häiritä itseään."

"No niin, te pääsette Saint-Denisiin tulosta ja suurista juhlallisuuksista ja vien teidät Muetteen, jonne hänen kuninkaallinen korkeutensa dauphine jää ylihuomis-iltana."

"Hänen kuninkaallinen korkeutensa saapuu siis ylihuomenna

Saint-Denisiin?"

"Koko saattoseuroineen. Kuulkaahan nyt, penikulma ei ole pitkä matka eikä sen kulkemiseen menevä aika tuota teille suurta häiriötä.

Väitetään, että prinsessa on erittäin musikaalinen; hän on muka Gluckin oppilas."

Gilbert ei kuullut enää muuta. Sanoista "Ylihuomenna dauphine saapuu koko saattoseurueineen Saint-Denisiin" hän muisti vain yhden seikan, nimittäin sen, että hän olisi ylihuomenna ainoastaan penikulman päässä Andréesta.

Voimakkaampi kahdesta tunteesta tukehutti hänessä toisen. Rakkaus hävitti uteliaisuuden. Hetken tuntui Gilbertistä siltä kuin tuossa pienessä työhuoneessa ei olisi ollut tarpeeksi ilmaa hänen hengittääkseen. Hän juoksi ikkunan luo ja tahtoi avata sen, mutta se oli sisältä suljettu lukolla, luultavasti sitä varten, ettei vastapäätä olevasta huoneustosta voitaisi mitenkään nähdä, mitä hra Jacquesin kamarissa tapahtui.

Gilbert hervahti alas tuolilleen.

– Oi, minä en kuuntele enää ovien takana, – ajatteli hän. – Minä en koeta enää urkkia tämän köyhän porvarin, suojelijani, tuon kirjurin salaisuuksia, hänen, jota sellainen mies kuin prinssi sanoo ystäväkseen ja jonka hän tahtoo esitellä Ranskan tulevalle kuningattarelle, keisarin tyttärelle, jolle neiti Andrée puhui melkein polvillaan maassa. Ja kuitenkin, ehkä saisin kuulla jotakin neiti Andréesta, jos kuuntelisin oven takana. Ei, ei, silloinhan olisin kuin mikä lakeija. Myöskin la Grien

tapana oli kuunnella oven takana.

Ja hän loittoni päättävästi pois ovelta, jonne hän oli jälleen mennyt. Hänen kätensä vapisivat, ja hänen silmiään pimensi ikäänkuin pilvi.

Hän tarvitsi nyt voimakkaampaa ajanvietettä, kopioiminen ei olisi jaksanut hänen ajatuksiaan kiinnittää. Hän otti erään kirjan hra Jacquesin pöydältä.

– *Tunnustuksia*, – luki hän hämmästyen ja ihastuen. – *Tunnustuksia*, sama, jota minä olen lukenut niin innokkaasti satasen sivua. 'Tekijän muotokuvalla varustettu painos.' Ah, ja minä kun en ole koskaan nähnyt Rousseau'n kuvaa. Nyt, nyt sen näen.

Ja hän käänsi nopeasti silkkipaperilehden, joka peitti teräspiirrosta, näki kuvan ja huudahti.

Samassa aukesi ovi; Jacques tuli takaisin sisään.

Gilbert vertaili häntä kädessään pitämäänsä kuvaan, ja kirja heltisi hänen kädestään, sillä hän ojensi molemmat kätensä ja hänen koko ruumiinsa vapisi.

"Minä olen Jean Jacques Rousseau'n luona!" mutisi hän.

"Katsotaanpa, mitenkä nuottien kopioimisen käy, lapseni", vastasi Jean Jacques hymyillen ja paljon onnellisempänä tästä odottamattomasta tunteenpurkauksesta kuin tuhansista muista kunniakkaan elämänsä voitoista.

Ja hän meni vapisevan Gilbertin ohitse pöydän luo ja vilkaisi nuorukaisen paperia.

"Nuotit eivät ole huonosti tehtyjä", virkkoi hän, "mutta te ette

muista säilyttää kyllin hyvin tyhjää reunustaa. Sitäpaitsi te ette yhdistä aivan tarkoin yhteenkuuluvia nuotteja. Malttakaahan, tuosta tahdista puuttuu tahtimerkki; ja sitten vielä nuo tahtiviivat eivät ole suoria. Ja avonaiset nuotit on piirrettävä kahdella pikku kaarella. Ei haittaa, vaikkeivät ne aivan tarkoin yhdykään. Aivan pyöreä nuotti ei ole siro, ja kaula ei sulaudu siihen kauniisti. – Niin, ystäväni, te olette tosiaan Jean Jacques Rousseau'n luona."

"Oi, antakaa anteeksi kaikki tyhmyydet, mitä olen täällä puhunut", huudahti Gilbert ja näytti olevan valmis heittäytymään polvilleen.

"Tänne täytyi siis tulla prinssin", vastasi Rousseau olkapäitään kohauttaen, "että olisitte tuntenut vainotun ja onnettoman Geneven filosofin? Poloinen lapsi, tai onnellinen lapsi, te, joka ette tiedä, mitä vaino on!"

"Oh, minä olen onnellinen, niin kovin onnellinen, mutta siitä, että näen nyt teidät ja tunnen teidät ja olen teidän luonanne."

"Kiitokset, lapseni, kiitokset; mutta eipä riitä olla onnellinen, täytyy myöskin tehdä työtä. Nyt, kun olette kokeillut, ottakaa tämä *rondo* ja koettakaa kopioida se oikealle nuottipaperille. Se on lyhyt eikä kovin vaikea. Ennen kaikkea siististi. Mutta kuinka te tunsitte?.."

Gilbert nosti ylpeyttä paisuvin sydämin maasta *Tunnustuksia* ja näytti Jean Jacquesille kuvaa.

"Ahaa, nyt ymmärrän, kuvani, joka tuomittiin poltettavaksi ja poltettiin *Émilien* ensi sivulla. Mutta ei väliä, tuli valaisee, tulkoon se auringosta tai polttorovioltta."

"Monsieur, tiedättekö, että minä en ole koskaan uneksinut parempaa kuin saada olla luonanne? Tiedättekö, että kunnianhimoni ei ole toivonut koskaan mitään suurempaa?"

"Luonani te ette voi olla, ystäväni", vastasi Jean Jacques, "sillä minä en pidä oppilaita. Mitä jälleen vieraihin tulee, olettehan nähnyt, etten ole kyllin rikas ottamaan niitä vastaan ja varsinkaan pitämään niitä luonani kauempaa."

Gilbert värähti, Jean Jacques tarttui hänen käteensä.

"Mutta älkähän kuitenkaan huoliko. Siitä saakka kun teidät tapasin, olen teitä tutkinut, lapseni. Teissä on paljon pahaa, mutta myöskin paljon hyvää; taistelkaa koko tahdonvoimallanne pahoja vaistojanne vastaan, varokaa ylpeyttä, tuota filosofian syöpää, ja kopioikaa nuotteja parempaa odottaessanne."

"Oi, hyvä Jumala", huudahti Gilbert, "minä olen aivan päästä pyörällä siitä, mitä minulle nyt on tapahtunut".

"Eikä teille kuitenkaan ole tapahtunut mitään muuta kuin sangen yksinkertaista ja luonnollista, lapseni; mutta onhan totta, että juuri yksinkertaisimmat asiat järkyttävät enimmäen herkkiä sydämiä ja älykkäitä mieliä. Te olette paennut jostakin, enkä minä ole pyytänyt saada tietää salaisuuttanne; te pakenette läpi metsien; siellä metsissä tapaatte miehen, joka kokoaa lääkekasveja, hänellä on leipää, teillä ei sitä ole, hän jakaa leipänsä kanssanne. Te ette tiedä, mistä saada asumusta, tuo mies tarjoaa teille turvapaikan; hänen nimensä on Rousseau, siinä koko asia; ja hän sanoo nyt teille: 'Filosofian ensimmäinen sääntö on: Ihminen, riitä itse itsellesi.' – No niin, ystäväni, kun

olette kirjoittanut tuon rondon, olette ansainnut tämänpäiväisen ravintonne. Kopioikaa siis rondonne."

"Oi, monsieur, kuinka te olette hyvä!"

"Mitä asuntoon jälleen tulee, saatte sen kaupanpäälliseksi. Mutta ei yölukemisia; tai jos aiotte polttaa kynttilöitä öisin, saatte polttaa omianne, muuten Teresia murisee kovasti. Onko teillä nyt nälkä?"

"Oi, ei, monsieur", vastasi Gilbert itku kurkussa.

"Eilistä illallista on vielä jäljellä tämän päivän aamiaiseksi, älkää kursailko. Tämä ateria on viimeinen, mitä syötte pöydässäni, lukuunottamatta jotakin vieraskutsua silloin tällöin."

Gilbert aikoi tehdä jonkun kieltävän liikkeen, mutta Rousseau keskeytti sen nyökäyttäen päätänsä:

"Rue Plâtrièren varrella on pieni työväen ruokala", jatkoi hän.

"Siellä saatte halvalla ruokaa, sillä minä suosittelen teitä siellä.

Mutta sitä ennen, tulkaa nyt aamiaiselle."

Gilbert läksi ääneti Rousseau'n perässä. Ensi kertaa elämässään hänen tahtonsa oli masennettu; puolustukseksi mainittakoon ainoastaan, että sen oli masentanut muita miehiä mainiampi olento.

Muutaman suupalan syötyään nousi Gilbert pöydästä ja meni takaisin työnsä ääreen. Hän puhui totta: hänen vatsansa oli paljosta mielenliikutuksesta ikäänkuin kutistunut, niin ettei se voinut ottaa vastaan minkäänlaista ravintoa. Koko päivänä ei hän vilkaissutkaan työstään, ja kello kahdeksan tienoissa illalla, revittyään palasiksi kolme pilaantunutta lehteä, oli hänen

onnistunut kopioida neljä sivua pitkä rondo luettavasti ja puhtaasti.

"En tahdo teitä imarrella", sanoi Rousseau, "se on vielä huonoa, mutta siitä saa selvän; se on kymmenen soun arvoinen; kas tässä rahat!"

Gilbert otti ne kumartaen vastaan.

"Tuolla kaapissa on leipää, hra Gilbert", virkkoi Teresia, johon Gilbertin vaiteliaisuus, lauhkeus ja uutteruus olivat tehneet hyvän vaikutuksen.

"Kiitoksia, madame", vastasi Gilbert; "olkaa vakuutettu, etten koskaan unohda hyvyyttänne".

"Kas tuossa, ottakaa vain", sanoi Teresia ja antoi hänelle leivän.

Gilbert aikoi kieltäytyä sitä ottamasta. Mutta hän sattui katsomaan Jean Jacquesiin ja ymmärsi hänen kulmakarvainsa rypistyksestä, läpätunkevasta katseestaan ja hienoista huulistaan, jotka alkoivat jo mennä suppuun, että moinen kielto saattaisi vierasisäntää loukata.

"No, minä otan", sanoi Gilbert.

Sitten hän läksi takaisin pieneen kamariinsa, kädessä kuuden soun hopearaha ja neljä yhden soun kuparikolikkoa, jotka Jean Jacques oli hänelle antanut.

"Viimeinkin", virkkoi hän tullen omaan kammioonsa, "olen oma isäntäni; niin, joskaan en aivan vielä, koska tämä leipä on almua".

Ja vaikka hänellä oli nälkä, pani hän leivän pois ikkunalaudalle

eikä koskenutkaan siihen.

Sitten hän ajatteli, että hän voi unohtaa nälkänsä unessa, ja sammutti kynttilän ja heittäytyi olkipatjalle.

Seuraavana päivänä, – edellisenä yönä oli Gilbert nukkunut sangen vähän, – seuraavana päivänä näki nouseva aurinko hänet jo valveilla. Hän muisti, mitä Rousseau oli puhunut hänelle puutarhasta, jonne päin ikkunaluukku oli. Hän kurkisti ulos luukusta ja näki tosiaan puutarhan komeine puineen; puitten takana kohosi yksityishotelli, jonka tonttiin puutarha kuului ja jonka portti oli Jussienne-kadulle päin.

Eräässä puutarhan kulmassa pilkotti aivan nuorten puitten ja kukkien keskeltä pieni paviljonki suljetuin ikkunaluukuin.

Gilbert luuli ensin, että ne luukut olivat vielä siksi kiinni, että oli näin aikaista aamulla ja etteivät paviljongin asukkaat olleet vielä heränneet. Mutta kun hän sitten piankin huomasi, että puut olivat saaneet kasvaa ja versoa aivan luukkuihin asti, ymmärsi hän, että tuo paviljonki oli ollut asumattomana ainakin jo edellisen talven.

Sitten alkoi hän jälleen katsella ja ihailia kauniita lehmuksia, jotka estivät häntä näkemästä päärakennusta.

Pari kolme kertaa sai nälkä Gilbertin vilkaisemaan leivänkannikkaan, jonka Teresia eilis-iltana oli hänelle leikannut. Mutta vaikka hän katselikin sitä ahnaasti, oli hän kuitenkin siinä määrin oman tahtonsa herra, ettei hän siihen koskenut.

Kello löi viisi. Silloin hän arveli, että eteisen ovi oli jo avattu. Ja kun hän oli peseytynyt, sukinut päänsä ja

harjannut vaatteensa! – sillä Jean Jacques oli pitänyt huolen, että Gilbert tapasi ullakkokamariinsa palatessaan siellä kaikki vaatimansa pukeutumiseen tarvittavat välineet, – niin, kun hän oli peseytynyt, sukinut päänsä ja harjannut vaatteensa, otti hän leivänkannikkansa ja meni ulos.

Rousseau ei tällä kertaa ollut häntä herättänyt eikä ollut edellisenä iltana lukinnut hänen oveansa, varmaankin liiallisen epäluulonsa neuvomana tutkimaan tällä tavoin tehokkaammin vieraansa elämäntapoja. Ja nyt kuuli Rousseau hänen tulevan alas ja piti häntä silmällä.

Hän näki Gilbertin menevän ulos leipä kainalossa.

Muuan kerjäläinen tuli Gilbertin luokse, Rousseau näki nuorukaisen antavan leivän kerjäläiselle ja sitten menevän erääseen leipurikauppaan, jonka ovet juuri oli avattu, ja ostavan sieltä uuden kimpaleen leipää.

– Nyt hän lähtee varmaankin ruokapaikkaan, – ajatteli Rousseau, – ja pääsee siten lanteistansa.

Rousseau erehtyi; kävellessään Gilbert söi osan leipäänsä. Sitten hän pysähtyi kadun kulmaan suihkulähteen luo ja joi siitä vettä. Söi lopun leipäänsä, joi vielä, huuhteli suunsa, pesi kätensä ja tuli takaisin.

– Totisesti, – tuumi Rousseau, – taidanpa olla nyt onnellisempi kuin Diogenes, nimittäin että olen löytänyt ihmisen.

Ja kun hän kuuli Gilbertin nousevan ylös portaita, riensi hän avaamaan hänelle oven.

Päivä meni kokonaan keskeytymättömässä työssä. Gilbert

kohdisti kaiken ahkeruutensa, terävyytensä ja itsepäisyytensä tuohon kopioimistyöhön. Seikat, joita hän ei ymmärtänyt, hän osasi aavistaa. Ja Gilbertin käsi piirsi hänen rautaisen tahtonsa orjana nuotit arkailematta ja virheitä tekemättä. Ja niinpä hän illan tullen oli kopioinut kokonaista seitsemän sivua, ellei juuri erittäin kauniisti, niin ainakin moitteettomasti.

Rousseau katseli työtä sekä arvostelijana että filosofina. Arvostelijana hän moitti nuottimerkkien muotoa, yhdysviivain ohuutta, paussien ja pisteiden liian suurta välimatkaa. Mutta hän myönsi, että tämänpäiväinen jäljennös oli huomattava edistysaskel eilisestä. Ja hän antoi Gilbertille viisikolmatta souta palkaksi.

Filosofina hän ihaili ihmistahdon voimaa, joka sai nuoren kahdeksantoista-vuotiaan pojan istumaan selkää kumarassa työssä, kaksitoista tuntia yhtä mittaa, nuorukaisen, jonka vartalo oli hento ja notkea ja luonne intohimoinen. Sillä Rousseau oli helpostikin nähnyt intohimon tulen, joka leimusi Gilbertin sydämessä. Hän ei vielä vain varmaan tiennyt, oliko tuo intohimo kunnianhimoa vai rakkautta.

Gilbert punnitsi kämmenellään saamiaan rahoja: siinä oli neljäntoista soun hopearaha ja yksi soun kuparikolikko. Hän pisti kuparikolikon liiviensä taskuun, luultavasti toisten, eilisestä säästämiensä joukkoon, ja puristi kiihkeän tyytyväisenä oikeaan kouransa neljäntoista soun hopearahaa ja sanoi:

"Olette nyt isäntäni, koska olette antanut minulle työtä; ja teiltä saan ilmaisen asunnonkin. Sentähden luulisin teidän

ajattelevan minusta paha, jos tekisin jotakin ilmoittamatta teille aikeitani."

Rousseau katseli häntä säikkyynein silmin.

"Mitä jo sitten aiotte tehdä?" kysyi hän. "Onko teillä huomenna joitakin muita suunnitelmia kuin työ?"

"Kyllä, monsieur, huomenna tahtoisin olla vapaa, jos sallitte."

"Mitä varten?" kysyi Rousseau; "voidaksenne kuljeskella joutilaana?"

"Monsieur, minä tahtoisin lähteä Saint-Denisiin", vastasi Gilbert.

"Miksi juuri sinne?"

"Madame la dauphine saapuu sinne huomenna."

"Ah, se on totta; huomenna ovat Saint-Denisissä dauphinen vastaanottojuhlat."

"Ne juuri", virkkoi Gilbert.

"Minä luulin teitä vähemmän uteliaaksi", sanoi Rousseau, "ensin minusta päinvastoin tuntui siltä kuin te olisitte halveksinut yksinvallan komeuksia".

"Monsieur..."

"Ajatelkaa minua, jota te joskus väitätte pitävänne esikuvananne. Eilen tuli tänne luokseni kuninkaallinen prinssi ja houkutteli minua hoviin, ei sillä tavalla kuin te menette, poikaparka, heilumaan varpaillanne nähdäksenne jonkun kuninkaallisen kaartilaisen olan ylitse kuninkaan ajavan ohitse vaunuillaan, joille tehdään kunniaa kivääreillä aivan kuin pyhälle sakramentille. Ei sillä tavoin, vaan ainoastaan suvaitakseni

astua prinssien eteen ja huoliakseni prinsessain hymyilyjä. Kas niin, minä vähäpätöinen kansalainen, hylkäsi kuitenkin noiden mahtavain kutsut."

Gilbert nyökäytti hyväksyen päätänsä.

"Ja miksikä ne hylkäsin?" jatkoi Rousseau kiivaasti. "Siksi, että ihminen ei voi palvella kahta herraa, siksi, että käsi, joka on kirjoittanut, että yksinvalta on väärinkäytöstä, ei voi ojentua pyytämään kuninkaalta hänen suosionsa almua. Siksi, että minä tiedän, että jokainen tuollainen juhla riistää kansalta osan sen toimeentuloa, jota sillä on niin vähän, että se tuskin enää jaksaa kestää nousematta kapinaan. Siksi minä panen poissa pysymällä vastalauseeni kaikki moisia juhlia vastaan."

"Monsieur", sanoi Gilbert, "pyydän teitä uskomaan, että minä olen ymmärtänyt teidän filosofianne ylevät ajatukset".

"Varmaankin; – mutta koska ette niitä noudata, niin suvainnette, että sanon teille..."

"Monsieur", vastasi Gilbert, "minä en ole filosofi".

"Sanokaa edes, mitä te aiotte Saint-Denisissä tehdä?"

"Monsieur, minä olen yleensä omista asioistani vaiti", vastasi Gilbert.

Nämä sanat tekivät Rousseauhin suuren vaikutuksen. Hän aavisti että tuollaisessa itsepäisessä vaikenemisessä piili jokin salaisuus, ja hän katseli nuorukaista tavallaan ihailen moista lujaa luonnetta.

"No, olkoon", sanoi hän, "teillä lienevät syyne. Se on toista se".

"Kyllä, monsieur, minulla on omat syyni, eivätkä ne ole läheskään sitä uteliaisuutta, joka vetää ihmisiä näkemään harvinaisia näytöksiä, sen voin teille vakuuttaa."

"Sen parempi, tai ehkä sen pahempi, sillä teillä on syvä katse, nuori mies, ja minä etsin turhaan siitä nuoruuden kirkkautta ja rauhaa."

"Olenhan teille sanonut", vastasi Gilbert surullisena, "että minä olen ollut onneton, ja ettei onnettomilla ole nuoruutta. Onko siis nyt sovittu, että saan teiltä huomiseksi lomaa?"

"Saatte, ystäväni."

"Kiitoksia, monsieur."

"Mutta kun te katselette maailman komeuden menoa ohitsenne minä avaan täällä silloin kasviston ja ihailen niistä luonnon ihanuuksia", jatkoi Rousseau.

"Monsieur", vastasi Gilbert, "ettekö te olisi hyljännyt kaiken maailman kasvistot sinä päivänä, jolloin te toivoitte saada nähdä jälleen neiti Galleyn, heitettyänne hänen helmaansa kirsikkatertun?"

"Se on aivan totta", virkkoi Rousseau; "nyt ymmärrän: te olette nuori. Lähtekää vaan Saint-Denisiin, lapseni."

Kun Gilbert oli iloissaan poistunut ja sulkenut oven mennessään, virkkoi Rousseau itseksensä:

"Se ei ole kunnianhimoa, se on rakkautta!"

KUUDES LUKU

Noidan vaimo

Samalla hetkellä, jolloin Gilbert hyvin käytetyn työpäivänsä jälkeen pureskeli ullakkokamarissaan raikkaaseen veteen kastettua leipää ja hengitti täysin rinnoin puutarhan puhdasta ilmaa, samalla hetkellä, sanomme, laskeutui muuan nainen ratsun selästä Saint-Denisin karmeliittiluostarin portilla. Hänen pukunsa oli hieno ja komea, mutta hiukan omituinen kuosiltaan, ja kokonaan peitti häntä pitkä harso. Hän oli laskettanut täyttä laukkaa uljaalla arabialaisella hevosella Saint-Denisiin tuovaa tietä, joka nyt vielä oli tyhjä, mutta joka huomenna olisi kansaa tulvillaan. Nyt naputti hän pienillä ja hennoilla sormillaan luostarin rautaiseen säleporttiin, ja silloin hevonen, jonka ohjat hänellä oli käsivarrellaan, tepasteli pystyssä tai kuopi kärsimättömästi hiekkaa.

Joitakuuta kaupungin porvareita pysähtyi tuon tuntemattoman ympärille. Heitä houkutteli paikalle sekä hänen omituinen pukunsa, josta olemme jo maininneet, että hänen hellittämätön halunsa päästä sisälle.

"Mitä te tahdotte, madame?" kysyi eräs porvareista.

"Näettehän, monsieur, että tahdon päästä sisälle", vastasi tuntematon nainen hyvin italianvoittoisella ranskankielellä.

"Silloinpa kolkutatte väärään porttiin. Tämä portti avataan

ainoastaan kerran päivässä köyhille, ja se hetki, jolloin se avataan, on nyt mennyt."

"Mitä sitten on tehtävä päästäkseen luostarin johtajattaren puheille?" kysyi nyt kolkuttaja.

"On naputettava pieneen porttiin, joka on tuolla muurin päässä tai soitettava suuren portin kelloa."

Toinen porvari tuli luokse.

"Tiennettehän, madame", sanoi hän, "että nykyään on johtajattarena hänen kuninkaallinen korkeutensa Ranskan Madame Louise?"

"Kyllä, sen tiedän."

"*Vertudieu!* Kuinka kaunis hevonen!" huudahti eräs kuningattaren rakuunarykmentin sotilas katsellen vieraan juoksijaa. "Tiedättekö, että jos tuo ratsu ei ole yli-ikäinen, on se hyvinkin viidensadan louisdorin arvoinen, yhtä totta kuin minun on sadan pistolin?"

Nämä kehut vaikuttivat sangen tehokkaasti katselijajoukkoon.

Eräs kanunki, joka katseli itse ratsastajataria, eikä niinkuin rakuuna ratsua, tunkeusi joukon läpi vieraan naisen luo ja avasi hänelle portin jollakin salaisella tavalla, jonka hän tiesi.

"Menkää sisään, madame", kehoitti hän, "ja viekää hevosenne sinne myöskin".

Nainen näytti suuresti haluavan päästä pois keskeltä kansanjoukkoa, jonka uteliaat silmät näyttivät kovin vaivaavan häntä; hän noudatti nopeasti neuvoa ja katosi ratsuineen portin sisäpuolelle.

Tultuaan avaralle pihalle tuntematon nainen pudisteli hevosensa suitsia ja hevonen ravisteli niin rajusti valjaitaan ja tömisti niin ankarasti pihakiveystä raudoitetuilla kavioillaan, että portinvahti-nunna, joka oli sattunut hetkeksi poistumaan portin vieressä olevasta kojestaan, riensi kiireesti ulos luostarirakennuksesta.

"Mitä te tahdotte, madame?" huudahti hän; "ja kuinka te olette päässyt tänne?"

"Muuan kiltti kanunki avasi minulle portin", vastasi vieras; "ja mitä taas tahtooni tulee, haluan, jos suinkin mahdollista, päästä luostarin johtajattaren puheille".

"Madame ei ota vastaan tänä iltana."

"Mutta minä tiedän, että luostarin johtajattaren velvollisuus on ottaa joka aika päivästä ja yöstä vastaan sellaisia maallikkosisariaan, jotka tulevat anomaan häneltä apua."

"Se on kyllä mahdollista tavallisissa olosuhteissa; mutta hänen kuninkaallinen korkeutensa tuli tänne vasta toissapäivänä ja on tuskin vielä virkaansa asettunut, ja tänä iltana hän johtaa kapitulin kokousta."

"Hyvä siskoni", jatkoi vieras nainen, "minä tulen kovin kaukaa, minä tulen Roomasta asti. Minä olen ratsastanut kolmekymmentä penikulmaa, ja voimani aivan pettävät."

"Minkä minä tälle voin? Olen saanut madamelta nimenomaisen käskyn."

"Sisko, minun on ilmoitettava abbedissalle kovin tärkeitä asioita."

"Tulkaa huomenna uudestaan."

"Mahdotonta... Minä olin Pariisissa yhden päivän, ja jo tuona yhtenä päivänä... muuten, minä en voi mennä yöksi majataloon."

"Miksi ette?"

"Siksi, että minulla ei ole rahaa."

Portinvahti-nunna katseli kummissaan vallasnaista, jonka puku oli täynnä jalokiviä, ja jolla oli noin kaunis hevonen, mutta joka kuitenkin väitti, ettei hänellä ollut rahaa maksaa yösijaansa.

"Oh, älkää välittäkö sanoistani tai sen paremmin vaatteistani", vastasi vieras nainen; "ei, minä en puhunut totta sanoessani, ettei minulla ole rahaa, sillä varmaan päästettäisiin minut velaksikin mihin majataloon tahansa. Ei, ei, minä en etsi täällä yösijaa, vaan turvaa."

"Madame, tämä luostari ei ole Saint-Denisin ainoa, ja kaikissa muissakin on abbedissa."

"Kyllä, sen tiedän hyvin; mutta minä en voi kääntyä tavallisen abbedissan puoleen, hyvä sisko."

"Luulen, ettei teidän maksa vaivaa yhä vaatia pääsyä hänen luokseen."

Ranskan Madame Louise ei sekaannu enää maailmallisiin asioihin."

"Ei haittaa; ilmoittakaa hänelle vain, että tahdon puhua hänen kanssaan."

"Hän on kapitulin kokouksessa, sanoin."

"Entä kokouksen jälkeen?"

"Se on parhaiksi vasta alkanut."

"Menen siis kirkkoon ja odotan siellä ja rukoilen."

"Minun täytyy pahoitella, madame."

"Miksikä niin?"

"Te ette saa häntä odottaa."

"Enkö minä saa odottaa?"

"Ette."

"Oi, minä olen siis tullut väärään paikkaan! Minä en olekaan täällä Jumalan talossa?" huudahti tuntematon nainen niin kiivain äänin ja katsein, ettei nunna enää uskaltanut ottaa vastuuta estellen häntä, vaan virkkoi:

"Jos asia on niin tärkeä, niin koetan parastani."

"Oi, ilmoittakaa hänen korkeudelleen, että minä tulen Roomasta", lisäsi tuntematon nainen. "Että minä en ole pysähtynyt koko matkalla paitsi kahdessa paikassa, Mainzissa ja Strassburgissa, muuta kuin sen verran, mitä välttämättä olen tarvinnut nukahtaakseni ja että minä en ole varsinkaan viimeisinä neljänä päivänä levännyt enempää kuin saadakseni voimia, voidakseni pysyä satulassa ja lepuuttaakseni hevostani, että se jaksoi minua kantaa."

"Minä ilmoitan, siskoni."

Ja nunna meni sisään.

Tuokion päästä ilmestyi ovelle muuan palvelijasisar.

Portinvahti-nunna tuli hänen perässään.

"No niin?" kysyi heti vieras nainen jouduttaakseen vastausta, jonka hän ehdottomasti tahtoi kuulla.

"Hänen kuninkaallinen korkeutensa sanoo, madame, että

hänen on aivan mahdotonta tänä iltana ottaa teitä vastaan, mutta että teille siitä huolimatta tarjotaan vieraanvaraisuutta luostarissa, koska väitätte välttämättä tarvitsevanne turvaa", vastasi palvelijasisar. "Te voitte siis astua sisään, siskoni, ja jos tosiaan olette ajanut niin pitkän matkan ja olette niin väsynyt kuin sanotte, saatte aivan heti mennä levolle."

"Entä hevoseni?"

"Siitä kyllä pidetään huoli; olkaa rauhassa, siskoni."

"Se on lauhkea kuin lammas. Sen nimi on Djerid ja se tulee luokse, kun kutsuu sitä sillä nimellä. Minä pyydän teitä vaalimaan sitä hyvin, sillä se on harvinaisen oivallinen hevonen."

"Sitä vaalitaan niinkuin kuninkaan omia hevosia."

"Monet kiitokset!"

"Viekkää nyt madame huoneeseensa", käski palvelijasisar portinvahti-nunnaa.

"Ei huoneeseen, vaan kirkkoon! Minä en tarvitse unta, vaan kylläkin rukoilua."

"Kappeli on auki, siskoni", vastasi nunna osoittaen pientä sivuovea, joka vei kirkkoon.

"Ja minä saan tavata johtajatarta?" kysyi muukalainen.

"Huomenna."

"Varhain aamulla?"

"Ei varhain aamulla, se ei vielä käy päinsä."

"Miksikä ei?"

"Siksi, että varhain huomisaamuna täällä on suuri vastaanotto."

"Oi, kuka on tuo vastaanotettava, jolla on suurempi kiire ja joka on onnettomampi minua?"

"Madame la dauphine suo meille kunnian pysähtymällä ohimennessään pariaksi tunniksi luoksemme. Se on suuri armonosoitus luostariamme kohtaan, juhlahetki meille siskoraukoille: joten te siis ymmärtänette..."

"Voi minua!"

"Abbedissa toivoo, että kaikki täällä saataisiin kuninkaallisten vieraitten arvon mukaiseen kuntoon."

"Ja sillä välin, kunnes saan tavata teidän korkeaa johtajatartanne, olenko täällä varmassa turvassa?" kysyi tuntematon nainen katsellen ympärilleen ja vavahtaen selvästi kauhusta.

"Kyllä, siskoni, aivan varmaan. Meidän luostarimme on turvapaikka yksin rikollisillekin, sitä suuremmalla syyllä..."

"Pakolaisille", jatkoi vieras nainen. "Hyvä, tänne ei siis kukaan voi päästä, eikö niin?"

"Ei ilman lupaa kukaan."

"Oi, mutta jos hän hankkii itselleen tuon luvan, oi, hyvä Jumala, hyvä Jumala, tuo mies, joka on niin mahtava, että hänen voimansa minua usein kauhistaa!" huudahti tuntematon nainen.

"Mikä mies?" kysyi nunna.

"Ei mikään, ei mikään."

– Hän raukka lienee heikkopäinen, – mutisi nunna itsekseen.

"Viekää minut kirkkoon, kirkkoon!" jatkoi muukalainen aivan kuin todistaakseen oikeaksi toisen ajatuksen itsestään.

"Tulkaa, siskoni, niin vien teidät sinne."

"Minua ajetaan näet takaa; kiireesti, kiireesti kirkkoon!"

"Oh, Saint-Denisin luostarin muurit ovat lujat", vastasi palvelijasisar säälivästi hymyillen. "Siksi voitte huoletta noudattaa minun neuvoani ja mennä, noin väsynyt kun olette, lepäämään hyvään vuoteeseen, sen sijaan että vaivaisitte polvianne kappelin kovalla kivilattialla."

"Ei, ei, minä tahdon rukoilla. Minä tahdon rukoilla Jumalaa päästämään minua niistä, jotka ajavat minua takaa", huudahti nuori nainen ja pujahti sisään nunnan hänelle näyttämästä ovesta ja sulki sen mennessään.

Nunna oli utelias, kuten ainakin nunna, ja kiersi kappeliin suuresta ovesta, hiipi siellä hiljaa ja näki tuntemattoman naisen maassa alttarin juuressa, rukoilemassa nyyhkyttäen ja painaen kasvojaan lattiaa vasten.

SEITSEMÄS LUKU

Pariisin porvaristo liikkeellä

Kuten nunnat olivat vieraalle ilmoittaneet, istui luostarin kapituli paraikaa koolla pohtien, miten keisarin tytär otettaisiin kaikkein loistavimmalla tavalla luostarissa vastaan.

Täten aloitti hänen kuninkaallinen korkeutensa Madame Louise abbedissantoimensa Saint-Denisissä.

Luostarin koristusvarasto oli tätä nykyä melkoisen köyhä. Entinen johtajatar oli vallastaan luopuessaan vienyt mennessään suurimman osan pitsejä, jotka olivat hänen yksityisomaisuuttaan, samoin kuin pyhänjäännöslippaatkin ja ehtoollisleipä-astiat, sillä abbedissoilla, jotka valittiin aina ylhäisimmistä perheistä, oli tapana ainoastaan lainata moisia laitoksia luostareille, silloin kun he mitä maallisimmilla ehdoilla antautuivat joksikin aikaa palvelemaan Herraa.

Kun Madame Louise oli saanut kuulla dauphinen poikkeavan Saint-Denisin luostariin, lähetti hän erikoisen viestin Versaillesiin, ja jo samana yönä tuotiin Saint-Denisiin vaunukuorma seinäverhoja, pitsejä ja muita koristuksia.

Niitä tuotiin kaikkiaan kuudensadantuhannen livren arvosta.

Ja heti kun levisi huhu, kuinka kuninkaallisen loistaviksi nämä juhlat suunniteltiin, huomattiin pariisilaisten tavallisen uteliaisuuden kasvavan moninkertaiseksi, tuon voittamattoman,

hirveän uteliaisuuden, joka, kuten Mercier [kirjailija, 1740-1840; kuvasi m.m. Pariisin yhteiskunnallisia puutteita ja paheita. Suom.] aikoinaan lausui, saattaa pikku annoksissa olla sangen hassunkurista, mutta joka panee aina ajattelemaan, jopa itkettää, kun kaikki pariisilaiset ryntäävät sitä tyydyttämään.

Niinpä nähtiinkin Pariisin porvarienväen ilmoille kojuistaan ja rientävän jo varhain aamulla, heti kun dauphinen saapuminen oli virallisesti julistettu, Saint-Denisiin ryhmin, joissa oli kymmeniä, satoja, jopa tuhansia.

Ranskan kaarti, sveitsiläiset ja Saint-Denisiin sijoitetut rykmentit oli pantu aseisiin, ja ne olivat asettuneet pitkäksi kujaksi estämään tuon kansanmeren vyöryviä aaltoja, jotka olivatkin jo nousseet hirveinä hyökyinä kirkon pääportaille ja kiivenneet luostarin porttikaaria koristavien kuvanveistosten päälle. Kaikkiällä näki pään toisensa vieressä. Lapsia oli ovikatoksilla, miehiä ja naisia ikkunoissa, ja tuhannet uteliaat, jotka olivat tulleet liian myöhään tai jotka pitivät, kuten esimerkiksi Gilbert, parempana vapauttaan kuin anastaa ja suojella paikkaa tungoksessa, – tuhannet uteliaat, sanomme, kiipesivät kuin mitkä ahkerat muurahaiset joka oksalle asettuen niihin puihin, jotka muodostivat Saint-Denisistä la Muetteen saakka kujat, jota pitkin dauphine tuli.

Hovi oli kuitenkin Compiègnestä lähdettyään huomattavasti vähentynyt, vaikka siinä vieläkin oli runsaasti vaunuja ja komeita livreitä. Ellei ollut sangen ylhäinen herra, ei voinut ehtiä kuninkaan kanssa samassa joukossa, sillä hän oli lisännyt

tavallisen matkavauhtinsa nyt kaksin-, jopa kolminkertaiseksi, määräten monia hevosten muuttopaikkoja matkan varrelle.

Vähäarvoisemmat ylimykset olivat siis jääneet vielä Compiègneen tai ottaneet kyytimiehet palatakseen Pariisiin ja antaakseen omien hevostensa levähtää.

Mutta levähdettyään päivän kotonaan, läksivät sekä herrat että palvelijat jälleen liikkeelle ja ajoivat Saint-Denisiin, yhtä paljon nähdäkseen kansanlaumaa kuin dauphineakin, jonka he olivat jo kerran nähneet.

Ja paitsi näitä hovilaisten vaunuja, liikkui siihen aikaan myöskin tuhansia muita yksityisvaunuja. Ne olivat parlamentin jäsenten, ylivuokraajain, suurten liikemiesten, muotinaisten ja oopperataiteilijarten. Siihen lisäksi vielä vuokrahevoset ja –vaunut, puhumattakaan *carabas*-vankkureista, jotka toivat Saint-Denisiin kukin hiljaista menoa parisenkymmentä pariisilaista herraa tai pariisitarta, jotka olivat matkalla tukehtua ajoneuvojen tungokseen ja saapuivat perille varmaan paljoa myöhemmin kuin jos olisivat lähteneet sinne jalkaisin.

Saattaa siis käsittää, mikä suunnaton ihmisvirta vierii Saint-Denisiä kohti sen päivän aamuna, jolloin sanomalehdet ja julkiset ilmoitukset kuuluttivat, että madame la dauphine tulisi sinne. Se tungeksi nyt karmeliittiluostarin edustalla, ja kun ei enää ollut ainoatakaan vapaata paikkaa onnen ensin suosimien saamalla torilla, niin levisi se pitkin koko tienvartta, jota myöten dauphine ja hänen saattueensa tulisi ja lähtisi.

Kuvitelkaamme tuossa tungoksessa, joka oli hirvittävä itse

pariisilaisistakin, kuvitelkaamme Gilbertiä, pientä yksinäistä, avutonta poikaa, joka ei tuntenut paikkakuntaa laisinkaan ja oli liian ylpeä kysymään keneltäkään neuvoa, sillä Pariisiin päästyään täytyi hänen tietysti esiintyä jo aito pariisilaisena, hänen, joka ei koskaan ollut nähnyt samaan paikkaan kerääntyneinä sataa henkeä enempää!

Ensin näki Gilbert tänne astuskellessaan maantiellä kävelijöitä ainoastaan siellä täällä. La Chapellen tienoilla ne näyttivät lisääntyvän, ja viimein, kun hän tuli Saint-Denisiin, näytti niitä nousevaa esiin suorastaan katukiveyksestä, ja ihmistä oli niin tiheästi kuin laihoa suunnattomalla pellolla.

Väkijoukkoon jouduttuaan ei Gilbert nähnyt mitään eteensä. Hän meni, tietämättä minne, sinne päin, jonne tungoskin meni. Mutta täytyihän Gilbertin ottaa selvä, missä hän oli. Hän näki eräiden lasten nousevan puuhun. Hän ei tosin uskaltanut riisua takkiaan ja noudattaa heidän esimerkkiään, vaikka hänen mielensä teki, mutta puun juurelle hän meni. Ne onnettomat, jotka eivät nähneet mitään eteensä, vaan tallustivat umpimähkää ja vetivät vuorostaan toisia vanavedessään, keksivät nyt kysyä tietoja puihin nousseilta. Ja heiltä he saivat kuulla, että luostarin ja sen edustalle asetettujen kaartinrykmenttien välillä oli suuri, tyhjä aukeama.

Gilbertiä rohkaisi tämä ensimmäinen kyselmä niin, että hän tiedusteli puolestaan, näkyikö jo mitään vaunuja.

Niitä ei vielä näkynyt. Mutta noin parin virstan päässä Saint-Denisistä näkyi maantiellä jo suuri tomupilvi. Tätä juuri Gilbert

halusikin tietää. Vaunut eivät olleet vielä tulleet perille.

Hänen oli nyt vain saatava selville, mistä päin ne tulisivat.

Jos Pariisissa tungeksii kansanjoukon läpi puhumatta kenellekään mitään, pidetään ihmistä joko englantilaisena tai kuuromyökkänä.

Tuskin oli Gilbert puskeutunut sivulle, päästäkseen erilleen tungoksesta, kuin hän tapasi erään ojan reunalla aterioimassa pikkuporvari-perheen.

Siihen kuuluivat seuraavat henkilöt:

Tytär: kookas, vaaleaverinen, sinisilmäinen, vaatimaton ja kaino.

Äiti: lihava, pieni ja leikkisä, valkohampainen ja punaposkinen.

Isä kiedottuna laajaan karkeaan, kamlottikankaiseen viittaan, jota ei otettu vaatekaapista esille muuta kuin pyhäisin, mutta joka nyt oli päässyt tähän juhlalliseen tilaisuuteen. Ja tuosta puvustaan hän pitikin nyt huolta paljon enemmän kuin vaimostaan ja tyttärestään, sillä hän tiesi, että viimemainitut tulisivat kyllä omin päinsä toimeen.

Lisäksi kuului perheeseen vielä täti: pitkä, laiha ja ärtyisä.

Oli myös mukana piika, joka aina nauroi.

Viimemainittu oli tuonut tänne valtavassa korissa täydellisen aamiaisen. Ja kuormaa kantaessaankaan ei tyttö ollut lakannut nauramasta tai laulamasta; ja rohkaisipa häntä siihen isäntäkin, ottaen silloin tällöin tarvittaessa vuorostaan hänen taakkansa raahatakseen.

Siihen aikaan pidettiin palvelijaa perheeseen kuuluvana: hän ja talonkoira olivat suuresti saman arvoisia, he saivat joskus selkäänsä, mutta myöskin aina olla matkassa.

Gilbert katseli salaviihkaa tuota ryhmää ja näytelmää, joka oli hänelle vielä aivan uutta. Kun hän oli elänyt syntymästään saakka Taverneyn linnassa, niin hän tiesi kyllä, mitä on ylhäinen herrasväki ja mitä palkolliset, mutta porvaristoa ei hän tuntenut vielä laisinkaan.

Gilbert huomasi, että nuo kunnan ihmiset noudattivat aineellisia elämänvaatimuksia tyydyttääkseen filosofiaa, joka ei ollut tosin Platonin eikä Sokrateen keksimä, mutta kuitenkin vivahti Biaksen [muistamme "Lääkäriin muistelmista" Biaksen lauseen: Minä kuljetan omaisuuteni mukani. Suom.] mielipiteeseen, laajemmassa merkityksessä.

Mukaan oli nimittäin otettu niin paljon kuin mahdollista ja sitä käytettiin niin halukkaasti kuin suinkin voitiin.

Isä leikkasi muulle joukolleen viipaleita erinomaista ruokahalua herättävästä vasikanpaistista, jollaisesta pariisilaiset pikkuporvarit niin paljon pitävät. Tuo ruokalaji lepäsi jo kaikkien silmäin ahmimana ja kullanruskeana, houkuttelevana ja mehukkaana kiiltäväksi poltetussa savivadissa, johon huomista huoltapitävä perheen emäntä oli sen eilis-iltana haudannut porkkanain, sipulien ja silavaviipaleiden joukkoon. Sitten oli palvelijatar vienyt vadin leipurille, parinkymmenen muun samanlaisen herkun viereen, jotka olivat kaikki tuodut paistettaviksi ja ruskeiksi paahdettaviksi uunin jälkilämpimässä.

Gilbert valitsi itselleen läheisen jalavan juurella pienen sopivan paikan, josta hän pieksi ruudukkaisella nenäliinallaan tomun ruoholta pois.

Hän otti hatun päästänsä, levitti nenäliinansa ruohikkoon ja istui sen päälle.

Hän ei ajatellut laisinkaan naapureitaan; mutta nämä puolestaan katselivat tietysti häntä, koska hän ei heitä huomannut.

"Tuossa on siisti nuori mies", virkkoi äiti.

Tyttö punastui.

Tyttö punastui joka kerta, kun hänen läsnäollessaan puhuttiin jostakin nuoresta miehestä; ja tämä ominaisuus sai hänen vanhempansa aina ihastuksesta haltioihinsa.

"Tuossa on siisti nuori mies", oli äiti sanonut. Pariisin porvariston keskuudessa kohdistuu aina ensimmäinen huomautus johonkin siveelliseen puutteeseen tai hyveeseen.

Isä käännähti katsomaan.

"Ja vieläpä kaunis poika", virkkoi hän.

Tyttö punastui yhä ankarammin.

"Hän näyttää kovin väsyneeltä, vaikka ei hänellä olekaan ollut mitään kantamista", huomautti piika.

"Laiskuri!" sanoi täti.

Mutta äiti kääntyi Gilbertin puoleen tuttavallisella kysymyksellä, jollaiseen pystyvät ainoastaan pariisilaiset:

"Monsieur, ovatko kuninkaalliset vaunut vielä täältä etäällä?"

Kun Gilbert huomasi, että nämä sanat olivat tarkoitettut

hänelle, nousi hän ylös ja kumarsi.

"Kohtelias nuori mies", virkkoi äiti.

Tyttö karahti tummanpunaiseksi.

"En tiedä varmaan", vastasi Gilbert; "mutta kuulin, että parin virstan päässä täältä näkyy jo tomupilvi".

"Olkaa hyvä ja tulkaa nyt tänne, monsieur", virkkoi isä, "ja jos vain käy laatuun..."

Ja hän osoitti ruohikkoon järjestettyä herkullista aamiaista.

Gilbert meni lähemmäksi seuruetta. Hän ei ollut vielä tänään syönyt. Ruuan tuoksu oli viettelevä; mutta hän tiesi taskussaan olevan viisi- tai kuusikolmatta souta rahaa, ja kun hän ajatteli, että hän kolmanneksella tuosta omaisuudestaan saisi melkeinpä yhtä ravitsevan aamiaisen kuin tämä tarjottukin, niin ei hän tahtonut ottaa mitään noilta ensimmäistä kertaa näkemiltään ihmisiltä.

"Kiitos, monsieur", sanoi hän; "monet kiitokset, minä olen jo syönyt".

"Vai niin", virkkoi rouva; "näen, että te olette ajatteleva ihminen, monsieur. Mutta tältä puolelta ette saa mitään nähdä."

"Entä te itse sitten?" kysyi Gilbert hymyillen; "ettehän tekään saa mitään nähdä, kun olette täällä niinkuin minäkin?"

"Oh", väitti rouva, "meidän laitamme on aivan toisin, meillä on veljenpoika kersanttina kuninkaallisessa kaartinrykmentissä".

Tyttö muuttui sinipunaiseksi.

"Hän seisoo paraikaa *Sinisen Riikinkukon* edustalla, siellä on hänen osastonsa."

"Ja uskallankohan udella, missä *Sininen Riikinkukko* on?"
kysyi Gilbert.

"Aivan vastapäättä karmeliittiluostaria", vastasi äiti. "Hän on luvannut meille paikan oman osastonsa takana. Siellä saamme nousta hänen penkilleen, ja me näemme mainiosti, kun saattue laskeutuu vaunuista."

Nyt oli Gilbertin vuoro tuntea punan nousevan poskilleen. Hän ei uskaltanut ryhtyä aterialle noiden kunnan ihmisten kanssa, mutta hänelle tuli palava halu mennä heidän seuraansa.

Kuitenkin kuiskasi filosofia, tai paremminkin ylpeys, jota Rousseau oli niin ankarasti kehoittanut häntä varomaan: "Naisille sopinee tarvita toisten apua, mutta minä, joka olen mies, eikö minulla ole omat käteni ja hartiani?"

"Kaikki ne, jotka eivät sinne pääse", jatkoi äiti aivan kuin arvaten Gilbertin ajatuksen ja vastaten siihen, "kaikki ne, jotka eivät sinne pääse, eivät näe muuta kuin tyhjät vaunut, ja tyhjiä vaunuja, niitä nyt saa nähdä milloin tahansa! Sitä varten ei tarvitse tulla Saint-Denisiin saakka."

"Mutta, madame", virkkoi Gilbert, "minun mielestäni monet muut voisivat ajatella samoin kuin tekin".

"Kyllä; mutta monilla ei ole kaartissa veljenpoikaa, joka hankkii heille katselupaikan."

"Ah, se on totta", virkkoi Gilbert.

Ja hän lausui sanan *totta* niin pettynyt ilme kasvoillaan, että pariisilaisten tarkkanäköiset silmät huomasivat sen heti.

"Mutta saattaahan monsieur tulla meidän kanssamme, jos

haluaa", virkkoi silloin isä, taitava mies arvaamaan kaikki vaimonsa toivomukset.

"Oi, monsieur", sanoi Gilbert, "pelkään olevani teille haitaksi".

"Pyh, eikö mitä", vastasi vaimo, "te autatte meitä sinne paikalle pääsemään. Meillä ei ollut tässä kuin yksi mies apunamme, nyt meillä on kaksi."

Mikään perustelu ei olisi voinut paremmin voittaa Gilbertiä. Hän ajatteli olevansa toisille hyödyksi, korvaten siten itselleen tarjotun avun. Ja silloin hänen omatuntonsa rauhoittui ja hänen kaikki arvelunsa katosivat. Hän myöntyi nyt estelemättä tarjoukseen.

"Saas nähdä, kenelle hän tarjoaa käsivartensa", huomautti täti.

Se apu tuli Gilbertille aivan kuin taivaasta. Sillä kuinka olisi hän voinut tunkeutua tuon muurin läpi, jonka muodosti kolmekymmentätuhatta ihmistä ja jotka kaikki olivat arvonsa, rikkautensa ja voimainsa puolesta häntä mahtavampia? Ja ennen kaikkea: he olivat tottuneet hankkimaan itselleen paikan tällaisissa juhlissa, joissa jokainen anastaa omakseen niin suuren tilan kuin suinkin saattaa.

Filosofimme olisi muuten, jos hän ei olisi ollut moinen teoreetikko, vaan enemmän praktikko, saanut tehdä tilaisuudessa mainioita dynaamisia huomioita yhteiskunnasta.

Neljän hevosen vetämiä vaunuja vilisti läpi tungoksen kuin tykinkuulia, ja kaikki väistyivät syrjään esijuoksijan tieltä, jolla oli päässä höyhentöyhdöllä kaunistettu hattu, yllään

kirjavanvärinen ihokas ja kädessä paksu keppi ja edessään usein juoksemassa vielä pari vastustamatonta koiraa.

Jotkut kahden hevosen vetämät vaunut ikäänkuin lausuivat tunnussanan vartioston korvaan ja asettuivat sitten omalle paikalleen luostarin edustalla olevaan piiriin.

Ratsastajat tulivat perille, tosin käymäjalkaa, mutta kuitenkin valliten muuta laumaa, keskeytettyään tuhannet tuuppimiset ja tyrkkimiset ja tyytymättömät nurinat.

Ja viimeisenä tuli jalankulkija, usein takaisin lykittyinä, haukuttuna, häilyen kuin aalto tuhansien muiden aaltojen ajamana, nousten tuon tuostakin varpailleen, vierusmiesten kohottamana ylös ilmaan ja koettaen jälleen kuten Antaios-jättiläinen päästä koskettamaan tuota yhteistä äitiämme, jota maaksi kutsutaan. Ja niin hän etsi väylää päästäkseen tungoksesta ulos, löysi sen viimein ja veti perässään myöskin perheensä, jonka melkein aina muodosti suuri joukko naisia, sillä pariisilainenhan on ainoa porvari, joka osaa ja uskaltaa viedä naisensa aina ja kaikkialle mukaansa ja hankkia heille kunnioitusta, tarvitsematta käyttää voimasanoja.

Ensimmäisenä kaikkialla tai paremminkin sanoen edellä muuta joukkoa nähtiin halvan rahvaan mies, partaisin kasvoin, päässä jonkunlaisen myssyn tähteet, käsivarret paljaina, housut nuoralla vyölle kurottuina, väsymättä, innoissaan, sysien kyynärpäillään, hartioillaan, lykkien jaloillaan, nauraen nauruaan hammasta purren ja murtaen tiensä jalankulkijan lävitse yhtä helposti kuin Gulliver lilliputtien pellossa.

Gilbert ei ollut ylhäinen herra neljän hevosen vetämissä vaunuissa, ei parlamentin jäsen kahden hevosen vetämissä, ei sotilas ratsunsa selässä, ei Pariisin porvari eikä rahvaan mies ja olisi kai varmaan murskautunut, puristunut ja tukehtunut tässä tungoksessa. Mutta kun hän kerran pääsi porvarin turviin, tunsii hän itsensä voimakkaaksi.

Hän tarjosi päättävästi perheenäidille käsivartensa.

"Hävytön", mutisi täti.

Lähdettiin menemään. Isä kulki sisarensa ja tyttärensä keskellä; heidän perästään tuli palvelijatar kori käsivarrella.

"*Messieurs*, olkaahan hyvä, laskekaa nyt", sanoi rouva hilpeästi nauraen; "messieurs, olkaa kilttejä!.."

Ja herrat vetäytyivät syrjään ja antoivat hänen tulla, hänen ja Gilbertin. Ja heidän vanavedessään purjehti sisään koko muu joukkokunta.

Askel askeleelta, jalan verta kerrallaan, valloitettiin koko viidensadan sylen matka, joka oli äskeisen aterioimispaikan ja luostarin välillä. Ja siten saavuttiin pelätyn Ranskan kaartin muodostaman vartiokujan luokse, jonka apuun porvari perheineen oli ehdottomasti luottanut.

Tytär oli tullut vähitellen entisen väriseksi.

Kun oli päästy sinne, kohottautui porvari Gilbertin olkapäiden varaan ja näki silloin kahdenkymmenen askeleen päässä itsestään vaimonsa veljenpojan, joka seisoi viiksiään kierrellen paikallaan.

Porvari antoi hänelle hatullaan niin harvinaisia merkkejä, että

veljenpoika ne viimeinkin huomasi. Ja hän tuli porvarin luo ja pyysi tovereitaan suomaan hiukan tilaa, ja toverit avasivat silloin eräästä paikasta riviään.

Ja tuosta aukosta pujahtivat heti Gilbert ja porvarisrouva ja porvari sisarineen ja tyttarineen sisään, viimeisenä palvelijatarkin, joka tosin kirkaisi sotilasrivien läpi mennessään pari kertaa kimeästi ja käännähti ja katsoi julmasti taakseen, isäntäväen kuitenkaan edes kysymättä häneltä, mistä syystä hän näin äänteli.

Siten päästiin tien toiselle puolelle ja Gilbert huomasi olevansa nyt oikealla paikalla. Hän kiitti porvaria; porvari kiitti puolestaan häntä. Äiti koetti pyytää nuorukaista pysymään joukossaan. Täti kehoitti häntä menemään matkaansa, ja sitten erottiin, varmaankin ainaiseksi.

Sillä kohdalla, jossa Gilbert seiso, oli ainoastaan etuoikeutettuja; hänen oli siis helppo raivata tiensä erään suuren lehmuksen luokse, jonka juurella hän nousi kivelle seisomaan, nojautui puun alimmaista oksaa vastaan ja alkoi odottaa.

Gilbert ennätti seistä tässä asennossa noin puoli tuntia, kun rummut alkoivat päristä, tykin laukaus jymähti ja tuomiokirkon kello lähetti ilmoihin ensimmäisen majesteettisen ja kumisevan äänensä.

KAHDEKSAS LUKU

Kuninkaan vaunut

Kaukaa alkoi kuulua sekavaa huutoa, joka kasvoi sitä kovemmaksiksi ja äänekkäämmäksi, kuta lähemmäksi se tuli. Se sai Gilbertin terästämään korviaan, ja hänen koko ruumistaan karmi ankara väristys.

Kaikui huuto: *Eläköön kuningas!*

Siihen aikaan oli vielä tapana huutaa sellaista.

Tietä pitkin ryntäsi kokonainen pilvi hirnuvia, kullalla ja purppuralla peitettyjä hevosia: ne olivat muskettirykmentti, santarmit ja sveitsiläinen hevoskaarti.

Sen jälkeen näkyivät raskaat ja komeat vaunut.

Gilbert näki sinisen ritarinauhan ja majesteettisen pään, joka ei suinkaan ollut paljastettu. Hän näki kylmän ja läpitukevasti välkähtävän kuninkaallisen katseen, jonka edessä kaikki päät taipuivat ja hatut poistuivat.

Hän häikäisty, huumautui ja seiso huuhottaen ja liikkumatta paikallaan ja unohti ottaa hatun päästään.

Ankara isku herätti hänet haltiotilastaan; hänen hattunsa lensi maahan.

Hän hypähti ja nosti hatun maasta ja kohotti sitten päätään ja tuns tutun porvarin veljenpojan, joka katseli häntä pisteliäästi hymyillen, kuten sotilashenkilöiden on tavallista.

"Vai niin", sanoi kersantti, "eikö kuninkaan edessä oteta hattua pois päästä?"

Gilbert kalpeni, katseli tomuttunutta hattuaan ja vastasi:

"Minä näen kuninkaan nyt ensi kertaa, monsieur, ja unohdin häntä tervehtiä, se on totta. Mutta minä en tiennyt..."

"Ette tiennyt mitä?" toisti miekkaherra rypistellen kulmakarvojaan.

Gilbertille tuli pelko, että hänet ajettaisiin pois tästä paikasta, josta hän saattoi niin hyvin nähdä Andréen. Hänen sydämessään leimahtava rakkaus masensi hänen ylpeytensä.

"Anteeksi", sanoi hän, "minä olen maalta".

"Ja olette tullut Pariisiin saamaan kasvatusta, pikku mies?"

"Niin, monsieur", vastasi Gilbert väkisinkin tukehuttaen raivonsa.

"No niin, koska olette jo opin tolalla", virkkoi kersantti tarttuen Gilbertin käteen, kun hän aikoi pistää hatun takaisin päähänsä, "oppikaa myöskin tämä seikka: hänen korkeuttaan dauphinea tervehditään aivan niinkuin kuningastakin, heidän kuninkaallisia korkeuksiaan prinsejä samoin kuin dauphinea, sanalla sanoen, tervehditään kaikkia vaunuja, joissa on liljat. [Bourbonien vaakunatunnus. Suom.] – Tunnetteko te liljankukat, poikaseni, vai täytyykö minun teitä opettaa?"

"Ei tarvitse, monsieur", vastasi Gilbert, "kyllä ne tunnen".

"No, se nyt edes on hyvä", mutisi kersantti.

Kuninkaalliset vaunut vierivät ohitse, ja uusia vaunuja tuli yhä. Gilbert katseli niin ahnain silmin, että hän näytti

melkein hölmöltä. Kun vaunut tulivat luostarin portin kohdalle, pysähtyivät ne kukin vuorostaan ja saattueeseen kuuluvat ylhäiset herrat laskeusivat maahan. Ja se toimitus sai joka viides minuutti aikaan pysäyksen pitkin koko vierivää vaunujonoa.

Erään tällaisen pysäyksen aikana tunsikin Gilbert aivan kuin viiltävän tulen lävistävän sydämensä. Häntä häikäisi niin, että kaikki esineet katosivat hetkeksi hänen silmistään, ja häntä vavisti niin ankarasti, että hänen täytyi takertua kiinni puunoksaan, ettei olisi kaatunut.

Se johtui siitä, että hän näki nyt enintään kymmenen askeleen päässä itsestään eräissä liljoilla koristetuissa vaunuissa, jollaisia kersantti oli neuvonut häntä tervehtimään, Andréen säteilevät ja kirkkaat kasvot, Andréen, joka oli puettu valkoisiin niinkuin taivaan enkeli tai aave.

Gilbert huudahti heikosti. Sitten kukisti hän kaikki tunteensa, jotka yhtäkkiä olivat heränneet häntä raatelemaan, ja kielsi sydämensä sykkimästä niin kiivaasti ja käski silmänsä katsomaan tuohon häntä häikäisevään aurinkoon.

Ja nuorukaisen tahdonvoima oli niin suuri, että hän onnistui yrityksessään.

Andrée puolestaan tahtoi tietää, miksi vaunut olivat pysähtyneet. Hän kallistui siis kurkistamaan ulos vaunujen ikkunasta, ja tähystellessään kaunein, tummansinisin silmin ympärilleen, huomasi hän Gilbertin.

Gilbert oletti, että Andrée kummastuisi hänet nähdessään ja kääntyisi puhumaan isänsä kanssa, joka istui vaunuissa hänen

vieressään.

Eikä hän erehtynytäkään; Andrée kummastui tosiaan, käännähti ja huomautti Gilbertistä parooni de Taverneylle, joka istui punainen ritarinauha rinnassaan kuninkaan vaunuissa.

"Gilbertkö?" huudahti parooni aivan kuin yhtäkkiä unesta herätettynä;

"Gilbert täällä! Ja kuka siellä sitten hoitaa Mahonia?"

Gilbert kuuli selvästi nämä sanat. Hän tervehti silloin harkitun kunnioittavasti Andréeta ja hänen isäänsä.

Hän sai ponnistaa kaikki voimansa voidakseen näin tervehtiä.

"Se ori tosiaan totta!" huudahti parooni huomaten filosofimme. "Sama vintiö, ihan itse."

Ajatus, että Gilbert olisi Pariisissa, oli hänestä niin ihmeellinen, ettei hän ollut voinut uskoa tyttärensä silmiä ja että hän nyt maailman suurimmalla vaivalla uskoi omiansakin.

Andréen kasvoilla, joita Gilbert nyt hellittämättä tarkasti, ei näkynyt muuta kuin aivan tavallinen tyyneys ja hieno kummastuksen vivahdus.

Parooni kumartui ulos vaunujen ovesta ja viittasi Gilbertiä tulemaan luokseen.

Gilbert aikoi mennä, mutta kersantti esti hänet.

"Ettekö näe, että minua kutsutaan tuonne", sanoi Gilbert.

"Minne?"

"Noiden vaunujen luokse."

Kersantin silmät tähtäsivät Gilbertin sormen osoittamaa suuntaa ja osuivat parooni de Taverneyn vaunuihin.

"Kuulkaahan, kersantti", virkkoi parooni, "minä tahtoisin puhua tuolle pojalle, vain pari sanaa".

"Vaikka neljä, monsieur", vastasi kersantti; "teillä on muuten hyvää aikaa; tuolla porttiholvissa luetaan juuri puhetta; tässä menee hyvinkin puoli tuntia. Menkää, nuori mies."

"No tule sitten, vintiö!" käski parooni Gilbertiä, joka koetti kulkea muka aivan tyynesti. "Sanopas, mikä sattuma sinut Saint-Denisiin toi, kun sinun pitäisi olla Taverneyssä."

Gilbert kumarsi toisen kerran Andréelle ja paroonille ja vastasi:

"Sattuma ei minua tänne tuonut, vaan minun oma tahtoni."

"Mitä? Oma tahtosi, heittiö? Onko sinullakin muka oma tahto?"

"Ja miksikä ei? Jokaisella vapaalla ihmisellä on oikeus pitää oma tahtonsa."

"Vapaalla ihmisellä! Vai niin, luuletko sinä sitten olevasi vapaa, mokoma raukka?"

"Tietysti, koska minä en ole myynyt vapauttani sitoutumalla kehenkään."

"No tämä on vasta, *ma foi*, hassu vintiö!" huudahti herra de Taverney ällistyksissään Gilbertin varmasta puhetavasta. "Häh, sinä Pariisissa, ja miten sinä olet tänne tullut, sanopas se?.. Ja millä neuvoilla, vastaapas?"

"Jalkaisin", virkkoi Gilbert lakoonisesti.

"Jalkaisin?" toisti Andrée ja hänen äänessään oli säälin vivahdus.

"Ja mitä sinä Pariisissa aiot tehdä? Vastaa", huudahti parooni.

"Saada ensin oppia ja sitten onnea."

"Oppia?"

"Siitä olen varma."

"Onnea?"

"Niin toivon."

"Ja mitä sinä sillä välin teet? Kerjää?"

"Kerjäänkö!" toisti Gilbert ylen halveksivasti.

"Sinä siis varastelet?"

"Monsieur", vastasi Gilbert niin jyrkällä, ylpeällä ja uhmaavalla äänellä, että neiti de Taverney väkisinkin johtui ajattelemaan tuota omituista nuorukaista; "monsieur, olenko minä koskaan teiltä varastanut?"

"Mitä sinä sitten käsilläsi teet, laiskuri?"

"Samaa, mitä tekee muuan nero, jonka esimerkkiä minä tahdon noudattaa, ellen muussa niin ainakin uutteruudessa", vastasi Gilbert. "Minä kopioin nuotteja."

Andrée kääntyi katsomaan Gilbertiin päin.

"Kopioitteko te nuotteja?" kysyi hän.

"Kyllä, mademoiselle."

"Te siis sitä osaatte?" lisäsi Andrée halveksivasti ja sellaisella äänellä kuin olisi aikonut sanoa: – Te valehtelette.

"Minä tunnen nuotit ja se riittää osatakseni niitä kopioida", vastasi Gilbert.

"Mistä pirusta sinä nekin olet oppinut, lurjus?"

"Niin", äännähti Andréekin ja hymyili.

"Parooni, minä pidän suuresti musiikista, ja kun neiti joka päivä istui tunnin tai pari klaveerinsa ääressä, asetuin minä salaa kuuntelemaan."

"Vetelehtijä!"

"Minä opin ensin korvakuulolta itse kappaleet; ja kun ne kappaleet olivat painetut nuottivihkoon, niin opin vähitellen ja suurella vaivalla lukemaan vihkoista niiden nuotit."

"Minun nuottivihkoistani!" huudahti Andrée ylen vihastuneena; "te uskalsitte koskea minun nuottivihkoihini?"

"En, mademoiselle, sellaista en olisi koskaan antanut itselleni anteeksi", virkkoi Gilbert. "Mutta ne olivat auki klaveerin kannella, milloin yhdestä, milloin toisesta paikasta. Minä en koskenut niihin; minä koetin niitä ainoastaan lukea, en muuta. Silmäni eivät liene toki niiden sivuja tahranneet."

"Saadaanhan nähdä, niin kohta tuo heittiö väittää meille soittavansa pianoa niinkuin Haydn", virkkoi parooni.

"Ehkäpä jo osaisinkin soittaa", vastasi Gilbert, "jos olisin uskaltanut koskea sormellani näppäimiin".

Tahtomattaankin katsahti Andrée jälleen tuon nuorukaisen kasvoihin, joiden ilmettä sillä hetkellä ei voi verrata mihinkään, ellei ehkä marttyyrin sokeaan kiihkoon.

Mutta paroonilla ei suinkaan ollut niin rauhallinen ja niin kirkkaan ymmärtävä äly kuin hänen tyttärellään. Niinpä oli hänessä leimahtanut viha liekkiin, kun hän ajatteli, että ehkäpä tuo nuorukainen oli oikeassa ja ehkäpä hänelle oli tehty epäinhimillisen julmaa vääryyttä jättämällä hänet niin yksin

Taverneyhin Mahon koiran kanssa. Ja kun alempiarvoiselle on vaikea antaa anteeksi sitä, että hän on meille huomauttanut viastamme, niin parooni kiihtyi yhä enemmän sikäli kuin hänen tyttärensä lauhtui. Ja hän huusi:

"Ah, sinä maleksija! Sinä olet lähtenyt karkuun ja kuljeksimaan irtolaisena; ja kun sinua vaaditaan tilille käytöksestäsi, sinä syötät sellaisia typeryyksiä kuin tässä olet meille puhunut. Hyvä, ainakaan minun tähteni ei kuninkaan maanteillä saa kuljeksia tuollaisia kelmejä ja mierolaisia..."

Andrée liikahti aikoen rauhoittaa isäänsä, sillä hän huomasi, että hän alensi liioittelullaan arvoaan.

Mutta parooni työnsi pois tyttärensä rauhoittavan käden ja jatkoi:

"Minä suosittelen sinua poliisipäällikkö Sartinesille, ja sinä saat tehdä huviretken Bicêtreen, mokomakin filosofinreuhka!"

Gilbert ponnahti askeleen taaksepäin, vetäisi hatun alemmaksi ja sanoi kalpeana vihasta:

"Monsieur, suvaitkaa tietää, että Pariisiin tultuani minä olen löytänyt suojelijoita, joiden eteisessä poliisipäällikkönne saa seisoskella hattu kourassa!"

"Ahaa! Vai niin!" huusi parooni; "no, jos pääset Bicêtrestä, niin selkäsaunasta et ainakaan pääse! Andrée, Andrée, huuda tänne veljeäsi, hän on tuolla aivan lähellä."

Andrée kumartui Gilbertiin päin ja sanoi hänelle kärkevästi:

"Monsieur Gilbert, menkää nyt pois."

"Filip, Filip!" huusi vanhus.

"Menkää", toisti Andrée nuorukaiselle, joka seisoi vaiti ja liikkumatta paikallaan, aivan kuin huumaannuksissa.

Muuan ritari ratsasti paroonin huudon kuullessaan vaunujen ovelle; hän oli Filip de Taverney, kapteenin univormussa. Nuori kapteeni näytti samalla kertaa sekä iloiselta että komealta.

"Kas, Gilbert täällä!" huudahti hän koruttomasti, nähdessään nuorukaisen. "Päivää, Gilbert... Mitä tahdotte, isä?"

"Päivää, monsieur Filip", vastasi nuorukainen.

"Minä tahdon", toisti parooni kalpeana vimhasta, "että annat tuolle lurjukselle miekkasi huotrasta!"

"Mitä hän sitten on tehnyt?" kysyi Filip ja katseli kummastuksissaan vuorotellen raivoavaa paroonia ja peloittavan kylmäveristä Gilbertiä.

"Mitä tehnyt, mitä tehnyt!..." huusi parooni; "Filip, lyö kuin koiraa!"

Filip kääntyi sisarensa puoleen.

"Mitä hän on sitten tehnyt, Andrée? Sano, onko hän loukannut sinua?"

"Minäkö!" huudahti Gilbert.

"Ei, ei", vastasi Andrée; "hän ei ole tehnyt mitään, isä kiihtyy syyttä. Monsieur Gilbert ei ole enää meidän palveluksessamme, hänellä siis on täysi oikeus oleskella missä tahtoo. Sitä ei isä ota ymmärtääkseen, ja kun hän näki hänet täällä, niin hän suuttui."

"Eikö muuta?" kysyi Filip.

"Ei kerrassaan mitään, hyvä veljeni, enkä minä ymmärrä isän suuttumusta varsinkaan tällaisesta asiasta, jolloin asianomainen

ei saisitse edes silmäystäkään. Katsohan, Filip, eikä nyt päästä jo lähtemään."

Paroonin sai hänen tyttärensä kuninkaallinen tyyneys vaikenemaan.

Gilbert painoi päänsä moisen halveksumisen musertamana alas. Hänen sydämensä lävisti kuin salaman isku, joka suuresti muistutti vihaa. Hän olisi pitänyt Filipin murhaavaa miekan pistoa, vaikkapa hänen ruoskansa veristä iskua, parempana kuin näitä Andréen sanoja.

Häntä pyörrytti.

Onneksi loppui juhlapuhe juuri samassa; ja siitä seurasi, että vaunujono lähti vierimään.

Paroonin vaunut loittonivat hitaasti, toiset tulivat niiden paikalle;

Andrée haipui kuin unessa.

Gilbert jäi yksin paikalleen, häntä itketti, hän tahtoi ärjyä ja hänestä ainakin tuntui, ettei hän enää jaksaisi kantaa onnettomuutensa taakkaa.

Silloin pani joku kätensä hänen olalleen.

Hän käännähti ja näki Filipin, joka oli laskeutunut satulasta ja jättänyt hevosensa erään rykmenttinsä sotilaan pideltäväksi ja palasi nyt hymyillen hänen luokseen.

"Kuuleppas, Gilbert-raukka, mitenkä sinun onkaan käynyt, ja miksi sinä olet Pariisissa?"

Filipin koruton ja lempeä kysymys liikutti nuorukaista.

"Oi, monsieur", vastasi hän huokaisten väkisinkin, niin

stoalaisen horjumaton kuin olikin; "mitäpä olisin tehnyt Taverneyssä? Kysynpä teiltä. Siellä olisin kuollut epätoivoon, tietämättömyyteen ja nälkään."

Filip hätkähti. Hänen puolueetonta omaatuntoaan kolkutti samoin kuin ennen Andréenkin se seikka, että nuorukainen oli niin huolettomasti hylätty.

"Ja sinä luulet tulevasi toimeen Pariisissa, poikaraukka, ilman rahaa, ilman auttajia, ilman neuvoa?"

"Kyllä, sen uskon, monsieur; jos mies tahtoo tehdä työtä, kuolee hän harvoin nälkään tässä kylässä, jossa on toisia ihmisiä, jotka mieluummin ovat tekemättä mitään."

Filip säpsähti tuota vastausta. Koskaan hän ei ollut pitänyt Gilbertiä muuna kuin tavallisena vähäpätöisenä palvelushenkilönä.

"Saatko sinä edes ruokaa?" kysyi hän.

"Minä ansaitsen itse leipäni, hra Filip; ja muuta ei sellainen toivokaan, jonka ei tarvitse moittia itseään mistään muusta kuin siitä, että hän on joskus syönyt leipää, jota ei ole itse ansainnut."

"Et puhune toivoakseni noin siitä leivästä, jota sinulle annettiin Taverneyssä, poikaseni? Isäsi ja äitisi olivat talon kunnan palvelijoita, ja sinusta itsestäsiikin on ollut meille monesti hyötyä."

"Minä täytin ainoastaan velvollisuuteni, monsieur."

"Kuule, Gilbert", jatkoi nuori upseeri; "sinä tiedät, että minä olen aina sinusta pitänyt; minä olen aina katsonut sinua toisenlaisin silmin kuin muut omaiseni. Lienenkö ollut väärässä

vai oikeassa? Sen näyttää tulevaisuus. Sinun arkuutesi oli minun mielestäni hienotuntoisuutta; sinun jöröyttäsi minä sanoin ylpeydeksi."

"Oi, ritari de Taverney!" huudahti Gilbert ja hengähti keveämmin.

"Minä toivon siis sinulle hyvää, Gilbert."

"Kiitän teitä, monsieur."

"Minä olin nuori kuin sinä, onneton kuin sinä, joskin omassa asemassani; siitä kai johtui, että ymmärsin sinua. Onnen päivä pilkahti minulle viimeinkin; anna minun auttaa itseäsi, sillä aikaa kunnes onni hymyilee sinullekin vuorostaan."

"Kiitoksia, kiitoksia, monsieur."

"Mitä aiot tehdä? Sanopas. Sinä olet liian arka etsimään itsellesi paikkaa."

Gilbert pudisti halveksivasti hymyillen päätänsä.

"Minä ryhdyn opiskelemaan", vastasi hän.

"Mutta opiskeluun tarvitaan opettajia, ja saadakseen opettajia, täytyy maksaa heille rahaa."

"Minä ansaitseen jo rahaa, monsieur."

"Niinkö, ansaitset!" virkkoi Filip hymyillen; "ja paljonko ansaitset, sano?"

"Ansaitseen viisikolmatta souta päivässä ja voin ansaita kolmekymmentä, jopa neljäkymmentäkin."

"Mutta sehän riittää niin ja näin ruokaan."

Gilbert hymyili.

"Kuulehan nyt, ethän pane pahaksesi, jos tarjoan sinulle

apuani."

"Te apua minulle, hra Filip?"

"Aivan niin, minä. Häpeätkö sinä ottaa sitä minulta?"

Gilbert ei vastannut mitään.

"Ihmiset on luotu tähän maailmaan auttamaan toinen toistaan", jatkoi ritari Maison-Rouge. "Eivätkö he ole veljiä –"

Gilbert kohotti päätänsä ja katsoi älykkäillä silmillään nuoren upseerin jaloihin kasvoihin.

"Nämä sanat hämmästyttävät sinua?" kysyi Filip.

"Eivät, monsieur", sanoi Gilbert, "ne ovat filosofian sanoja; siinä vain kysymys, ettei minun ole ollut tapana kuulla niitä teidän säätyynne kuuluvien henkilöiden suusta".

"Sinä olet oikeassa, ja kuitenkin ovat ne meidän sukupolvemme puhetta. Itse dauphinin periaatteet ovat tällaisia. Kuule, älä ole ylpeä minua kohtaan", jatkoi Filip; "ja mitä nyt sinulle lainaan, sinä maksat sen myöhemmin takaisin. Kuka tietää, vaikka sinusta kerran tulisi minkäläinen Colbert tai Vauban?" [Colbert oli kuuluisa valtiomies, 1619 – 1683; porvarillista syntyperää, kohosi rahaministeriksi, edisti suuresti kauppaa, maanviljelystä, tieteitä, taiteita y.m. Vauban oli mainio sotilasinsinööri, joka nousi asemaansa köyhästä pojasta. Suom.]

"Taikka Tronchin", virkkoi Gilbert.

"Vaikkapa niin. Kas tässä on kukkaroni, jaetaanpa sen sisältö."

"Kiitoksia, monsieur", vastasi masentunut nuorukainen, joka kuitenkin oli liikuttunut Filipin ihailtavasta hyvydestä,

vaikkei tahtonut sitä ilmaista; "kiitoksia, en tarvitse mitään, muuta... mutta minä olen teille kiitollisempi kuin jos olisin ottanut tarjouksenne vastaan, uskokaa se".

Sitten hän kumarsi Filipille ja katosi tämän seistessä ymmällään nopeasti tungokseen.

Nuori kapteeni odotti sievoisen tuokion, aivan kuin ei olisi voinut uskoa silmiään eikä korviaan. Mutta kun hän näki, ettei Gilbert tullut enää takaisin, nousi hän hevosensa selkään ja palasi paikalleen.

YHDEKSÄS LUKU

Pahanhengen vaivaama

Madame Louisen sieluun ei kaikki tämä vieriväin vaunujen jyrinä, lakkaamatta pauhaavain kellojen soitto, lukuisain rumpujen iloinen pärinä, kaikki tämä kuninkaallinen komeus, maailmallisen majesteettisuuden heijastus, josta hän oli luopunut, tehnyt juuri mitään vaikutusta, vaan raukesi niinkuin voimaton aalto hänen luostarikammionsa seinämuuria vastaan.

Kuningas oli lähtenyt luostarista koetettuaan tuloksetta isän ja hallitsijan tavoin, nimittäin hymyillä, joita seurasivat suuresti käskyjä muistuttavat pyynnöt, vaatia tyttärtään takaisin maailmaan. Dauphine, johon hänen ylkänsä tädin todellinen sielun suuruus teki ensi silmäyksellä syvän vaikutuksen, katosi hovimiespyörteineen. Silloin antoi karmeliittiluostarin johtajatar ottaa seiniltä pois verhot, viedä kukat luostarista ja panetti pitsit laatikoihin.

Hän oli yhäti mielenliikutuksen valtaamassa luostarikunnassa ainoa, joka ei näyttänyt lainkaan tyytymättömältä siihen, että luostarin raskaat portit, oltuaan hetkisen auki maailmalle, kääntyivät jälleen raskaasti saranoillaan ja eroittivat kumahtaen maailman tästä hiljaisuuden paikasta.

Sitten kutsutti hän luokseen rahastonhoitaja-nunnan.

"Ovatko köyhät näinä kahtena epäjärjestyksen päivänä

saaneet tavalliset almunsa?" kysyi hän.

"Ovat, Madame."

"Onko sairaita käyty vaalimassa kuten tavallisesti?"

"On, Madame."

"Onko sotilaille annettu hiukan virvokkeita ja sitten päästetty heidät menemään?"

"Kaikki he ovat saaneet leipää ja viinejä, joita Madame on käsenyt heille varustaa."

"Ketään ei ole siis luostarissa unohdettu?"

"Ei ketään, Madame."

Madame Louise meni ikkunan ääreen ja hengitti verkalleen tuoksuva viileyttä, joka nousi puutarhasta lähenevän yön kosteilla siivillä.

Rahastonhoitaja-nunna odotti kunnioittavasti ylhäiseltä abbedissalta jotakin käskyä tai lupaa saada poistua.

Madame Louise – Jumala yksin tietää, mitä kuninkaallinen nunnaparka tällä hetkellä mietti – Madame Louise nyppi teriä korkeavartisista ruusuista, jotka kasvoivat aivan hänen ikkunansa tasalle, ja jasmiineista, jotka peittivät pihaseiniä.

Yhtäkkiä jymähti tallirakennuksen ovi ankarasta hevosen kavioniskusta, ja johtajatar aivan säikähti.

"Kuka hoviherroista on vielä jäänyt Saint-Denisiin?" kysyi Madame Louise.

"Hänen Ylhäisyytensä kardinaali de Rohan, Madame."

"Ovatko hänen hevosensa täällä?"

"Eivät, Madame, ne ovat luostarin kapitulirakennuksessa,

jonne hän jää yöksi."

"Mitä jyminä tuo sitten on?"

"Madame, siellä potkii sen vieraan naisen hevonen."

"Minkä vieraan naisen?" kysyi Madame Louise koettaen muistaa asiaa.

"Sen italiattaren, joka tuli eilis-iltana anomaan teidän korkeudeltanne turvaa."

"Ah, se on totta. Missä hän nyt sitten on?"

"Huoneessaan tai kirkossa."

"Mitä hän eilisestä asti on tehnyt?"

"Eilis-illasta asti ei hän ole huolinut muuta ruokaa kuin leipää, ja koko yön hän rukoili kappelissa."

"Varmaankin joku suuren rikoksen tehnyt", mutisi abbedissa rypistäen kulmiaan.

"Sitä en tiedä, Madame, hän ei ole puhunut kenellekään mitään."

"Minkälainen nainen hän on?"

"Hän on kaunis ja samalla sekä lempeän että ylpeän näköinen."

"Missä hän oli tänä aamuna juhlallisuuksien aikana?"

"Huoneessaan; minä näin hänen ikkunan ääressä katselevan verhojen takaa hätäisen näköisenä jokaista, joka tuli luostariin, ikäänkuin hän olisi pelännyt kaikissa tulijoissa vihollista."

"Varmaan jokin nainen siitä onnettomasta piiristä, jossa olen elänyt, jossa olen hallinnut. Antakaa hänen tulla sisään."

Rahastonhoitaja-nunna läksi menemään.

"Mutta tiedetäänkö hänen nimeänsä?" kysyi prinsessa.

"Lorenza Feliciani."

"En tunne ketään sen nimistä", virkkoi Louise mietiskellen; "mutta ei väliä, antakaa tuon naisen tulla sisään".

Abbedissa istuutui vuosisatoja vanhaan nojatuoliin; se oli tehty tammesta, koristettu Henrik II: n aikuisilla leikkauksilla, ja siinä olivat karmeliittiluostarin viimeiset yhdeksän abbedissaa istuneet.

Se oli peloittava tuomioistuin, jonka edessä monet luostarikokelasraukat olivat vavisseet horjuessaan hengellisten ja maallisten pyyteiden välillä.

Tuokion päästä tuli rahastonhoitaja-nunna takaisin, tuoden tuntemamme vieraan naisen, joka oli verhottu pitkään huntuun, kuten olemme kertoneet.

Madame Louisella oli läpituokevat silmät niinkuin hänen muullakin suvullaan, ja hän kohdisti nyt silmänsä Lorenza Felicianiin samassa kun viimeainittu astui huoneeseen. Mutta hänestä oli nuori nainen niin nöyrän, niin suloisen näköinen, hänen mielestään olivat hänen suuret, mustat ja aivan äsken kyyneleitä vuodattaneet silmänsä niin viattomat, että hänen tunteensa muuttuivat vierasta kohtaan suopeiksi ja sisarellisiksi, vaikka hän äsken oli ollut hänelle vihamielinenkin.

"Tulkaa lähemmäksi ja puhukaa", kehoitti prinsessa.

Nuori nainen astui vavisten askeleen ja aikoi vaipua polvilleen.

Prinsessa nosti hänet ylös.

"Eikö teidän nimenne, madame, ole Lorenza Feliciani?" kysyi prinsessa.

"Kyllä, Madame."

"Ja te haluatte uskoa minulle jonkin asianne?"

"Oi, minä suorastaan kuolen, ellen sitä saa tehdä."

"Mutta miksi ette turvaudu rippituoliin? Minulla ei ole valta muuta kuin lohduttaa; pappi sekä lohduttaa että antaa anteeksi."

Nämä viimeiset sanat virkkoi Madame Louise arastellen.

"Minä en kaipaa muuta kuin lohdutusta", vastasi Lorenza; "ja muuten: en tohtisi sanoa muille kuin naiselle sitä, mitä nyt aion teille kertoa".

"Tuo aikomanne kertomus on siis varsin harvinainen?"

"Niin, se on varsin harvinainen. Mutta kuulkaa minua kärsivällisesti, Madame; minä voin puhua asian ainoastaan teille, vakuutan sen uudestaan, sillä te olette ylen mahtava, ja minä tarvitsen puolustuksekseni melkein itsensä Jumalan kättä."

"Puolustukseksenne? Teitä ajetaan siis takaa, teitä ahdistellaan?"

"Niin, Madame, minua ajetaan takaa", huudahti vieras nainen kauhusta suunniltaan.

"Muistakaa siis, madame", virkkoi prinsessa, "että tämä talo on vain luostari eikä mikään linnoitus; että täällä raukeaa olemattomiin kaikki sellainen, mikä ihmisiä liikuttaa; täällä ei ole mitään sellaista, jota ihminen voisi käyttää toisia ihmisiä vastaan. Tämä talo ei ole suinkaan oikeuden, voiman ja väkivallan talo, vaan hyvin yksinkertaisesti Jumalan talo."

"Oi, sitähan minä juuri kaipaankin", vastasi Lorenza. "Niin, tämä on Jumalan talo, ja ainoastaan Jumalan talossa voin minä saada olla rauhassa."

"Mutta Jumala ei hyväksy kosta; kuinka voisitte toivoa meidän kostavan teidän vihamiehilleenne? Kääntykää esivallan puoleen."

"Esivalta ei voi mitään sitä miestä vastaan, jota minä pelkään, Madame."

"Kuka hän sitten on?" kysyi abbedissa sisimmässään pelästyen.

Salaperäisen kiihtymystilan vallassa Lorenza meni lähemmäksi prinsessaa.

"Kysytte, kuka hän on, Madame?" toisti hän. "Hän on, siitä olen varma, noita demooneja, jotka sotivat ihmisiä vastaan ja joille saatana, heidän ruhtinaansa, on antanut yliluonnollisen voiman."

"Mitä sanoittekaan?" kysyi prinsessa ja katseli vierasta ikäänkuin ajatellen, eikö hän ehkä ollut hullu.

"Ja minä, voi minua onnetonta!" huudahti Lorenza väännellen kauniita käsiään, jotka olivat kuin jonkin muinaisen kuvapatsaan malliin valetut; "minä satuin kohtaamaan tuon miehen, ja minä olen..."

"Sanokaa."

Lorenza tuli yhä lähemmäksi prinsessaa; ja sitten virkkoi hän aivan hiljaa, kuten itse säikähtäen sanojaan:

"Minä olen riivajaisen vallassa!" jupisi hän.

"Riivajaisen!" huudahti prinsessa: "kuulkaa, oletteko te järjissänne vai olisittekohan...?"

"Hullu, tarkoitatte ja aioitte sanoa! En, minä en ole hullu, mutta minä voin tulla hulluksi, jos te minut hylkääte."

"Riivaajaisen vallassa!" toisti prinsessa.

"Ah, niin, niin!"

"Mutta sallikaa minun teille vakuuttaa, että minun mielestäni te olette aivan Jumalan armollaan enimmin suosimain olentojen näköinen. Te näytätte minusta olevan rikas, te olette kaunis, te puhutte aivan selvästi, teidän kasvoissanne ei huomaa pienintäkään merkkiä tuosta kamalasta ja salaperäisestä taudista, jota sanotaan riivaajaiseksi."

"Madame, minun elämässäni ja elämäni seikkailuissa piilee synkkä salaisuus, jota tahtoisin salata itseltänikin."

"Selittäkähän, pyydän. Olenko minä siis ensimmäinen, jolle te puhutte onnettomuudestanne? Entä sitten vanhempanne, ystävänne?"

"Vanhempani!" huudahti nuori nainen, pistäen tuskissaan kätensä ristiin. "Minun poloiset vanhempani, saanko enää koskaan heitä nähdä? Ja ystäväni?" lisäsi hän katkerasti. "Oi, Madame, missä minulla on ystäviä!"

"Kuulkaahan, aletaan kysellä järjestyksessä, lapseni", virkkoi Madame Louise koettaen avata vieraan naisen tunnustuksille uraa. "Ketkä ovat teidän vanhempanne, ja missä oloissa läksitte heidän luotaan?"

"Madame, minä olen roomatar ja asuin vanhempaini kodissa

Roomassa. Isäni on vanhaa aatelia; mutta kuten kaikki Rooman patriisit on hän köyhä. Sitäpaitsi on minulla äiti ja vanhempi veli. Olen kuullut, että kun Ranskassa sellaisella ylimysparilla kuin minun vanhempani on poika ja tytär, niin uhrataan tyttären myötäjäiset, että saataisiin pojalle sotilasvirka. Meillä uhrataan tytär sitä varten, että poika saataisiin hengelliseen arvosäätyyn. Minä en olekaan siis saanut mitään oppia, koska vanhempaini täytyi kustantaa veljeni opinnoita, veljeni, joka lukee, kuten äitini yksinkertaisuudessaan sanoi, kardinaaliksi."

"No, entä sitten?"

"Siitä johtuu, Madame, että vanhempani uhrasivat mitä suinkin voivat tukeakseen veljeäni ja että minut päätettiin lähettää nunnaksi Subiacon karmeliittiluostariin."

"Ja te itse, mitä te siitä sanoitte?"

"En mitään, Madame. Lapsesta saakka oli puhuttu, että sellainen tulevaisuus oli minulle aivan välttämättömyys. Minulla ei ollut omaa tahtoa, minun mieltäni ei muuten kysytykään, minua käskettiin, enkä minä voinut muuta kuin totella."

"Ja kuitenkin..."

"Madame, meillä Rooman tytöillä ei ole omaa tahtoa, vaan ainoastaan kaipuamme. Me rakastamme maailmaa niinkuin kadotukseen tuomitut paratiisia, nimittäin sitä tuntematta. Sitäpaitsi näin minä muista tytöistä niin paljon esimerkkejä, jotka olisivat tuominneet menettelyni sopimattomaksi, jos päähäni olisi pälkähtänyt tehdä vastarintaa, mutta sitä en tehnyt. Kaikki ystävättäreni, joita tunsin ja joilla kuten

minulla oli joku veli, olivat saaneet maksaa oman veronsa tuottaakseen suvulle kunniaa. Minulla ei olisi ollut perusteltua syytä valittaa kohtaloani; minulta ei vaadittu mitään yleisistä tavoista poikkeavaa. Äitini hyväili minua hiukan tavallista enemmän sen päivän lähestyessä, jolloin minun oli erottava hänestä."

– Viimein tuli päivä, jolloin minun kokelaskauteni oli alkava; isäni hankki viisisataa roomalaista scudia luostarimaksuksi minusta, ja me läksimme matkalle Subiacoon.

– Roomasta Subiacoon on noin neljä tai puolen viidettä penikulmaa, mutta vuoristotiet ovat niin huonoja, ettemme päässeet enempää kuin puolitoista penikulmaa viidessä tunnissa, jotka kuuluivat lähdistämme. Kuitenkin oli matka minusta mieluisa, vaikka se olikin niin väsyttävä. Minä iloitsin siitä aivan kuin viimeisestä autuudestani, ja kaiken matkaa minä lausuin jäähyväisiä puille, pensaille, kiville ja yksinpä lakastuneille ruohoillekin. Kukapa tiesi, olisiko luostarissa edes ruohoa, kiviä, pensaita tai puita.

– Yhtäkkiä siten unelmoidessani ja ajaessamme pienen metsikön ja halkeilleen jyrkän kallioseinän välitse, vaunut rutosti pysähtyivät, minä kuulin äitini kirkaisevan ja isäni tapailevan käteensä pistoolejaan. Katseeni ja sieluni palasivat taivaasta jälleen maan päälle. Meidät olivat pysäyttäneet rosvot.

"Lapsiraukka!" huudahti Madame Louise kuunnellen yhä tarkkaavammin tätä kertomusta.

"No niin; täytyykö minun teille tunnustaa, Madame? Minä

en erikoisesti pelästynyt, sillä nuo miehet pysäyttivät meidät ryöstääkseen meiltä rahat, ja ne rahat, jotka he tahtoivat meiltä ryöstää, nehän olivat aiotut luostarimaksukseni. Jos ei ollut tuota maksua suorittaa, niin minun luostariinmenoani täytyisi lykätä vielä sen aikaa, joka isältä menisi uuden summan hankkimiseen. Ja minä tiesin kyllä, millä työllä hän oli saanut kokoon nämäkin viisisataa scudia."

– Mutta ensimmäisen saaliinsa jaettuaan eivät rosvot antaneetkaan meidän jatkaa matkaamme, vaan he karkasivat minun kimppuuni. Ja kun minä näin isäni kaikin voimin koettavan minua puolustaa – , kun näin äitini vuodattavan kyyneleitä, silloin minä ymmärsin, että outo onnettomuus kohtasi minua, ja luonnollisesta vaistosta, joka saa ihmisen vaaran hetkellä huutamaan apua, minä aloin rukoilla rosvoilta armoa, vaikka minä tiesinkin rukoilevani turhaan, sillä eihän tuolla autiolla paikalla kukaan minua kuulisi.

– Eivätkä rosvot välittäneetkään minun rukouksistani, äitini kyyneleistä, isäni vastarinnasta, vaan he sitoivat minulta kädet selän taakse, ja tähdäten minua kamalin silmin, joiden katseiden merkityksen minä nyt ymmärsin, niin selvänäköiseksi oli kauhu minut tehnyt, alkoivat he erään toverinsa nenäliinalla heittää arpaa nappuloilla, jotka yksi heistä kaivoi taskustaan.

– Enimmin kauhisti minua se seikka, ettei tuolla kehnolla pelipöydällä näkynyt minkäänlaisia pelattavia rahoja.

– Sillaikaa kuin arpanappulat kiersivät kädestä käteen, karmi minua kauhu, sillä minä ymmärsin, että he pelasivat minusta.

– Yhtäkkiä eräs rosvoista päästi hurjan voitonhuudon ja nousi ylös, kun taas toiset sadattelivat ja purivat hammasta; hän juoksi luokseni ja tempasi minut syliinsä ja painoi huulensa huuliani vasten.

– Tulipunaisen raudan pisto ei olisi saanut minua huutamaan epätoivoisemmin.

– 'Oi, Jumala, Jumala, anna minun kuolla!' huusin minä.

– Äitini vääntelehti maassa, johon hänet oli heitetty, ja isäni pyörtyi.

– Minä saatoin toivoa enää yhtä ainoaa: että joku niistä rosvoista, jotka olivat joutuneet tappiolle, surmaisi minut raivonpuuskassa veitsellä, sillä sellainen ase oli heillä kaikilla suonenvetoisesti puristetuissa käsissään.

– Minä odotin iskua, toivoin sitä, rukoilin sitä.

– Yhtäkkiä näkyi tiellä mies ratsun selässä.

– Hän oli puhunut hiljaa erään vartijaksi jätetyn rosvon kanssa, joka oli antanut hänen tulla paikalle vaihdettuaan hänen kanssaan jonkin merkin.

– Tuo mies, joka oli keskikokoinen, kasvoiltaan mahtavan näköinen, katseeltaan päättävä, jatkoi tyyneesti ja rauhallisesti lähestymistään ratsun selässä.

– Ehdittyään luokseni hän pysäytti hevosensa.

– Rosvo oli jo ottanut minut käsivarsilleen ja alkoi kantaa minua jonnekin, kun hän yhtäkkiä kääntyi, kuultuaan ensimmäisen äänen pillistä, joka oli uuden tulijan ruoskan kädensijassa.

– Rosvo laski minut käsistään maahan.

– 'Tule tänne', sanoi tuntematon hänelle.

– Ja kun rosvo ei heti totellut, taivutti tuntematon tulija käsivartensa kulmaan ja asetti kaksi sormeaan rintaansa vastaan erillään toisistaan. Ja aivan kuin tuo merkki olisi ollut itsevaltiaan hallitsijan käsky, rosvo meni nyt tuntemattoman luo.

Viimemainittu kumartui ja lausui rosvon korvaan hiljaa sanan:

– '*Mac*'.

– Hän ei lausunut muuta kuin tämän yhden sanan, siitä olen varma, sillä minä katselin häntä niinkuin ihminen katsoo veistä, jolla hänet aiotaan surmata, ja kuuntelin niinkuin hän kuuntelee sanaa, joka merkitsee hänelle joko kuolemaa tahi elämää.

– '*Benac*', vastasi rosvo.

– Sitten rosvo palasi kuin masennettu jalopeura ja ärähdellen tuon pedon lailla luokseni; hän päästi nuoran, jolla ranteeni olivat sidotut, ja samoin hän vapautti isäni ja äitini.

– Sitten tulivat rosvot ja panivat kukin vuorostaan eräälle kivelle osansa saalistaan, sillä he olivat jo jakaneet keskenään rahat. Ainoaakaan scudia ei noista viidestäsadasta puuttunut.

– Sillä välin minä jälleen selvisin kauhustani isäni ja äitini sylissä.

– 'Menkää nyt', sanoi tuntematon rosvoille.

– Rosvot tottelivat ja katosivat kaikki nurisematta metsään.

– 'Lorenza Feliciani', sanoi muukalainen ja loi minuun ylinhimillisen katseensa, 'jatka matkaasi, sillä sinä olet vapaa'.

– Isäni ja äitini kiittivät muukalaista, joka tuns minut, vaikka

emme häntä tunteneet. Sitten he nousivat jälleen vaunuihin, ja minä läksin ajamaan heidän seurassaan aivan kuin jotakin kaivaten, sillä en ymmärtänyt, mikä omituinen, vastustamaton voima veti minua pelastajani puoleen.

– Hän jäi seisomaan liikkumattomana paikalleen ikäänkuin yhä edelleenkin meitä suojellakseen.

– Minä olin katsellut häntä niin kauan kuin olin voinut. Ja vasta sitten, kun hän oli kadonnut aivan näkyvistäni, lakkasi paino, joka oli rintaani ahdistanut.

"Mutta kuka se omituinen mies sitten oli?" kysyi prinsessa tästä yksinkertaisesta kertomuksesta liikuttettuna.

"Suvaitkaahan kuunnella minua lisää", vastasi Lorenza. "Oi, kaikki ei ole vielä lopussa."

"Minä kuuntelen", sanoi Madame Louise.

Nuori nainen jatkoi:

"Kaksi tuntia tämän tapahtuman jälkeen me tulimme perille Subiacoon."

– Koko matkalla emme me, isä, äiti ja minä, olleet puhuneet mistään muusta kuin tuosta merkillisestä pelastajasta, joka oli ilmestynyt yhtäkkiä avuksemme, salaperäisenä ja mahtavana ja kuin taivaan lähettämänä.

– Isäni, joka ei ollut niin herkkäuskoinen kuin minä, arveli hänen olevan jonkun suuren rosvoliiton päällikkö, jollaiset liitot, vaikka ne Rooman lähistöllä jakautuvat pieniin osastoihin, tottelevat kuitenkin yhteistä ylipäällikköä. Sellaisia tuo korkein päällikkö, jolla on rajaton valta, tarkastaa silloin tällöin ja

palkitsee ja rankaisee heitä ja jakaa saaliin.

– Mutta minä, vaikka minun kokemukseni olivat monin kerroin vähäisemmät kuin isäni, minä, joka kuulin vaistojeni ääntä ja olin kiitollisuuden tunteen vallassa, minä en uskonut, en voinut uskoa, että se mies oli rosvo.

– Ja niinpä lisäinkin joka ilta pyhää neitsyttä rukoillessani rukoukseen lauseen, jonka tarkoitus oli anoa siunausta madonnalta tuolle tuntemattomalle pelastajalleni.

– Jo samana päivänä minä jouduin luostariin. Maksettava summa oli saatu takaisin, eikä ollut mitään estettä minun sinne pääsylleeni. Minä olin surullisempi, mutta samalla myöskin alistuvaisempi kuin koskaan ennen. Kun olin italiatar ja taikauskoinen, ajattelin, että Jumala tahtoi omistaa minut kokonaan, puhtaana ja saastattomana, koska Hän kerran oli pelastanut minut noiden rosvojen käsistä, jotka luultavasti itse pahahenki oli lähettänyt tahraamaan sitä viattomuuden kruunua, jota ainoastaan Jumalalla oli oikeus nostaa otsaltani. Ja niinpä minä yhdyinkin koko luonteeni kiihkolla vanhempain nunnien intoon jouduttaan minut nopeasti nunnaksi. Minut pantiin kirjoittamaan paaville anomus, joka vapauttaisi minut tavallisesta koeajasta. Minä kirjoitin ja piirsin nimeni kirjeen alle. Anomuksen oli laatinut isäni niin kiihkeää halua ilmaisevaan sanamuotoon, että hänen Pyhyytensä luuli tuossa anomuksessa näkevänsä maailmaan väsyneen sielun tulisen yksinäisyydenkaipuun. Hän myöntyi kaikkeen, mitä häneltä pyydettiin, ja hänen erikoisesta armostaan lyhennettiin

kokelasaikani, joka on tavallisesti muille vuoden tai kahdenkin vuoden pituinen, yhdeksi kuukaudeksi.

– Minulle ilmoitettiin tämä uutinen, mutta se ei minua surettanut eikä ilahduttanut. Olisi luullut, että minä olin jo kuollut maailmalle ja että minua käsiteltiin jo kuin pelkkää ruumista, josta oli jäljellä enää vain tunteeton varjo.

– Kaksi viikkoa minua pidettiin lukon takana peläten, että maalliset pyyteet saisivat minut jälleen valtaansa. Varhain viidennentoista päivän aamuna sain käskyn toisten sisarten kanssa tulla alas kappeliin.

– Italiassa ovat luostarinkappelit julkisia kirkkoja. Paavi ei nähtävästikään luule, että papilla on oikeus määrätä ainoastaan jotkut harvat rukoilemaan Jumalaa huoneessa, jossa Hän kuuntelee palvelijoitaan.

– Minä menin kuoriin ja asetuin penkilleni. Vihreäin verhojen välissä, jotka peittivät tuon kuorin edessä olevaa säleikköä, tai paremminkin sanoen, joiden piti sitä peittää, oli tarpeeksi suuri rako, niin että siitä saattoi nähdä itse kirkkoon.

– Tuosta raosta, joka niin sanoakseni salli minun katsoa maalliseen päin, näin minä kirkossa erään miehen seisomassa yksinään keskellä polvistunutta seurakuntaa. Se mies katseli minua tai paremminkin ahmi minua silmillään. Silloin tunsin minä uudestaan tuon omituisen ja epämiellyttävän vaikutuksen, jonka olin jo ennen kerran tuntenut; yli-inhimillisen voiman, joka veti minua niin sanoakseni ulos omasta itsestäni, aivan niinkuin kotona olin nähnyt veljeni vetävän magneetilla neulan

paperiarkin, jopa laudan taikka porssiinilautasenkin lävitse.

– Ah, minä olin kykenemätön, masennettu, voimaton kestääkseni tuota vetovoimaa, minä käännyin hänen puoleensa, panin käteni ristiin niinkuin Jumalaa rukoillessani ja sekä sydämellä että suulla sanoin hänelle:

– 'Kiitos, kiitos!'

– Nunnat katselivat minua hämmästyneinä. He eivät olleet ymmärtäneet liikkeitteni syytä eikä sanojani; he katselivat sinne päin, jonne minun käteni, ääneni ja silmäni viittasivat. He nousivat ylös paikoiltaan tähyttämään hekin vuorostaan kirkkoon. Minä katselin sinne yhä ja vapisin.

– Muukalainen oli kadonnut.

– He kyselivät minulta asiaa, mutta minä en osannut muuta kuin punastua ja kalveta ja sammaltaa jotakin käsittämätöntä.

– Siitä hetkestä saakka, huudahti Lorenza epätoivoissaan, "siitä saakka minä olen ollut pahanhengen vallassa".

"Mutta enhän tuossa kaikessa näe mitään yliluonnollista, siskoni", vastasi prinsessa hymyillen; "rauhottukaa siis ja jatkakaa".

"Oh, se johtuu siitä, että te ette voi aavistaa, mitä minä silloin tunsin!"

"Ja mitä te tunsitte?"

"Että olin aivan täydellisesti pahan vallassa: koko sydämeni, koko sieluni, järkeni, oli pahahenki saanut valtaansa."

"Siskoni", virkkoi Madame Louise, "pelkäänpä, että tuo pahahenki oli vain rakkautta".

"Oi ei, rakkaus ei olisi voinut tuottaa minulle sellaisia kärsimyksiä, rakkaus ei olisi ahdistanut sillä tavalla sydäntäni, rakkaus ei olisi sillä tavoin tärisyttänyt kuin myrskytuuli puuta, rakkaus ei olisi tuonut minulle sellaista paha ajatusta kuin minulle tuli."

"Ilmoittakaa, mikä se paha ajatus oli, lapseni."

"Minunhan olisi pitänyt tunnustaa kaikki rippi-isälle, eikö niin, Madame?"

"Kyllä, epäilemättä."

"No niin, pahahenki, jonka vallassa olin, kuiskasi päinvastoin korvaani, että minä en saisi ilmaista tuota salaisuuttani. Ainoakaan nunna ei ehkä ollut tullut luostariin jättämättä hylkäämänsä maailmaan rakkauden muistoa, monella oli Jumalaa rukoillessaan sydämessään jonkun miehen nimi. Rippi-isä oli tottunut sellaisiin tunnustuksiin. Mutta minä, joka olin niin arka, niin hurskas, niin kaino ja viaton, minä, joka en ollut ennen onnetonta Subiacon matkaani puhunut koskaan ainoakaan sanaa muitten miesten kanssa kuin veljeni, minä, joka olin sen jälkeen katsahtanut ainoastaan kaksi kertaa tuon tuntemattoman miehen silmiin, minä kuvittelin, Madame, että minua syytettäisiin jostakin lemmenseikkailusta tuon miehen kanssa, jollaisia kaikilla nunnillamme oli ollut kaivattujen lemmityistensä kanssa ennenkuin he olivat pukeutuneet nunnanhuntuun."

"Se on kyllä paha ajatus", vastasi Madame Louise. "Mutta pahahenki, joka tuo kiusaamalleen naiselle ainoastaan tällaisia

ajatuksia, on melkoisen viatonta laatua. Jatkakaa."

"Seuraavana päivänä minua pyydettiin tulemaan vieraiden vastaanottohuoneeseen. Minä menin; näin siellä erään Roomassa Via Frattinan varrella asuvan naapuruksen, nuoren naisen, joka kaipasi minua suuresti, sillä me olimme siellä viettäneet kaikki illat yhdessä pakisten ja lauleskellen."

– Hänen takanaan seisoj ovella muuan mies viittaa verhottuna ja odotti häntä aivan kuin palvelija. Tuo mies ei kääntynyt ollenkaan puoleeni, mutta minä käännyin kuitenkin hänen puoleensa. Hän ei puhunut minulle sanaakaan, ja kuitenkin minä aavistin, kuka hän oli. Hän oli jälleen tuo tuntematon pelastajani.

– Sydämeni häiriintyi taas samalla tapaa kuin olin jo ennenkin tuntenut. Minä tunsin olevani aivan täydellisesti tuon miehen vallassa. Ellei välillä oleva säleikkö olisi minua pidättänyt, olisin minä varmaankin mennyt hänen luokseen. Hänen viittansa varjosta lähti omituinen hohde, joka häikäisi silmiäni. Hänen itsepintaisesta vaikenemisestaan läksi ääniä, jotka ainoastaan minä saatoin kuulla ja jotka puhuivat minulle sulosointuista kieltä.

– Minä ponnistin kaikki voimani, mitä minulla itselläni enää oli, ja kysyin Via Frattinan varrella asuvalta ystävättäreltäni, kuka tuo mies oli, joka oli hänen seurassaan.

– Hän ei häntä tuntenut. Hänen miehensä oli ensin aikonut lähteä hänen kanssaan luostariin; mutta lähtöhetkellä oli mies tullut hänen luokseen tuon tuntemattoman seurassa ja sanonut

hänelle:

– 'Minä en voikaan tulla saattamaan sinua Subiacoon, mutta tässä on eräs ystäväni, joka sinut saattaa sinne.'

– Ystävättäreni ei ollut kysellyt selityksiä, niin suuresti hän kaipasi saada nähdä minua jälleen. Ja hän tuli luostariin tuon tuntemattoman kanssa.

– Ystävättäreni oli jumalinen nainen. Hän näki eräässä vastaanottohuoneen nurkassa madonnan kuvan, jota kiitettiin erittäin ihmeitä tekeväksi. Hän ei tahtonut lähteä luostarista ennenkuin oli rukoillut polvillaan sen edessä.

– Sillä aikaa astui tuntematon mies äänettömästi lähemmäksi, tuli hitaasti minua kohti, avasi viittansa ja upotti silmiini katseensa, joka oli kuin kaksi tulista sädettä.

– Minä odotin, että hän puhuisi. Silloin minun rintani kohosi, jos niin voi sanoa, aivan kuin vastaanottaakseen hänen sanojaan, mutta hän nosti ainoastaan molemmat kätensä pääni yläpuolelle, tullen aivan säleikön viereen, joka eroitti meidät toisistamme. Samassa valtasi minut kuvaamaton hurmiotila. Hän hymyili minulle. Ja minä hymyilin vastaan sulkien silmäni aivan kuin minua olisi omituisesti huumannut. Sillaikaa hän katosi, kuten hän olisi ainoastaan tahtonut saada selville, mikä voima hänellä oli minuun; ja sitä mukaa kuin hän loittoni, minä selvisin vähitellen tajuihini. Kuitenkin olin minä vielä tuossa omituisessa harha-aistimuksen tilassa, kun Via Frattinan varrella asuva ystävättäreni lopetti rukouksensa ja nousi ylös, lausui minulle jäähyväiset, syleili minua ja poistui hänkin vuorostaan.

– Illalla riisuutuessani löysin minä kaulaliinani alta kirjelijun,
joka sisälsi ainoastaan seuraavat kaksi riviä:

'Se mies, joka Roomassa rakastaa nunnaa, tuomitaan
kuolemaan.

Annatteko kuoleman sille, jolle olette velkaa elämänne?'

– Siitä päivästä alkaen, Madame, olin täydellisesti pahan
vallassa, sillä minä valehtelin Jumalalle, koska en Hänelle
tunnustanut, että ajattelin tuota miestä yhtä paljon, jopa
enemminkin kuin Häntä.

Lorenza keskeytti puheensa pelästyen itsekin viimeistä
sanaansa ja katsellakseen, minkä ilmeen prinsessan lempeät ja
älykkäät kasvot saisivat, kun hän tämän kuuli.

"Tämä ei ole suinkaan pahanhengen valtaan joutumista",
vastasi Ranskan Madame Louise varmasti. "Se on onnetonta
intohimoa, toistan sen teille vieläkin, ja olen teille jo sanonut,
etteivät maailmalliset asiat saa astua tänne luostarin sisäpuolelle
muulloin kuin niitä kadutaan."

"Kadutaan, Madame?" huudahti Lorenza. "Mitä sanotte! Te
näette minun itkevän, rukoilevan Jumalaa, te näette minun
polvillani anelevan teitä pelastamaan minua tuon miehen
helvetillisestä vallasta, ja kuitenkin te voitte kysyä, kadunko
minä? Oi, minä tunnen paljon muuta kuin katumusta, minä
näännyn omantunnon tuskiin!"

"Mutta ainakin tähän saakka...", alkoi Madame Louise sanoa.

"Kuulkaa, kuulkaa minua loppuun, älkääkää sitten tuomitko
minua liian ankarasti, minä rukoilen sitä teiltä, Madame", pyysi

Lorenza.

"Lempeys ja laupeus ovat velvollisuuksiani, ja minä olen kärsiväin palvelija."

"Kiitoksia, oi kiitoksia. Te olette tosiaan se lohduttava enkeli, jota minä tulin tänne etsimään."

– Kolmena päivänä viikossa me laskeusimme alas kappeliin, ja joka kerta oli tuo muukalainen läsnä noissa jumalanpalveluksissa. Minä koetin vastustaa, minä sanoin olevani sairas; minä olin päättänyt, etten menisi alas kappeliin. Oi ihmisen heikkoutta! Kun tuli jumalanpalveluksen aika, minä menin alas vasten tahtoanikin, ikäänkuin korkeampi voima olisi kukistanut tahtoni ja pakottanut minut niin menettelemään. Sitten sain nauttia jonkun silmänräpäyksen suloista rauhaa, jos tuo mies ei ollut vielä kirkkoon saapunut. Mutta heti hänen astuessaan sinne, minä tunsin hänen tulevan. Olisin voinut varmasti sanoa: nyt hän on sadan askeleen päässä, nyt hän seisoo kynnyksellä, nyt hän on kirkossa, tarvitsematta katsoa häneen päinkään, ja sitten, kun hän oli asettunut tavalliselle paikalleen, kääntyivät silmäni häneen päin ja katselivat häntä, vaikka ne sitä ennen olisivat olleet kaikkein hartaimmin rukoillessani luotuina rukouskirjaani.

– Sen jälkeen en voinut rukoilla enkä lukea, vaikka jumalanpalvelus olisi kestänyt kuinka kauan. Kaikki ajatukseni, koko tahtoni, koko sieluni yhdistyivät pelkästään katseeseeni, ja katseeni oli yksinomaan tuon miehen oma, joka taisteli Jumalan kanssa minusta, sen minä hyvin tunsin.

– Ensin en ollut voinut katsoa häneen pelkäämättä häntä; sitten halusin häntä nähdä; ja viimein minä ajatuksissani suorastaan riensin häntä kohtaamaan. Ja usein olin näkevinäni yöllä, aivan kuin ihminen näkee unta, hänet kadulla tai tuntevinani hänen menevän ikkunani ohitse.

– Kerrottu ei ollut jäänyt tovereiltani huomaamatta. Siitä ilmoitettiin abbedissalle, ja hän puolestaan ilmoitti siitä äidilleni. Kolme päivää ennen kuin minun piti vanna nunnanvalani, näin minä kammiooni astuvan kolmen sukulaiseni, mitä minulla oli maailmassa: isäni, äitini ja veljeni.

– He tulivat minua syleilemään vielä kerran, sanoivat he; mutta minä huomasin kyllä, että heidän tarkoituksensa oli toinen. Sillä kun äitini oli jäänyt kanssani kahden, alkoi hän tehdä minulle kysymyksiä. On helppo huomata pahanhengen vaikutus siinä tilaisuudessa, sillä vaikka minun olisi pitänyt tunnustaa kaikki äidilleni, kielsin minä kaikki itsepintaisesti.

– Se päivä, jolloin minun piti pukeutua nunnanhuntuun, sattui keskelle omituista taistelua, jota minä kamppailin itseäni vastaan, haluten ja samalla peläten hetkeä, joka minut antaisi Jumalan omaksi, ja tuntien hyvin, että jos pahahenki aikoi vielä kerran minua kiusata, tekisi hän sen juuri tuolla juhlallisella hetkellä.

"Ja se omituinen mies ei ollut kirjoittanut teille muuta kuin ensimmäisen kirjeen, jonka löysitte kaulahuivinne alta?" kysyi prinsessa.

"Ei mitään muuta, Madame."

"Ja siihen aikaan ette ollut vielä kertaakaan puhunut hänen kanssaan?"

"En, paitsi ajatuksissani."

"Ettekä ollut edes kirjoittanut hänelle?"

"Oi, en toki."

"Jatkakaa. Kertomuksenne jäi päivään, jolloin otitte nunnanhunnun."

"Kuten sanoin teidän Korkeudellenne, sinä päivänä olivat kärsimykseni viimeinkin loppuvat. Sillä vaikka se olikin merkillisen suloista, oli kuitenkin kristitystä sielusta kuvaamaton tuska olla alinomaa yhden ja saman ajatuksen, yhden ainoan olennon vainoama, joka oli aina läsnä ja saattoi ilmestyä odottamatta, aina ilkkuvana, koska hän ilmestyi minulle juuri hetkellä, jolloin taistelin häntä vastaan, ja koska hän niillä hetkillä vastustamattomasti hallitsi minua. Ja niinpä minä useinkin kaipasinkin hartaasti tuota pyhää lopullisen valan hetkeä. Kun olen Jumalan oma, ajattelin minä, niin osaa Jumala kyllä minua puolustaakin, kuten Hän varjeli minua rosvojen karatessa kimppuuni. Minä unohdin, että Jumala oli rosvojen hyökätessä puolustanut minua ainoastaan tuon saman miehen välityksellä."

– Oli sitten tullut juhlallisen toimituksen hetki. Minä olin mennyt alas kirkkoon valkeana ja levottomana ja kuitenkin tyynempänä kuin tavallisesti. Isäni, äitini, veljeni ja tuo Via Frattinan varrella asuva ystävämme olivat kirkossa, ja kaikkien ympäristön kylien asukkaat olivat kiiruhtaneet sinne, sillä

seudulle oli levinnyt huhu, että minä olin kaunis, ja kaunis uhri on muita otollisempi Herralle, väitetään. Jumalanpalvelus alkoi.

– Minä toivoin ja rukoilin koko sielustani, että toimitus tapahtuisi pian, sillä hän ei ollut kirkossa ja minä tunsin vallitsevani melkoisesti omaa tahtoani silloin kuin hän oli poissa lähettyviltäni. Pappi kääntyi jo puoleeni ja näytti minulle Kristuksen kuvaa, Vapahtajaa, jolle minun piti pyhittää elämäni; ojensin jo käteni tuota ihmisten ainoaa auttajaa kohti, kun jäseniäni alkoi väristää entinen tuttu vavistus, joka ennusti hänen lähestymistään. Ja samassa ilmaisi rintani ahdistus, että hän oli jo astunut jalkansa kirkon kynnyksen yli, ja viimein käänsi tuo vastustamaton vetovoima minun katseeni alttaria vastapäätä olevaan osaan kirkkoa, vaikka minä kuinka koettelin pysyttää sitä uskollisesti kiinni Kristuksen kuvassa.

– Vainoojani seisoj lähellä saarnastuolia ja katseli minuun kiinteämmin kuin koskaan ennen.

– Siitä hetkestä olin hänen vallassaan; jumalanpalvelus, juhلامenot, rukous, kaikki keskeytyivät.

– Luullakseni kuulusteltiin minua kirkkokäsikirjan mukaan, mutta minä en vastannut. Muistan, että minua vedettiin käsivarresta ja että minä huojuin sinne tänne kuin jokin hengetön kuva, joka on irtaantunut jalustaltaan. Minulle näytettiin saksia, joiden teristä auringon säteet välkähtivät kuin kauhea salama; mutta se salama ei saanut minua räpäyttämään silmäänikään. Tuokion tunsin sitten niiden kylmät terät kaulallani ja kuulin teräksen vinkuvan tukassani.

– Silloin tuntui minusta kuin viimeisetkin voimani olisivat pettäneet, kuin sieluni olisi irtaantunut ruumiistani ja rientänyt hänen luokseen. Ja minä kaaduin suoraan kivipermannolle, en suinkaan, ihme kyllä, pyörryksissä, vaan uneen vaipuneen tavalla. Minä kuulin kovaa äänten sorinaa, sitten tulin kuuroksi, mykäksi ja tunteettomaksi. Juhlatoimitus keskeytyi hirveään hälinään.

Prinsessa liitti kätensä säälivästi ristiin.

"Eikö se ollut kauhea tapaus", sanoi Lorenza, "eikö siinä huomaa helposti Jumalan ja ihmisten vihollisen sekaantumista asiaan?"

"Varokaa ajattelemasta noin", vastasi prinsessa hellän säälivästi, "varokaa, nais-raukka, minun mielestäni te olette liian taipuvainen lukemaan ylikuonnollisen syyksi sellaisen, joka johtui ainoastaan teidän luonnollisesta heikkoudestanne. Tuon miehen nähdessänne te pyörryitte, minä en näe siinä mitään muuta. Jatkakaa."

"Oi, Madame, Madame, älkää sanoko niin, tai odottakaa edes, ennenkuin lausutte tuomionne, kunnes olette kuullut kaikki", huudahti Lorenza. "Eikö siinä muka ollut mitään ylikuonnollista?" jatkoi hän. "Mutta silloinhan olisin selvinnyt tajuihini kymmenessä minuutissa, neljännessä tunnissa tai tunnissa pyörtymiseni jälkeen. Minä olisin neuvotellut sisarten kanssa, minä olisi heidän parissaan saanut takaisin rohkeuteni ja uskoni."

"Aivan niin", vastasi Madame Louise, "mutta eikö sitten sillä tavoin käynyt?"

"Madame", vastasi Lorenza samealla ja kiihkeällä äänellä, "kun selvisin tajuihini, oli ylläni yö. Kiivas ja tahdikas heilunta oli kiusannut minua jo muutaman minuutin. Minä kohotin päätäni luullen olevani kappelin katon alla tai nunnankammiossani sängyn verhojen takana. Minä näin kallioita, puita, pilviä; ja kesken kaikkea minä tunsin sitten lämpöisen henginnän hyväilevän kasvojani. Minä luulin sairaanhoitaja-sisaren vaalivan itseäni ja tahdoin häntä kiittää... Madame, minun pääni lepäsi miehen rintaa vasten, ja se mies oli tuo minun vainoojani. Minä katselin ja koskettelin itseäni tietääkseni varmasti, elinkö minä tai olinko edes valveilla. Minä huudahdin kauhusta. Minä olin valkoisiin puettu. Päässäni oli valkeista ruusuista solmittu seppele aivan kuin olisin ollut morsian tai kuollut."

Prinsessa huudahti tahtomattaankin. Lorenzan pää hervahti hänen käsiinsä.

"Seuraavana päivänä", jatkoi Lorenza nyyhkyttäen, "seuraavana päivänä otin selon, miten pitkä aika tällä välin oli kulunut: oli keskiviikko. Minä olin siis kolme päivää tiedottomana; ja minä en tiedä yhtään mitään, mitä noina kolmena päivänä oli tapahtunut."

KYMMENES LUKU

Kreivi de Fenix

Seurasi syvä hiljaisuus, jonka kuluessa toinen noista naisista oli vaipunut tuskallisiin mietteisiin ja toinen helposti ymmärrettävän kummastelun valtaan.

Viimein lopetti Madame Louise ensimmäisenä hiljaisuuden.

"Ja te ette itse millään tavoin ollut avullisena ryöstössänne?" kysyi prinsessa.

"En toki."

"Ettekä tiedä, millä tavoin te jouduitte pois luostarista?"

"En, sitä en tiedä."

"Ja kuitenkin on luostari tavallisesti hyvin suljettu ja vartioitu paikka; siellä on rautatangot ikkunoissa, melkein ylitsepääsemättömät muurit ja porttivahti, joka ei koskaan jätä muille avaimiaan. Niin on laita varsinkin Italiassa, jossa luostarisäännöt ovat paljon ankarammat kuin Ranskassa."

"Mitenkä voisinkaan selittää teille tätä, Madame, sillä olen koettanut syventyä muistojeni kuiluun, mutta en löydä sieltä siitä hetkestä saakka kerrassaan mitään."

"Entä soimasitteko häntä tuosta ryöstöstä?"

"Tietysti."

"Ja millä hän puolusti itseään?"

"Hän sanoi minulle, että hän rakasti minua."

"Ja mitä te silloin hänelle sanoitte?"

"Että minä pelkäsin häntä."

"Te ette siis häntä rakastanut?"

"Oi, en, en!"

"Oletteko aivan varma siitä?"

"Voi, Madame, se tunne, joka minulla oli tuota miestä kohtaan, oli aivan eriskummallinen. Silloin, kun hän on läsnä, en minä ole enää itseni, minä olen hän; mitä hän tahtoo, sitä tahdon minäkin; mitä hän kääkee, sen minä teen; minun sieluni on aivan voimaton, minun järkeni tahtoa vailla: yksi ainoa hänen katseensa kukistaa ja lumooa minut. Milloin tuntuu siltä kuin valaisi hän sieluni sopukoihin ajatuksia, jotka eivät ole minun omiani, milloin tuntuu kuin vetäisi hän minusta näkyville ajatuksia, jotka ovat piilleet minussa niin kätkeytinä, etten ole niiden olemassaoloa aavistanutkaan. Oi, Madame, näettekö nyt, että tämä on selvää noituutta."

"Se on ainakin omituista, ellei juuri yliluonnollista", vastasi prinsessa. "Mutta millaisissa väleissä olitte tuon miehen kanssa sen tapahtuman jälkeen?"

"Hän oli minua kohtaan erinomaisen hellä ja minuun vilpittömästi kiintynyt."

"Hän oli kai kuitenkin turmeltunut luonne?"

"Sitä minä en usko; päinvastoin puhuu hänen sanoissaan suorastaan jonkinlainen apostoli."

"No niin, myöntäkää siis, että rakastatte häntä."

"En, en, Madame", väitti nuori nainen tuskallisesti ja

tarmokkaasti; "minä en rakasta häntä".

"Silloin teidän olisi pitänyt paeta hänen luotaan, teidän olisi pitänyt turvautua maalliseen valtaan ja antaa vanhempienne vaatia teitä takaisin."

"Madame, hän vartioi minua niin huolellisesti, että minä en voinut paeta."

"Miksi ette sitten ilmoittanut kirjeellä tilastanne?"

"Me pysähdyimme matkan varrella ainoastaan taloissa, jotka näyttivät olevan hänen omiaan ja joissa kaikki tottelivat häntä. Monta kertaa minä pyysin paperia, mustetta ja kynää; mutta henkilöt, joiden puoleen käännyn, olivat saaneet häneltä erikoiset ohjeet; minulle ei koskaan mitään vastattu."

"Mutta millä tavalla te sitten matkustitte?"

"Ensin kyytivaunuilla; mutta Milanossa eivät meitä enää odottaneet kyytivaunut, vaan eräänlainen pyörillä kulkeva talo, jossa me sitten jatkoimme matkaamme."

"Mutta kai hänen joskus kuitenkin täytyi jättää teidät yksin?"

"Kyllä, mutta silloin hän lähestyi minua ja sanoi minulle: 'Nukkukaa.' Ja minä vaivuin uneen enkä herännyt ennenkuin hän tuli takaisin."

Prinsessa pudisti epäuskoisesti päätänsä.

"Te ette oikein tosissanne tahtonutkaan paeta", virkkoi hän; "muuten teidän olisi onnistunutkin se tehdä".

"Oi kyllä, Madame, ainakin mikäli minä ymmärrän... Mutta luullakseni minä olin lumottu."

"Hänen lemmensanainsa ja hyväilyjensä lumoama?"

"Hän puhui minulle harvoin rakkaudesta, Madame, enkä muista hänen itseäni hyväilleen muuten kuin suutelemalla minua illalla otsalle ja samoin aamulla."

"Omituista, eriskummallista tosiaankin", jupisi prinsessa. Mutta yhä hän epäili ja jatkoi:

"Sanokaa minulle vielä kerran, ettette häntä rakasta."

"Sen olen valmis vannomaan, Madame."

"Sanokaa vieläkin, etteivät minkäänlaiset maalliset siteet yhdistä teitä häneen."

"Sen sanon yhä uudestaan."

"Että hänellä ei ole mitään oikeuksia, joilla hän voi vaatia teitä takaisin."

"Ei mitään!"

"Mutta kuinka te sitten olette tullut tänne?" jatkoi prinsessa.

"Kertokaa, – sillä sitä minä en ymmärrä."

"Madame, minä käytin hyväkseni ankaraa rajuilmaa, joka yllätti meidät jonkun matkaa tänne päin muistaakseni Nancy-nimisestä kaupungista. Hän oli poistunut paikaltaan vierestäni; hän oli mennyt ajoneuvojen toiseen osastoon, erään vanhuksen puheille, joka siinä osastossa asui. Silloin minä hyppäsin hänen ratsunsa satulaan ja pakenin."

"Ja miksi te jätte juuri Ranskaan, ettekä pyrkinyt takaisin Italiaan?"

"Minä ajattelin, etten voisi mennä takaisin Roomaan, koska siellä luultaisiin, että minä olin tuon miehen kanssarikollinen; siellä minä olisin ollut häväisty, vanhempani eivät olisi ottaneet

minua vastaan."

– Sen tähden minä päätin paeta Pariisiin ja elää siellä piilosalla tai lähteä johonkin muuhun suureen kaupunkiin, jossa pääsisin kätköön kaikkien ihmisten silmiltä ja varsinkin hänen.

– Kun tulin Pariisiin, oli koko kaupunki järkyksissään siitä, että te olitte ruvennut nunnaksi karmeliittiluostariin, Madame. Kaikki kiittivät teidän hurskauttanne, teidän hyvyttänne ja sääliänne kärsiviä kohtaan. Tämä tieto oli minulle valonsäde, Madame. Minut valtasi varma vakaumus, että te yksinänne olitte kyllin hyvä ottaaksenne minut turviinne ja kyllin mahtava voidaksenne puolustaa minua.

"Te vetoatte aina minun mahtiini, lapseni: onko hän siis sitten niin mahtava, tuo mies?"

"On, sitä hän on."

"Mutta kuka hän sitten on? Sanokaahan nyt! Hienotunteisuudesta en ole tähän saakka tahtonut sitä teiltä kysyä. Mutta jos minun täytyy teitä suojella, niin on minun saatava tietää, ketä vastaan."

"Oi, Madame, siinä on taas seikka, johon en voi teille vastata. Minä en laisinkaan tiedä, kuka hän on ja mikä hän on: sen tiedän ainoastaan, etteivät ne, joiden eteen hän suvaitsee ilmestyä, voisi kunnioittaa enemmän kuningasta tai palvella nöyremmin jumalaansa kuin häntä."

"Mutta entä hänen nimensä? Mikä on hänen nimensä?"

"Madame, minä olen kuullut häntä mainittavan monilla eri nimillä. Mutta niistä on ainoastaan kaksi jäänyt mieleeni.

Toisella niistä puhutteli häntä tuo vanhus, josta olen jo teille kertonut ja joka oli matkatoverinamme Milanosta siihen saakka, jolloin pakenin hänen luotaan. Toisella nimellä taas hän itse puhui itsestään."

"Millä nimellä se vanhus puhutteli häntä?"

"Nimellä Akharat... Eikö se ole pakanallinen nimi, vai mitä?.."

"Ja miksi hän itse itseään sanoi?"

"Josef Balsamoksi."

"Ja muuten hän...?"

"Hän... hän tuntee koko maailman, hän tietää kaikki sen asiat; hän puhuu... taivaan Jumala, anna hänelle anteeksi sellaiset herjaukset!.. hän puhuu Aleksanteri Suuresta, Caesarista ja Kaarle Suuresta niinkuin he olisivat olleet hänen tuttaviaan, ja ovathan ne miehet luullakseni kuolleet sangen kauan sitten; mutta lisäksi puhuu hän vielä Kaifaasta, Pilatuksesta ja Vapahtajastamme Jeesuksesta Kristuksesta aivan kuin hän olisi nähnyt hänen ristinkuolemansa."

"Hän on joku huijari", virkkoi prinsessa.

"Madame, minä en tiedä varmaan, mitä tuo nimitys, jota hänestä käytätte, Ranskassa merkitsee; mutta sen minä tiedän varmaan, että hän on vaarallinen mies, olento, jonka edessä kaikki taipuu, kaikki murtuu, kaikki vaipuu tomuksi, mies, jota luulisi aseettomaksi, mutta jolla on omat aseensa; jonka saattaisi luulla olevan yksin, mutta joka voi nostattaa miehiä vaikka maan alta. Ja kaiken tämän hän saa aikaan ilman väkivaltaa

ja voimaa, yhdellä ainoalla sanallaan, pelkällä viittauksella... yhdellä ainoalla hymyllään."

"No", virkkoi prinsessa, "olkoonpa se mies millainen tahansa, teitä suojellaan häntä vastaan, olkaa huoletta, lapseni".

"Te suojelette, niinhän, Madame?"

"Niin, ja sen teen niin kauan kuin ette itse kieltäydy ottamasta sitä suojelusta vastaan. Mutta älkää uskoko älkääkä varsinkaan koettako uskotella minulle ylikuonnollisia ilmiöitä, joita teidän sairas mielikuvituksenne on luonut. Saint-Denisin luostarin muurit ovat varma turva helvetin voimia vastaan, ja vieläpä peloittavampiakin, nimittäin ihmisten valtaa vastaan, uskokaa minua. Sanokaa nyt, madame, mikä on aikomuksenne?"

"Näillä jalokivillä, jotka ovat omiani, Madame, toivon voivani maksaa pääsyn johonkin luostariin, ja juuri tähän, jos se suinkin käy päinsä."

Ja Lorenza laski pöydälle muutamia kalliita rannerenkaita, kallisarvoisia sormuksia, komean timantin ja parin verrattomia korvarenkaita. Niiden arvo oli parikymmentä tuhatta écu.

"Ovatko nämä korut teidän?" kysyi prinsessa.

"Kyllä, ne ovat minun, Madame; hän antoi ne minulle, ja minä annan ne nyt Jumalalle. Minulla on ainoastaan yksi toivomus."

"Mikä? Sanokaa!"

"Että hänen arabialainen hevosensa Djerid, joka oli vapautukseni välikappale, annettaisiin hänelle takaisin, jos hän sitä vaatii."

"Mutta te ette tahdo millään ehdolla maailmassa poistua

hänen kanssaan täältä, eikö niin?"

"Minäkö? Minä en ole hänen."

"Se on totta, sen olette jo sanonut. Te vaaditte siis, madame, yhä edelleen päästä nunnaksi Saint-Denisin luostariin ja jatkaa täällä uskonnollista hartauttanne, jonka kertomanne merkillinen tapahtuma Subiacossa keskeytti?"

"Se on pyhin toivomukseni, Madame, ja minä anelen polvillani teiltä sitä suosionosoitusta."

"No niin, olkaa huoletta, lapseni", vastasi prinsessa, "tästä hetkestä alkaen saatte elää meidän joukossamme. Ja siitä päivästä, jolloin olette näyttänyt meille, miten suuresti te sitä suosiota tosiaan haluatte, ja jolloin mallikelpoinen käytös, jota teiltä odotan, on oikeuttanut teidät sen saamaan, sinä päivänä olette Herran oma, ja minä menen vastuuseen, ettei kukaan teitä ryöstä Saint-Denisin luostarista, kun sen abbedissa valvoo turvallisuuttanne."

Lorenza lankesi suojelijattarensa jalkain juureen ja kiitteli häntä mitä hartaimmin ja vilpittömimmin.

Mutta yhtäkkiä hän kohosi ylös toisen polvensa varaan, kuunteli, kalpeni ja alkoi vavista.

"Hyvä Jumala!" huudahti hän, "voi, hyvä Jumala!"

"Mitä nyt?" kysyi Madame Louise.

"Koko ruumiini vapisee! Ettekö näe sitä? Hän tulee! Nyt hän tulee!"

"Kuka tulee?"

"Hän, joka on päättänyt syöstä minut kadotukseen."

"Tuo mies?"

"Niin, hän. Ettekö näe, miten käteni vapisevat?"

"Niin, siltä näyttää."

"Voi", huudahti Lorenza; "tämä vavahdus sydämessä... hän lähestyy, hän on jo lähellä!"

"Te kai erehdytte."

"En, en, Madame. Katsokaa, hän vetää minua täältä vasten tahtoani; pitäkää minua kiinni, pitäkää."

Madame Louise otti nuorta naista käsivarresta.

"Mutta koettakaa nyt rauhoittua, lapsiraukka", sanoi hän; "vaikka hän tulisikin, täällä olette tosiaan turvassa."

"Hän on lähellä, hän on lähellä, uskokaa minua!" huudahti Lorenza aivan kauhistuneena ja lamassa ja ojensi kätensä huoneen ovea kohti.

"Mielettömyyttä!" väitti prinsessa. "Astutaanko muka sillä tavalla Ranskan Madame Louisen huoneeseen?.. Siinä tapauksessa täytyisi tuon miehen tuoda jotakin kuninkaallista käskyä".

"Madame, minä en tiedä, miten hän on tullut sisään", huudahti Lorenza ja kaatui selin maahan; "mutta sen tiedän ja siitä olen aivan varma, että hän nousee nyt portaita, että hän on tuskin kymmenen askeleen päässä täältä... että hän on jo täällä".

Yhtäkkiä ovi aukesi; prinsessa astui askeleen taaksepäin säikähtäen vasten tahtoainkin tällaista omituista yhteensattumaa.

Muuan sisar ilmestyi kynnykselle.

"Kuka siellä on?" kysyi prinsessa; "mitä te tahdotte?"

"Madame", vastasi nunna, "tänne luostariin tuli muuan ylimys, joka tahtoo puhutella teidän kuninkaallista korkeuttanne".

"Hänen nimensä?"

"Kreivi de Fenix."

"Häinkö se on?" kysyi prinsessa Lorenzalta; "tunnetteko tämän nimen?"

"En tunne, mutta hän se on, Madame, se on hän!"

"Mitä hänellä on asiaa?" kysyi prinsessa nunnalta.

"Preussin kuninkaan lähettämänä erikoisasialle hänen majesteettinsa Ranskan kuninkaan hoviin pyytää hän saada kunnian puhella hetken teidän kuninkaallisen korkeutenne kanssa."

Madame Louise mietti silmänräpäyksen; sitten sanoi hän kääntyen Lorenzan puoleen:

"Menkää tuonne sivuhuoneeseen."

Lorenza totteli.

"Ja te, sisareni, antakaa ylimyksen nyt tulla sisään", jatkoi prinsessa. Nanna kumarsi ja poistui.

Prinsessa piti huolen, että sivuhuoneen ovi tuli tarkasti lukkoon, ja meni sitten jälleen istumaan nojatuoliinsa ja odotti nyt tavallaan sangen levottomana, mitä tapahtuisi.

Nanna palasi melkein heti.

Hänen perässään asteli se mies, jonka olemme nähneet antaneen ilmoittaa itsensä esittelyjuhlissa kuninkaan hovissa.

Hänen pukunsa oli sama kun siinäkin tilaisuudessa, nimittäin jäykänmuotoinen preussilainen univormu; päässä hänellä oli sotilasperuukki ja kaulassa musta liina. Hän loi Madame Louisen edessä suuret ja ilmehikkäät silmänsä maahan, mutta ainoastaan suodakseen hänelle kunnioituksen, johon jokainen aatelismies, olkoon hän miten ylhäinen tahansa, on velvollinen Ranskan prinsessaa kohtaan; sillä yhtäkkiä kohotti hän jälleen silmänsä kuin peläten näyttävänsä liian nöyrältä.

"Madame", lausui hän, "minä kiitän teidän kuninkaallista korkeuttanne tästä minulle suvaitsemastanne suosiosta. Minä olin kuitenkin siitä varma, koska tiesin, että teidän korkeutenne auttaa jalomielisesti kaikkia onnettomia ja kärsiviä."

"Tosiaan, monsieur, sitä koetan tehdä", vastasi prinsessa arvokkaasti, sillä hän uskoi voivansa kymmenen minuutin puhelulla musertaa tuon miehen, joka näytti tulleen julkeasti pyytämään jonkinlaista suojelusta, käytettyään väärin valtaansa.

Kreivi kumarsi muka ymmärtämättä prinsessan kaksimielisiä sanoja.

"Mitä hyvää voin teille tehdä, monsieur?" jatkoi Madame Louise entiseen pisteliääseen tapaan.

"Kaiken, Madame."

"Puhukaa."

"Teidän korkeutenne, jota minä en olisi tullut suinkaan ilman vakavia syitä häiritsemään rauhassanne, jonka olette omaksenne valinnut, on, niin ainakin luulen, antanut turvaa eräälle henkilölle, jonka kohtalot koskevat minua mitä suurimmassa

määrin."

"Mikä on tuon henkilön nimi?"

"Lorenza Feliciani."

"Ja missä suhteessa hän on teihin? Onko hän sukulaisenne, läheinen tai kaukainen?"

"Hän on minun vaimoni."

"Vaimonneko?" kysyi prinsessa kovemmalla äänellä, niin että se olisi kuulunut sivuhuoneeseen. "Onko Lorenza Feliciani kreivitär de Fenix?"

"Kyllä, Lorenza Feliciani on kreivitär de Fenix, madame", vastasi kreivi aivan tyynesti.

"Täällä karmeliittiluostarissa ei ole mitään kreivitär de Fenixiä", vastasi prinsessa kuivasti.

Mutta kreivi ei pitänyt suinkaan itseään voitettuna, vaan jatkoi:

"Ehkä, Madame, teidän korkeutenne ei ole siis vielä vakuuttunut, että Lorenza Feliciani ja kreivitär de Fenix ovat sama henkilö?"

"En, sen tunnustan", vastasi prinsessa, "ja te arvasitte aivan oikein, monsieur; minun vakaumukseni ei tässä suhteessa suinkaan ole varma".

"Suvaitseeko teidän korkeutenne käskeä, että Lorenza Feliciani tuodaan teidän eteenne, niin teiltä haihtuu viimeinenkin epäily. Pyydän anteeksi, että väitän tällä tavoin teitä vastaan; mutta minä olen kovin kiintynyt tuohon nuoreen naiseen, ja tietääkseni on hän kovin suruissaan siitä, että hänen täytyy olla

erossa minusta."

"Niinkö luulette?"

"Kyllä, Madame, niin luulen, vaikka ansioni lienevätkin vähäiset."

– Oh, – ajatteli prinsessa, – Lorenza puhui totta, tuo mies on tosiaan vaarallinen olento.

Kreivi pysyi yhä täysin tyynenä ja noudatti mitä ankarimmin hovisääntöjen määräämää kohteliaisuutta.

– Täytyy koettaa ensin valheella, – ajatteli Madame Louise edelleen.

"Monsieur", sanoi hän ääneen, "enhän voi antaa teille naista, jota täällä ei ole. Ymmärrän hyvin, että te niin kiihkeästi etsitte häntä, jos tosiaan rakastatte häntä, niinkuin sanotte, mutta jos tahdotte hänet löytää, niin saatte hakea muualta, uskokaa minua."

Kreivi oli sisään tullessaan nopeasti vilkaissut ympärilleen kaikkiin esineihin, mitä Madame Louisen huoneessa oli, ja hänen silmänsä olivat kohdistuneet sekunniksi, tosin vain yhdeksi ainoaksi sekunniksi, mutta se riitti, pöytään, joka oli eräässä huoneen hämärässä kulmassa. Ja juuri sille pöydälle oli Lorenza jättänyt jalokivensä, jotka hän oli antanut maksuksi päästäkseen karmeliittiluostariin. Sähköystä, jota niistä läksi varjoon, oli kreivi de Fenix heti ne tuntenut.

"Jos teidän kuninkaallinen korkeutenne suvaitsisi muistaa asioita, ponnistus, jota pyydän teitä tekemään", väitti kreivi, "niin te muistaisitte hyvin, että Lorenza Feliciani oli äsken tässä huoneessa, että hän asetti tuohon pöydälle siinä olevat jalokivet

ja että hän, neuvoteltuaan teidän korkeutenne kanssa, meni..."

Kreivi de Fenix näki vilaukselta katseen, jonka prinsessa loi sivuhuoneeseen päin.

"Meni tuonne huoneeseen", lopetti kreivi de Fenix.

Prinsessa punastui. Kreivi jatkoi:

"Joten minä odotan nyt vain, että teidän korkeutenne suvaitsee antaa minun käskeä häntä tänne, ja hän tulee heti, sitä en epäile."

Prinsessa muisti, että Lorenza oli lukinnut oven sisältä, joten mikään ei voinut pakottaa häntä tulemaan vasten hänen omaa tahtoaan.

"Mutta", virkkoi prinsessa koettamatta salata harmiaan siitä, että oli valehdellut miehelle, jolta ei kuitenkaan mitään voinut salata, "mutta jos hän tulee tänne, mitä hän täällä tekee?"

"Ei mitään, Madame; hän sanoo ainoastaan teidän Korkeudellenne tahtovansa tulla pois täältä kanssani, kun hän kerran on minun vaimoni."

Viimeinen sana rauhoitti prinsessaa, sillä hän muisti, miten jyrkästi Lorenza oli kieltänyt olevansa tuon miehen vaimo.

"Teidän vaimonne", sanoi prinsessa; "oletteko tosiaankin siitä varma?"

Ja hänen sanoissaan värähti suuttumus.

"Saattaisipa luulla, ettei teidän korkeutenne usko minua", vastasi kreivi kohteliaasti. "Kuitenkaan ei ole kovinkaan mahdoton asia, että kreivi de Fenix on nainut Lorenza Felicianin, ja koska viimeainittu on hänen vaimonsa, hän vaatii vaimoaan takaisin."

"Vaimoanne taas!" huudahti Louise kärsimättömästi; "te uskallatte väittää, että Lorenza Feliciani on teidän vaimonne?"

"Kyllä, Madame", vastasi kreivi aivan koruttomasti; "niin uskallan, sillä se on totta".

"Te olette siis naimisissa?"

"Niin, naimisissa."

"Lorenzan kanssa?"

"Lorenzan."

"Laillisesti?"

"Tietysti, ja jos yhä aiotte, madame, minua epäillä, mikä minua loukkaa..."

"Niin mitä silloin teette?"

"Näytän teille omin silmin katsellaksenne vihkimätodistuksen, jonka pappi, joka meidät yhdisti, on asianmukaisesti laatinut ja allekirjoittanut."

Prinsessa säpsähti; moinen tyyneys horjutti hänen vakaumustaan.

Kreivi avasi lompakkonsa ja levitti prinsessan eteen nelin kerroin taitetun paperin.

"Tässä on todistus, että puhun totta, Madame, ja että minulla on oikeus vaatia tuota naista takaisin; allekirjoitus osoittaa sen... Suvaitseeko teidän korkeutenne lukea tätä asiapaperia ja tarkastaa allekirjoitusta?"

"Allekirjoitustako!" supisi prinsessa epäillen, mikä oli vieraalle vieläkin loukkaavampi kuin hänen suuttumuksensa; "mutta jos se allekirjoitus onkin...?"

"Sen on kirjoittanut Pyhän Johanneksen kappelin kirkkoherra Strassburgissa; hänet tuntee hyvin esimerkiksi kardinaali de Rohan, ja jos hänen ylhäisyytensä olisi täällä..."

"Hyvä, kardinaali onkin täällä!" huudahti prinsessa ja iski kreiviin leimuavan katseen. "Hänen ylhäisyytensä ei ole lähtenyt vielä Saint-Denisistä; hän on paraikaa tuomiokirkon kanukkien luona; mikään ei siis ole helpompaa kuin näyttää asia toteen itse ehdottamallanne tavalla."

"Se on minulle onnellinen sattuma, Madame", vastasi kreivi ja pisti tynesti paperin takaisin lompakkoon; "sillä niin näen toivoakseni piankin kaikkien vääräin epäluulojen haihtuvan, joita teidän korkeudellanne on minua kohtaan".

"Moinen julkeus saa minut tosiaan kuohuksiin!" virkkoi prinsessa ja soitti rajusti kelloa. "Sisar, sisar, tänne!"

Sama nunna, joka oli äsken tuonut kreivi de Fenixin sisään, kiiruhti huoneeseen.

"Käske esiratsastajani nousta satulaan", virkkoi prinsessa; "hän viekään tämän kirjeen kardinaali de Rohanille, joka tavataan tuomiokapitulissa. Hänen täytyy tulla tänne viipymättä, minä odotan häntä."

Ja puhuessaan prinsessa kirjoitti pari sanaa ja antoi sitten kirjeen nunnalle.

Sitten lisäsi hän aivan hiljaa:

"Toimita ulos käytävään kaksi ratsupoliisia ja sano heille, ettei kukaan saa lähteä täältä minun luvattani. Mene!"

Kreivi oli seurannut kaikkia Madame Louisen ajatuksen

vaiheita, ajatuksen, joka nyt kehittyi päätökseen taistella häntä vastaan viimeiseen saakka. Ja sillaikaa kuin prinsessa kirjoitti, oli kreivi, joka luultavastikin aikoi viedä vastustajalta voiton, mennyt sivuhuoneen ovelle ja suuntasi siinä seisten katseensa oveen ja ojensi ja pudisti siinä käsiään liikkeellä, joka oli paremminkin eräiden sääntöjen mukainen kuin voimakas, ja lausui aivan hiljaa pari sanaa.

Kun prinsessa kääntyi, näki hän kreivin tuossa asennossa.

"Mitä te siellä teette, monsieur?" kysyi prinsessa.

"Madame", vastasi kreivi, "minä manaan Lorenza Feliciania tulemaan tänne todistamaan vapaaehtoisesti, etten minä ole petturi enkä väärentäjä; ja sen hän tekee kaikkien muiden todistusten lisäksi, joita teidän korkeutenne toivoo".

"Monsieur!"

"Lorenza Feliciani!" huusi kreivi äänellä, joka voi vallita kaikkea, jopa prinsessankin tahtoa; "Lorenza Feliciani, tule tänne, tule!"

Mutta ovi pysyi kiinni.

"Tule, minä tahdon!" toisti kreivi.

Silloin narahti avain lukossa, ja prinsessa näki kuvaamattomaksi kauhukseen nuoren naisen tulevan ulos katsellen suoraan kreiviin ja näyttämättä laisinkaan suuttuneelta tai vihaavalta.

"Mitä ajattelettekaan, lapseni, mitä teette?" huudahti Madame Louise. "Miksi tulette takaisin tämän miehen luo, jota olette paennut? Te olitte täällä varmassa turvassa, sanoinhan sen teille."

"Hän on turvassa minunkin kodissani, Madame", vastasi kreivi. Sitten kääntyi hän nuoren naisen puoleen:

"Eikö niin, Lorenza", virkkoi hän, "että sinä olet turvassa minun luonani?"

"Olen", vastasi nuori nainen.

Prinsessan kummastuksella ei ollut enää rajoja; hän vaipui kädet ristissä nojatuoliinsa.

"Ja nyt, Lorenza", sanoi kreivi lempeällä äänellä, jossa silti oli käskevä vivahdus; "minua syytetään siitä, että olen harjoittanut väkivaltaa sinua vastaan. Sanohan, olenko minä koskaan pakottanut sinua mihinkään, olipa se mitä tahansa?"

"Et koskaan", vastasi nuori nainen kirkkaalla ja selvällä äänellä, mutta vahvistamatta tuota tietoaan minkäänlaisilla liikkeillä.

"Mitä sitten merkitsee se ryöstöjuttu, jonka te minulle kerroitte?" huudahti prinsessa.

Lorenza pysyi vaiti; hän katseli vain kreiviä, aivan kuin elämä ja sanat, jotka ovat elämän ilmaus, olisivat tulleet häneen tuosta miehestä.

"Hänen korkeutensa haluaa nähtävästi tietää, miten sinä jouduit pois luostarista. Kerro kaikki tapahtumat siitä hetkestä, kun pyörryit kirkon kuorissa, siihen saakka, jolloin heräsit kyytivaunuissa."

Lorenza oli yhä vaiti.

"Kerro kaikki yksityiskohdittain, jättämättä mitään pois", jatkoi kreivi. "Minä tahdon."

Lorenza ei voinut estää ruumistaan värähtämästä.

"Minä en sitä muista", vastasi hän.

"Etsi muistoistasi, niin tulee mieleesi."

"Ahaa, tosiaankin", virkkoi Lorenza silloin entisellä yksitoikkoisella äänellä, "nyt minä sen muistan".

"Puhu."

"Kun minä siis pyörriin juuri sillä hetkellä, jolloin saksat koskivat hiuksiini, kannettiin minut kammiooni ja asetettiin vuoteelleni. Iltaan saakka jäi äiti luokseni, ja koska minä yhä olin tiedottomana, niin lähetettiin noutamaan kylän välskäriä. Hän koetteli valtimoani ja piti kuvastinta suuni edessä, ja kun hän näki, että sydämeni oli lakannut sykkimästä ja suuni hengittämästä, julisti hän, että minä olin kuollut."

"Mutta kuinka te tuon voitte tietää?" kysyi prinsessa.

"Hänen korkeutensa tahtoo kuulla, kuinka tuon kaiken tiedät", toisti kreivi.

"Merkillistä", virkkoi Lorenza, "minä näin ja kuulin kaikki, vaikka minä en osannut avata silmiäni, en puhua enkä liikahtaakaan; minä olin ikäänkuin horrostilassa".

"Tronchin on tosiaan joskus puhunut minulle henkilöistä, jotka ovat vaipuneet horrostilaan ja tulleet haudatuiksi elävältä", virkkoi prinsessa.

"Jatka, Lorenza."

"Äitini oli epätoivoissaan eikä voinut uskoa, että minä olin kuollut; hän tahtoi viettää seuraavan yön ja myöskin seuraavan päivän luonani."

– Hän teki, mitä sanoi. Mutta niinä kuutenaneljättä tuntina, jonka ajan hän valvoi vieressäni, kului aika liikahtamattani tai edes kertaakaan huokaisemattani.

– Kolme kertaa tuli pappi sinne ja väitti joka kerta äidilleni, että oli Jumalan uhmaamista pitää enää ruumistani maan päällä, kun Hän kerran oli ottanut minun sieluni; sillä hän ei epäillyt, että minä olin kuollut täydellisesti autuuteen vievässä tilassa, koska olin kuollut hetkellä, jolloin olin lausumaisillani sanat, jotka vahvistaisivat ikuisen liittoni Herramme kanssa. Niin, sanoi hän, hän ei epäillyt, ettei sieluni ollut heti noussut taivaaseen.

– Äitini piti päänsä ja sai viimein luvan valvoa ääressäni vielä koko maanantain ja tiistain välisen yön.

– Tiistai-aamuna minä olin yhä vielä samassa elottomuuden tilassa.

– Äitini masentui ja vetäytyi pois. Nunnat väittivät herjatun pyhiä asioita. Vahakynttilät olivat jo sytytetyt kappelissa, johon minut oli asetettava maan tavan mukaan ihmisten nähtäväksi yhdeksi yöksi ja päiväksi.

– Kun äitini oli poistunut, tulivat ruumiin pukijat kammiooni, ja koska minä en ollut vielä vannonut nunnavalaani, verhottiin minut valkeaan pukuun, asetettiin valkeista ruusuista solmittu seppäle päähäni, minulta pantiin kädet rinnalle ristiin ja sitten huudettiin:

– 'Ruumisarkku!'

– Ruumisarkku kannettiin kammiooni; ankara väristys kulki pitkin koko ruumistani, sillä, toistan sen teille, minä näin

suljettujen silmäluomieni läpi niinkuin silmäni olisivat olleet auki.

– Minut nostettiin kirstuun.

– Sitten kannettiin minut kappeliin paljain kasvoin, niinkuin meidät italiattaret aina viedään parihuoneeseen, asetettiin sinne keskelle kuoria ja ympärilleni palavat vahakyynttilät sekä vihkivesiastia jalkoihini.

– Kaiken päivää kävi Subiacon talonpoikia kappelissa rukoilemassa puolestani ja vihmomassa minua pyhällä vedellä.

– Tuli ilta. Vierastulva loppui, kaikki kappelin ovet paitsi yhtä pientä ovea suljettiin sisältä, eikä luokseni jäänyt muita kuin sairaanhoitajasisar.

– Minä kuulin kellon lyövän tunnin toisensa jälkeen; se löi yhdeksän, löi kymmenen, se löi yksitoista.

– Joka lyönti kajahti myöskin sydämessäni. Minä kuulin... mikä kauhea tieto... omain sielukellojeni soiton.

– Yksin Jumala tietää, miten minä ponnistelin päästäkseni tuosta kalman unesta, siteistä, jotka kytkivät minut niinkuin rautakahleet arkkuni pohjaan. Mutta Jumala minun tuskani näki, koska Hän armahti minua.

– Kello löi kaksitoista sydänyöllä.

– Ensi lyönnillä tuntui minusta niinkuin koko ruumistani olisi väristänyt suonenvetoinen liike, samanlainen, jota tunsin aina, kun Akharat lähestyi minua. Sitten ahdisti sydäntäni, ja viimein näin hänen ilmestyvän kappelin ovele.

"Pelontunteinko sen näit?" kysyi kreivi de Fenix.

"En, enpä suinkaan, se oli ilon, hurmauksen, autuuden tunnetta, sillä minä ymmärsin, että hän tuli nyt ottamaan minua hirvittävän kuoleman käsistä, joka minua niin kauhisti. Hän tuli arkkuni viereen, katseli minua hetken surumielisesti hymyillen ja sanoi minulle":

– 'Nouse ja käy.'

– Kahleet, jotka pitivät ruumistani jäykkänä, heltisivät heti; tuon mahtavan äänen kuullessani nousin ja laskin toisen jalkani pois arkusta.

– 'Oletko onnellinen siitä, että elät?' kysyi hän minulta.

– 'Hyvin onnellinen', vastasin minä.

– 'Hyvä, seuraa minua.'

– Sairaanhoidajanunna oli niin tottunut ruumiini ääressä paraikaa toimittamaansa työhön, koska hän oli täyttänyt moista velvollisuutta monien muitten nunnien kuoltua, että hän oli nukahtanut tuolilleen. Minä kuljin hänen ohitsean häntä herättämättä ja seurasin miestä, joka oli nyt toisen kerran pelastanut minut kuolemasta.

– Me tulimme pihalle. Minä näin jälleen tähtiä kimmaltelevan taivaan, jota en ollut enää toivonut näkeväni. Minä sain hengittää raikasta yöilmaa, jota vainajat eivät enää tunne, mutta joka elävistä on niin suloista.

– 'Ennenkuin lähdet luostarista', sanoi Akharat minulle, 'valitse Jumala tai minut. Tahdotko olla nunna? Vai tahdotko seurata minua?'

– 'Minä tahdon seurata sinua', vastasin minä.

– 'Tule sitten', sanoi hän minulle toisen kerran.

– Me tulimme luostarin pienelle portille; se oli lukossa.

– 'Missä ovat avaimet?' kysyi hän.

– 'Portinvahti-nunnan laukussa.'

– 'Missä se laukku on?'

– 'Tuolilla hänen sänkynsä vieressä.'

– 'Mene äänettömästi hänen luokseen, ota avaimet, valitse niistä tämän portin avain ja tuo se minulle.'

– Minä tottelin. Portinvahti-nunnan ovi ei ollut lukossa, minä menin hänen kammioonsa. Astuin suoraan tuolin luo. Etsin avaimia laukusta ja löysin ne; tunsin avaimista porttiin sopivan ja vein sen Akharatille.

– Viiden minuutin kuluttua portti aukesi, ja me olimme kadulla.

– Silloin minä nojauduin hänen käsivarteensa ja me riensimme Subiacon kylän toiseen päähän. Sadan askeleen päässä viimeisestä talosta odottivat meitä valmiit kyytivaunut. Me nousimme niihin ja hevoset läksivät juoksemaan täyttä laukkaa.

"Eikö teille tehty mitään väkivaltaa? Eikö teitä mitenkään uhattu? Te seurastitte tuota miestä omasta tahdostanne?" kysyi Madame Louise.

"Hänen kuninkaallinen korkeutensa kysyy sinulta, Lorenza, pakotinko minä sinua jollakin uhkauksella tai väkivallalla tulemaan kanssani?"

"Et."

"Miksi sitten häntä seurasitte?"

"Sano, miksi minua seurasit?"

"Siksi, että minä sinua rakastin", vastasi Lorenza.

Kreivi de Fenix kääntyi prinsessan puoleen ja hymyili voitonriemuisesti.

YHDESTOISTA LUKU

Hänen ylhäisyytensä kardinaali de Rohan

Se, mitä prinsessan silmien edessä tapahtui, oli niin ihmeellistä, että hän, joka oli samalla kertaa terävänäköinen ja tunteellinen, kysyi mielessään, eikö tuo hänen edessään oleva mies tosiaan ollut noita, joka taisi aivan tahtonsa mukaan hallita ihmisten sydämiä ja sieluja.

Mutta kreivi de Fenix ei lopettanut asiaa vielä tähän.

"Madame", sanoi hän, "ette ole kuullut kaikkea, teidän korkeutenne ei Lorenzan suusta saanut vielä kuin ainoastaan osan meidän tarinaamme; te saattaisitte siis yhä epäillä, ellette kuulisi häneltä itseltään myöskin loppua".

Ja kääntyen nuoren naisen puoleen hän kysyi:

"Muistatko sitten matkamme vaihteita, hyvä Lorenza, ja kuinka me yhdessä kävimme Milanossa, Lago Maggiorella, Oberlandissa ja Rigillä ja kauniin Rhein-virran varsilla, joka on pohjolan Tiber?"

"Kyllä", vastasi nuori nainen entisellä yksitoikkoisella äänellä; "kyllä, Lorenza on nähnyt kaiken tuon".

"Teidät pakotti tämä mies siihen, eikö niin, lapseni? Teidän täytyi taipua vastustamattoman voiman valtaan, jota te itsekään ette voinut selittää?" kysyi prinsessa.

"Miksi luulla sellaista, Madame, kun kaikki, mitä teidän korkeutenne on nyt kuullut, todistaa aivan päinvastaista? Hm, jos te toivotte vielä parempaa todistusta, aineellista todistuskappaletta, niin tässä on kirje Lorenzalta itseltään. Vastoin tahtoaanikin täytyi minun jättää hänet yksinään Mainziin; no niin, siellä hän minua kaipasi, sillä poissa ollessani kirjoitti hän minulle tämän pienen kirjelapun, jonka teidän korkeutenne suvainnee lukea."

Kreivi otti lompakostaan kirjeen ja antoi sen prinsessalle.
Prinsessa luki:

'Tule takaisin, Akharat; minä olen kaikkea vailla, kun sinä olet poissa. Hyvä Jumala, milloin saan olla sinun ainaisesti?

Lorenza.'

Prinsessa nousi ylös vihastuksen puna otsallaan ja meni kirje kädessä Lorenzan luo.

Nainen antoi hänen tulla, näkemättä tai kuulematta häntä; hän näytti näkevän ainoastaan kreivin ja kuulevan vain hänen sanansa.

"Ymmärrän", sanoi viimemainittu vilkkaasti, näyttäen päättäneen esiintyä loppuun saakka nuoren naisen tulkkina, "teidän korkeutenne epäilee ja tahtoo tietää, onko kirje tosiaan häneltä. Hyvä, hän saattaa itse teidän korkeutenne asiasta vakuutetuksi. Vastaahan, Lorenza, kuka on tämän kirjeen kirjoittanut?"

Kreivi otti kirjeen ja pani sen vaimonsa käteen, joka kohta

painoi kätensä, jolla oli kirjeen ottanut, sydämelleen.

"Lorenza sen teki", vastasi hän.

"Ja tiedätkö, Lorenza, mitä se kirje sisältää?"

"Tiedän."

"No niin, sano siis prinsessalle mitä se sisältää, ettei hän luulisi minun häntä pettävän väittäessäni, että sinä rakastat minua. Sano se hänelle; minä tahdon."

Lorenza näytti ponnistavan voimiaan; mutta kirjettä avaamatta tai kohottamatta sitä silmiensä eteen hän luki:

'Tule takaisin, Akharat; minä olen kaikkea vailla, kun sinä olet poissa. Hyvä Jumala, milloin saan olla sinun ainaisesti?

Lorenza.'

"Tämä on suorastaan uskomatonta", virkkoi prinsessa, "enkä minä teitä usko, sillä kaikessa tässä on jotakin selittämätöntä, jotakin ylikuonnollista".

"Tämä kirje se juuri sai minut jouduttamaan yhdistymistämme", jatkoi kreivi de Fenix aivan kuin ei olisi Madame Louisen sanoja kuullutkaan. "Minä rakastin Lorenzaa yhtä suuresti kuin hän minua. Meidän suhteemme oli kiero. Sitäpaitsi saattoi minua kiertelevässä elämässä, jota vietin, kohdata jokin onnettomuus. Minähän olisin voinut kuolla, ja minä tahdoin, että kaikki, mitä omistan, olisi siinä tapauksessa joutunut Lorenzalle. Sentähden me menimme naimisiin heti kun saavuimme Strassburgiin."

"Menitte naimisiin?"

"Niin."

"Mahdotonta."

"Miksikä niin, Madame?" kysyi kreivi hymyillen. "Ja mitä mahdotonta te siinä näette, että kreivi de Fenix meni Lorenza Felicianin kanssa naimisiin?"

"Mutta hän sanoi tässä itse minulle, ettei hän ole teidän vaimonne."

Prinsessalle vastaamatta kääntyi kreivi Lorenzan puoleen. "Muistatko minä päivänä me menimme naimisiin?" kysyi hän Lorenzalta.

"Kyllä, toukokuun kolmantena", vastasi viimemainittu.

"Missä sitten?"

"Strassburgissa."

"Missä kirkossa siellä?"

"Itse tuomiokirkossa, pyhän Johanneksen kappelissa."

"Vastustitko jollakin tavalla tätä liittoa?"

"En, minä olin siitä ylen onnellinen."

"Katsopas, Lorenza", jatkoi kreivi, "kysyn tätä siksi, että prinsessa luulee, että sinua on pakotettu. Hänelle on kerrottu, että sinä vihaat minua."

Ja näin sanoen otti kreivi Lorenzaa kädestä.

Nuoren naisen koko ruumis värisi suloisesta onnesta.

"Minäkö vihaisin sinua!" vastasi hän. "Ei, minä rakastan sinua. Sinä olet hyvä, sinä olet jalo, sinä olet mahtava!"

"Ja sanopas, Lorenza, olenko minä koskaan sen jälkeen, kun sinusta tuli vaimoni, käyttänyt väärin puolison oikeuksia?"

"Ei, sinä olet kunnioittanut minua kuin tyttäresi, ja minä olen sinun viaton ja tahraton ystävättäresi."

Kreivi kääntyi prinsessan puoleen kuin sanoakseen hänelle: Siinä sen nyt kuulitte!

Kauhun vallassa oli Madame Louise väistynyt takaperin aina norsunluisen ristiinnaulitunkuvan luo, joka oli asetettu seinälle mustalle samettitaustalle.

"Tässäkö kaikki, mitä teidän korkeutenne haluaa tietää?" kysyi kreivi päästään kädestään Lorenzan käden.

"Monsieur", huudahti prinsessa, "älkää lähestykö minua enää, enempiä te kuin hänkään!"

Samassa kuultiin vaunujen saapuvan jyristen luostarin portille.

"Ah", huudahti prinsessa; "vihdoinkin saamme tietää, mitä tästä sopii ajatella!"

Kreivi de Fenix kumarsi, virkkoi jonkun sanan Lorenzalle ja odotti kardinaalin tuloa tyynenä kuin ainakin mies, jolla on taito johtaa tapahtumia.

Tuokion päästä avautui ovi, ja vieraaksi ilmoitettiin hänen ylhäisyytensä kardinaali de Rohan.

Kolmannen henkilön läsnäolo rauhoitti prinsessaa; hän asettui jälleen nojatuoliin ja virkkoi:

"Antakaa kardinaalin käydä sisään."

Kardinaali astui huoneeseen. Mutta tuskin hän ennätti tervehtiä prinsessaa, kun hän huomasi Balsamon.

"Ah, tekö, monsieur?" sanoi hän hämmästyneenä.

"Te tunnette tämän vieraan?" kysyi prinsessa yhä enemmän kummissaan.

"Kyllä", vastasi kardinaali.

"Te siis sanotte, kuka hän on?" huudahti Madame Louise.

"Mikään ei ole sen helpompi asia", vastasi kardinaali, "monsieur on noita".

"Noita!" mutisi prinsessa.

"Anteeksi, Madame", pyysi kreivi, "hänen ylhäisyytensä selittää kohta asian lähemmin ja toivoakseni tavalla, joka tyydyttää kaikkia".

"Olisikohan tämä herra ennustanut teidän kuninkaalliselle korkeudellennekin, koska näytätte niin liikutetulta?" kysyi hra de Rohan.

"Vihkimätodistus! Heti tänne vihkimätodistus!" huudahti prinsessa.

Kardinaali katsoi häneen kummastuneena, sillä hän ei tiennyt, mitä tuo tuollainen huudahdus merkitsi.

"Tässä on", vastasi kreivi ja antoi paperin kardinaalille. "Mikä tämä on?" kysyi kardinaali.

"Teidän ylhäisyytenne, tahdon tietää, onko allekirjoitus siinä oikea ja onko se paperi pätevä", sanoi prinsessa.

Kardinaali luki paperin, jonka prinsessa antoi hänelle. "Tämä paperi on aivan asianmukainen vihkimätodistus ja allekirjoittaja on herra Remy, pyhän Johanneksen kappelin kirkkoherra; mutta kuinka tämä liikuttaa teidän korkeuttanne?"

"Paljonkin, monsieur; allekirjoitus on oikea...?"

"Oikea; mutta mikään ei todista, ettei sitä ole pakolla saatu."

"Pakolla saatu, se on sängen mahdollista, eikö niin?" huudahti prinsessa.

"Ja myöskin Lorenzan suostumus samoin, eikö niin?" virkkoi kreivi ivalla, joka kohdistui nimenomaan prinsessaan.

"Mutta sanokaapas, millä keinoilla voisi anastaa tällaisen allekirjoituksen, teidän ylhäisyytenne? Sanokaapas, tiedättekö sen?"

"Keinoilla, jotka ovat nimenomaan tällä herralla: noituudella."

"Noituudella! Kardinaali, teidätkö suustanne kuulen nämä sanat?"

"Monsieur on noita, kuten olen sanonut, ja sitä en peruuta."

"Teidän ylhäisyytenne suvaitsee laskea leikkiä."

"En, ja todistukseksi siitä tahdon teidän läsnäollessanne puhua pari vakavaa sanaa tämän herran kanssa."

"Minä aioin itse pyytää sitä teidän ylhäisyydeltänne", virkkoi kreivi de Fenix.

"Sängen hyvä; mutta älkää unohtako, että kuulustelija olen minä", vastasi kardinaali ylpeästi.

"Ja minä, muistakoon teidän ylhäisyytenne sen, lupaan vastata kaikkiin teidän kysymyksiinne, jopa hänen korkeutensakin läsnäollessa, jos vaaditte. Mutta olenpa vakuutettu, että sitä ette vaadi."

Kardinaali hymyili.

"Monsieur", sanoi hän, "on peräti vaikeaa näytellä noitaa meidän aikoinamme. Minä näin kerran teidän jo esittävän tuota

osaa; te näyttelitte sen hyvin suurella menestyksellä; mutta nyt ilmoitan teille etukäteen, etteivät kaikki ole yhtä kärsivällisiä eivätkä ennen kaikkia yhtä jalomielisiä kuin hänen korkeutensa dauphine."

"Hänen korkeutensa dauphine?" huudahti prinsessa.

"Niin, Madame", virkkoi kreivi de Fenix, "minä olen saanut kunnian tulla esitellyksi hänen kuninkaalliselle korkeudelleen".

"Ja millä tavoin vastasitte tuota kunniaa, monsieur, sanokaa?"

"Ah, paljoo huonommin kuin olin toivonut, sillä minä en vihaa henkilökohtaisesti ketään ihmistä, en ainakaan naisia", vastasi kreivi.

"Mutta mitä te, monsieur, sitten olette minun korkealle sukulaiselleni tehnyt?" kysyi Madame Louise.

"Madame", vastasi kreivi, "sanoin onnettomuudekseni hänelle totuuden, jota hän vaati kuulla".

"Niin, totuuden, sellaisen totuuden, että hän sen kuultuaan pyörtyi."

"Oliko se minun vikani", jatkoi kreivi valtavalla äänellä, joka sai eräissä tilaisuuksissa sangen suurta arvonantoa aiheuttavan sävyn; "oliko minun vikani, että se totuus oli niin kauhea, että vaikutus oli sellainen? Tunkeuduinko minä prinsessan luokse? Pyysinkö minä tulla hänelle esitellyksi? En, minä koetin häntä päinvastoin karttaa; minut vietiin väkisin hänen luoksensa, ja hän käski minua vastaamaan kysymyksiinsä."

"Mutta mikä tuo hirveä totuus sitten oli, jonka ilmoititte hänelle, monsieur?" kysyi prinsessa.

"Se totuus oli tulevaisuus, jonka edestä minä vedin pois verhon", vastasi kreivi.

"Tulevaisuus?"

"Niin, Madame, sama tulevaisuus, joka näytti teidän kuninkaallisesta korkeudestanne itsestänne niin uhkaavalta, että koetitte päästä sitä pakoon luostariin ja taistella sitä vastaan alttarin edessä rukouksin ja kyynelin."

"Monsieur!"

"Onko se minun vikani, Madame, että tuo tulevaisuus, jota te pyhimyksenä aavistitte, ilmoitettiin minulle profeettana, ja että hänen korkeutensa dauphine kauhistui niin siitä, mikä häntä henkilökohtaisesti uhkaa, että pyörtyi, kun se hänelle paljastettiin?"

"Kuulette nyt itse!" sanoi kardinaali.

"Ah", huudahti prinsessa.

"Sillä hänen aikansa on tuomittu tulemaan koko kuningasvallalle kaikkein turmiollisimmaksi ja tuhoisimmaksi hallitukseksi."

"Monsieur!" huudahti prinsessa jälleen.

"Mitä teihin tulee, Madame", lisäsi kreivi, "ehkä teidän rukouksenne olisivat voineet hankkia armahduksen, mutta te ette saa nähdä mitään kaikesta tästä, sillä te olette jo silloin Herramme luona, kun nämä asiat tapahtuvat. Rukoilkaa, Madame, rukoilkaa!"

Tuon profeetallisen äänen valtaamana, joka sointui niin hyvin prinsessan sielun kauheisiin aavistuksiin, vaipui Madame Louise

polvilleen ristiinnaulitun kuvan eteen ja alkoi tosiaan palavasti rukoilla.

Silloin kääntyi kreivi kardinaalin puoleen ja virkkoi, lähtien menemään erääseen ikkunakomeroon:

"Nyt pari sanaa meidän keskenämme, teidän ylhäisyytenne, mitä minulta tahdotte?"

Kardinaali meni kreivin perässä.

Huoneessa olevat henkilöt olivat seuraavissa asennoissa:

Prinsessa rukoili hartaasti ristiinnaulitun kuvan edessä. Lorenza seiso i keskellä huonetta, mykkänä ja liikkumatta ja silmät avoinna ja tuijottaen aivan kuin hän ei olisi mitään nähnyt. Nuo kaksi herraa jälleen olivat syrjässä ikkunakomerossa, kreivi nojaillen ikkunan ripaan ja kardinaali puolittain uutimien kätöksä.

"Mitä minulta tahdotte?" toisti kreivi. "Puhukaa."

"Tahdon tietää, kuka te olette."

"Sen te jo tiedätte."

"Minäkö tiedän?"

"Niin. Ettekö tässä sanonut, että minä olen noita?"

"Aivan niin. Mutta siellä toisessa paikassa oli nimenne Josef Balsamo, ja täällä sanotte olevanne kreivi de Fenix."

"No niin, mitä se sitten todistaa? Että vaihdan nimeä, ei mitään muuta."

"Mutta tiedättekö, että moiset nimenvaihtamiset voisivat teidänlaisenne henkilön tekeminä tuottaa hra de Sartinesille aprikoimista?"

Kreivi hymyili.

"Oh, monsieur, miten pikkumaista jonkun Rohanin aseeksi! Kuinka, teidän ylhäisyytenne esittää todistuksiksi pelkkiä sanoja? *Verba et voces*, sanoo latinalainen. Eikö ole mitään pahempaa, josta minua voidaan moittia?"

"Osaatte tekeytyä pilkalliseksi", virkkoi kardinaali.

"En tekeydy, sillä se on luonnossani."

"Siinä tapauksessa hankin itselleni erään huvin."

"Minkä sitten?"

"Saan teidät hillitsemään sävyä."

"Tehkää se vain, monsieur."

"Siten luulen olevani hänen korkeutensa dauphinen mieliksi."

"Jota sangen suuresti tarvitsette niissä suhteissa, joissa nykyään olette häneen", vastasi Balsamo kylmästi.

"Mutta jos vangituttaisin teidät, horoskoopin [tähtien asennoista laadittu ihmiskohtalon ennustuskaavio. Suom.] herra, mitä silloin sanoisitte?"

"Sanoisinpa, että tekisitte kovin väärin, teidän ylhäisyytenne."

Hänen ylhäisyytensä kardinaali de Rohan

"Oho, tosiaanko!" vastasi kardinaali murhaavan halveksuvasti; "ja kenelle tekisin kovin väärin?"

"Teille itsellenne, kardinaali."

"Menen ja annan siis heti käskyn, että se tapahtuu. Silloin saadaan tietää, kuka tämä parooni Josef Balsamo oikeastaan on, tämä kreivi de Fenix, tämä loistava vesa sukupuuta, josta minä en ole nähnyt Euroopan aateliston tarhoissa vielä pienintäkään

merkkiä."

"Monsieur", sanoi Balsamo, "miksi ette kysynyt minusta tietoja ystävältänne de Breteuililta?"

"Herra de Breteuil ei ole minun ystäväni."

"Niin, hän ei ole sitä enää; mutta hän on sitä ollut, ja vieläpä kaikkein parhaimpianne, sillä kirjoitittehan hänelle erään kirjeen..."

"Minkä kirjeen?" kysyi kardinaali ja tuli lähemmäksi.

"Vielä lähemmäksi, herra kardinaali, vielä lähemmäksi. En tahdo paljastaa asioitanne puhumalla ääneen."

Kardinaali tuli yhä lähemmäksi.

"Mistä kirjeestä aioitte puhua?" kysyi hän.

"Oh, sen te tiedätte aivan hyvin."

"Sanokaa nyt kumminkin."

"Hyvä, siitä kirjeestä, jonka te kirjoititte Wienistä Pariisiin koettaen tehdä dauphinen kihlauksen tyhjäksi."

Kirkkoruhtinas teki tahtomattaan pelästyneen liikkeen.

"Sekö kirje...?" sammalsi hän.

"Sen osaan ulkoa."

"Herra de Breteuil on siis ollut petturi?"

"Kuinka niin?"

"Kun avioliitto oli päätetty asia, pyysin minä häneltä sitä kirjettä takaisin."

"Ja hän vastasi teille?"

"Että hän oli sen polttanut."

"Hän ei uskaltanut sanoa pudottaneensa sen."

"Pudottaneensa?"

"Niin, ja pudotetun kirjeen voi aina joku löytää, ymmärrättehän."

"Niin, että tuo kirje, jonka minä kirjoitin herra de Breteuilille..."

"Niin."

"Jonka hän sanoi polttaneensa..."

"Niin."

"Ja jonka hän pudotti...?"

"Sen löysin minä... Oh, aivan sattumalta, kulkiessani Versaillesin marmoripihan poikki."

"Ettekä toimittanut sitä takaisin herra de Breteuilille?"

"En, sitä minä en suinkaan tehnyt."

"Miksikä ette?"

"Koska minä noitana aivan hyvin tiesin, että teidän ylhäisyytenne, jolle minä toivon pelkkää hyvää, sen sijaan tahtoo minulle kaikin mokomin pahaa. Ja ymmärrättehän, että jos aseeton mies tietää, että hänen kimppuunsa karataan jossakin metsässä, jonka läpi hänen täytyy kulkea, ja löytää tuon metsän reunasta ladatun pistoolin..."

"Niin?"

"Hm, olisihan mies hullu, jos hän heittäisi pistoolin pois kädestään."

Kardinaalia alkoi aivan kuin pyörryttää ja hän nojautui ikkunanpieltä vasten.

Mutta tuokion epäröityään ja kreivin seuratessa sen aikaa

tarkoin hänen kasvojensa ilmeitä hän vastasi:

"Kävi miten kävi! Mutta ei saada sanoa, että minun sukuani oleva prinssi on pelännyt huijarin uhkauksia. Vaikkapa tuo kirje olisikin pudotettu ja te sen löytänyt, vaikkapa se näytettäisiinkin itselleen hänen korkeudelleen dauphinille, vaikkapa se kirje kukistaisikin minut valtioasemasta, niin joka tapauksessa olen täyttänyt velvollisuuteni rehellisenä alamaisena ja uskollisena lähettiläänä. Minä sanon vaadittaessa, mikä on totta, nimittäin että minun mielestäni tämä avioliitto oli vahingoksi isänmaani eduille, ja isänmaani puolustaa minua tai suree kohtaloani."

"Mutta jos olisi joku, joka väittäisi, ettei nuori, kaunis ja kohtelias lähettiläs, joka luuli loistavan Rohan-nimensä ja prinssinarvonsa avulla onnistuvansa kaikessa, lausuisi näin suinkaan siksi, että hän olisi pitänyt liittoa Itävallan hallitushuoneen kanssa vahingollisena Ranskan eduille?" vastasi kreivi. "Niin, jospa joku väittäisi, että sama ylpeä lähettiläs, jonka arkkiherttuatar Marie Antoinette alussa otti niin suopeasti vastaan, olikin kyllin turhamainen näkemään tässä suopeudessa jotakin enemmän kuin pelkkää alentuvaisuutta? Jos niin käy, mitäpä silloin rehellinen alamainen ja uskollinen lähettiläs vastaa?"

"Hän kieltää kaiken, monsieur, sillä siitä tunteesta, jonka te väitätte keksineenne, ei löydy mitään todistusta."

"Te erehdytte, monsieur; löytyy hänen korkeutensa dauphinin kylmäkiskoisuus teitä kohtaan."

Kardinaali oli kahden vaiheilla.

"Kuulkaa, hyvä prinssi", sanoi kreivi, "uskokaa minua: sen sijaan, että rupeaisimme epäsopeuteen, kuten olisimme jo tehneet, ellen minä olisi teitä älykkäämpi, olkaamme hyviä ystäviä".

"Hyviä ystäviä?"

"Miksikä ei? Hyviä ystäviämme ovat ne, jotka tekevät meille palveluksia."

"Olenko minä sitten muka pyytänyt teiltä palvelusta?"

"Siinäpä teittekin pahoin, ettette pyytäneet; sillä näinä parina päivänä, jotka olette olleet Pariisissa..."

"Minä?"

"Niin, juuri te. Oh, miksi koettatte salata sellaista minulta, sillä olenhan minä noita? Te jätitte prinsessan Soissonsiiin, ajoitte kyytihevosella Pariisiin Villers-Cotteretsin ja Dammartinin kautta, nimittäin suorinta tietä, ja kiiruhditte pyytämään hyviltä ystäviltenne Pariisissa palvelusta, jota he kieltäytyivät teille tekemästä. Tämän kiellon jälkeen ajoitte te kyytihevosilla takaisin Compiègneen ja aivan toivottomassa mielentilassa."

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.